

ศาสนสมเด็จ

ลายพระหัตถ์

สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

และ

สมเด็จพระยาตราชานุภาพ

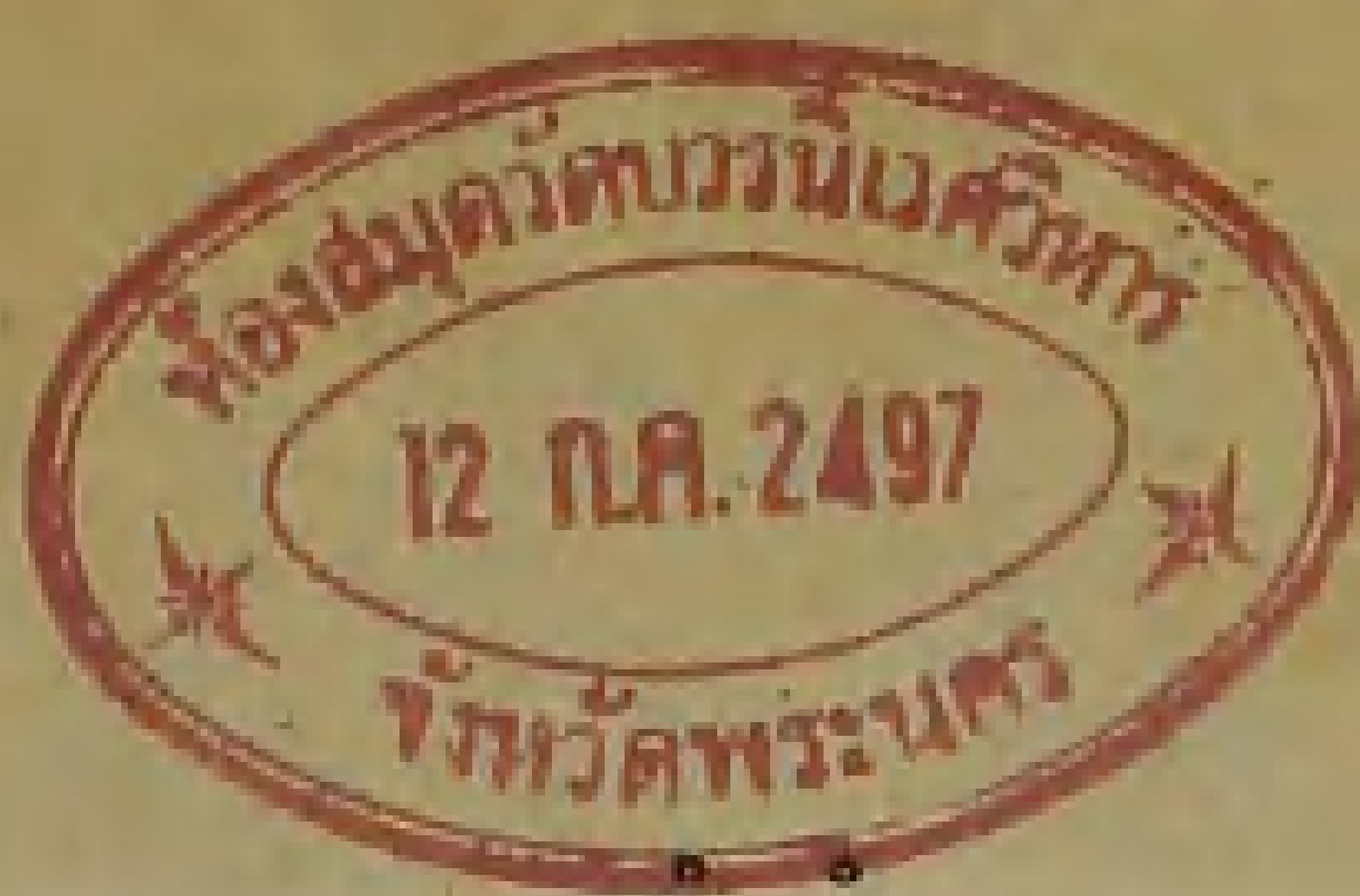
(ภาค ๓)

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

มหาอำมาตย์โท พระยาศรีธรรมราช (เจิม บุณยรัตพันธุ์)

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

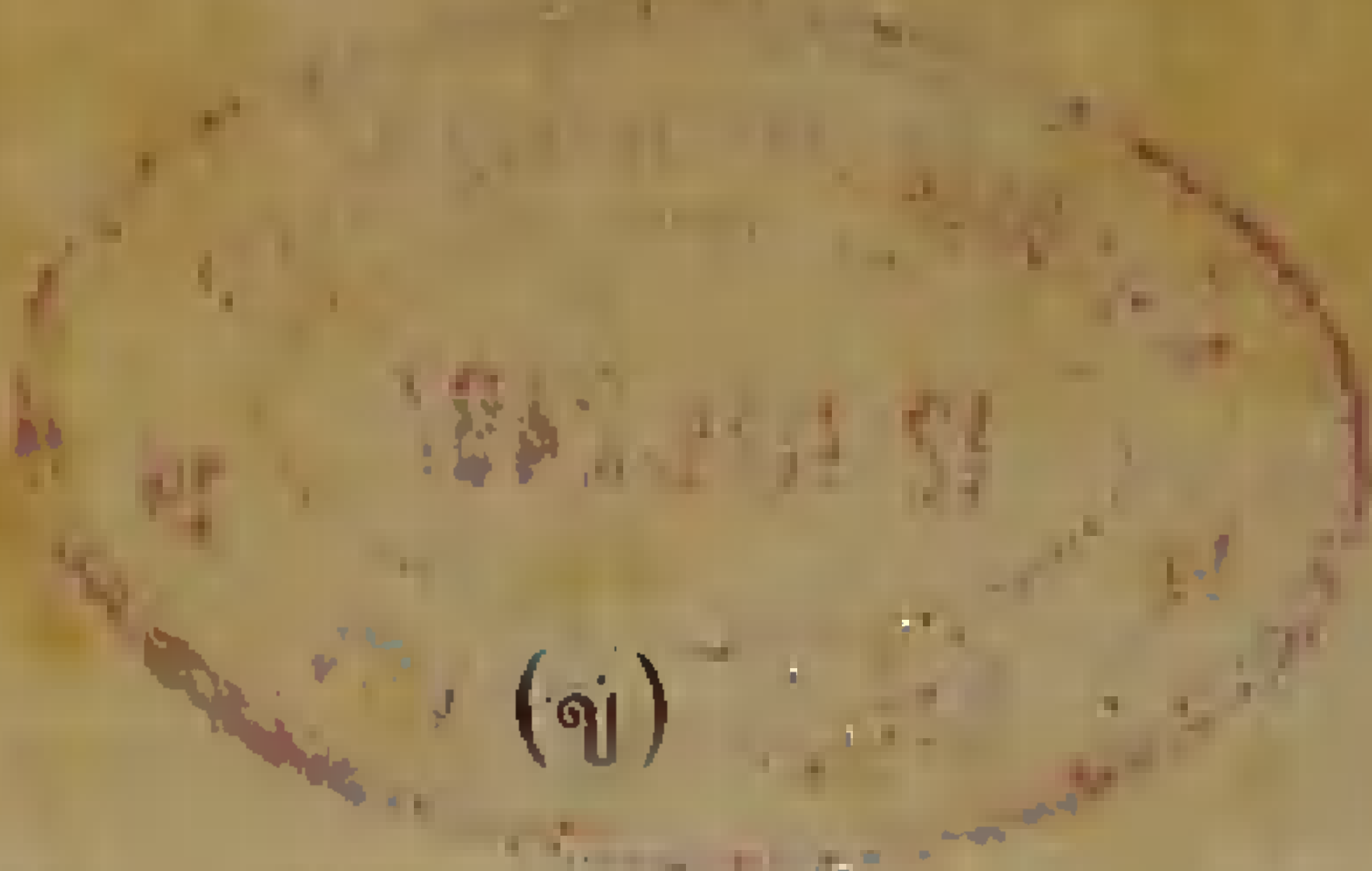
วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓

คานา

คุณหญิงสุด ศิริทรมานิราช ให้มาแจ้งความ ณ กรมคดีปากกร
 ว่า ในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาอำมาตย์โท พระยาศิริทรมานิราช
 (เดิม บุญยรัตพันธุ์) ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ ๑๖ กรกฎาคม
 พ.ศ. ๒๔๙๓ มีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือเบเนตระตก่อนตั้งรณตาม
 ธรรมเนียม หนังสือที่จะพิมพ์นั้นชอบใจเรื่องดำเนินดี คอตาย
 พระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์
 กับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศรภาพ ทรงมีไปมา
 โต้ตอบกัน ซึ่งลงพิมพ์ในหนังสือวารสารคดีปากกร ขอมอบขอให้
 กรมคดีปากกรช่วยจัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้ กรมคดีปากกรความยินดี
 รับผิดชอบพิมพ์ให้ตามความประสงค์

เรื่องดำเนินดีนั้น มีต้นฉบับแต่สำเนาอยู่ที่หอสมุดศาลา
 นภาพ เป็นคอกอักษรพิมพ์ดีดโดยมาก ที่เป็นลายพระหัตถ์จริง ๆ ก็มีบาง
 เก็บอยู่ในแฟ้มรวม ๒๓ แฟ้ม เริ่มตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๗๕ จนถึง
 พุทธศักราช ๒๔๘๗ ทายาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอทั้งสองพระองค์
 ประทานให้เบเนตมบุตรของหอสมุดแห่งชาติ กรมคดีปากกร ได้นำลาย
 พระหัตถ์ดำเนินดีลงพิมพ์ในหนังสือวารสารคดีปากกร อันเป็น
 นิตยสารของกรม พิมพ์ออก ๒ เดือนเต็ม เริ่มตั้งแต่ฉบับที่ ๓
 เดือน ตุลาคม ๒๔๙๐ เป็นต้นมา ปรากฏว่ามีผู้อ่านมาก
 เพราะมีเรื่องน่าสนใจเกี่ยวกับอักษรศาสตร์ คีตป วรรณคดี โบราณคดี

(๖)

บรรดาศักดิ์ แลอื่น ๆ อีก ได้เคยรวมพิมพ์เป็นเล่มแล้ว ๒ ครั้ง
ครั้งแรก ๑ ภาค ๒ ส่วนที่พิมพ์ครั้งก่อนนั้นขาดจากที่พิมพ์ครั้ง
ก่อน จึงจัดเป็นภาค ๓

อนึ่งเจ้าภาพพิมพ์ครั้งนี้ ได้พิมพ์เรื่องลำดับสกุลบุญยดคุณ
ได้ในหนังสือด้วย จึงได้ให้พิมพ์ไว้ด้วยของสิ่งอันดีแล้ว เล่ม
ลำดับสกุลบุญยดคุณ พระยารัตนกุลอุภัยภักดี (เจ้ารัตติกง)
ได้เรียบเรียงไว้ฉบับหนึ่ง พิมพ์อยู่ในหนังสือลำดับสกุลเก่าบางสกุล
ภาคที่ ๑ ส่วนที่พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของพระยาศรีธรรมนาถวาส
(เจ้าบุญยดคุณ) เรียบเรียง มีรายละเอียดพิสดารกว่าฉบับก่อน
แต่พิมพ์ผิดเพี้ยนบ้าง จึงได้ทำสิ่งอรรถอธิบายไว้แต่

กรมศิลปากร ขออนุโมทนาคุณบุญราศี เจ้าภาพให้พิมพ์
หนังสือพิมพ์ให้ประโยชน์แพร่หลาย หากผลอันใดจงบังเกิด
เพราะกุศลกิจนี้ไซ้ ขอผดุนนงจำเริญเป็นกุศลทั่วบ้านถวายเป็น
บุญคุณแก่มาตุคามไทย พดะบุคศรีธรรมนาถวาส ผู้ตั้งอันจากกรม
ศิลปากรแก้คดีด้วยในสมัยปรายภาพ ทุกประการ เทอญ

กรมศิลปากร

๒๐ มิถุนายน ๒๔๘๓

มหาอำมาตย์โท พระยาสุรธรรมาชิราข (เจิม บุณยรัตพันธุ์)

ประวัติ

มหาอำมาตย์โท พระยาจักรีธรรมมาชราช (เจิม บุญยรัตพันธุ์)
เป็นบุตรหลวงเด่นภักดี (เจิม บุญยรัตพันธุ์) กับ เอ็ม บุญยรัตพันธุ์
(สกุลเดิม หงส์กุล) เกิด ณ บ้านหนองไคร้ ถนน ๕ ค้า เดือน ๓๐ ปีมะเมีย
จุลศักราช ๑๒๓๒ ตรงกับวันที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ ที่ตำบล
บางลำภู ตำบล อำเภอคลองด่าน จังหวัดชนบท

เมื่อเยาว์วัยได้เรียนหนังสือไทยในสำนักวัดราชประดิษฐ์ และ
วัดมกุฏกษัตริยาราม แล้วต่อมาได้เข้าเรียนในโรงเรียนหลวงที่โรงเรียน
ในพระบรมมหาราชวัง และโรงเรียนราษฎรรมย์ ดำเนินการศึกษาตาม
หลักสูตรของโรงเรียนในสมัยนั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๖ ได้สอบเป็นสามเณร
ที่วัดมกุฏกษัตริยาราม ในสำนักพระจันทร์ โคจรคุณ (ยิ้ม จันทบุรี)
ได้นายว่า "จันทนุสส์โท"

ครั้น พ.ศ. ๒๔๒๘ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กพิเศษ รับราชการ
ต้นองพระเดชพระคุณในตำแหน่งน้อยได้ ๕ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๔๓๔ จึง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปรับราชการในกรมพระคลังกลาง
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ รับราชการอยู่ในกรมพระคลังกลางได้ ๒ ปี
จึงย้ายกลับมาอยู่กรมมหาดเล็กอีก ถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ ย้ายจากกรมมหาดเล็ก
ไปรับราชการในตำแหน่งเลขาธิการ กรมบัญชาภิบาล ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๘
จึงได้ทรงตำแหน่งปลัดบัญชาการ กรมบัญชาภิบาล แล้วทรงพระกรุณา

โปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงนครบาล เมื่อพ.ศ. ๒๔๕๕
 และย้ายไปเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๕
 รับราชการ ในตำแหน่งนานจนถึงพ.ศ. ๒๔๗๓ จึงทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้ออกจากราชการไปประทับที่พระตำหนักยานาญ รัตนเกล้า
 รับราชการ ๕๓ ปี

พระยาจักรีบรมราชโอรสสืบบรรดาศักดิ์ตั้งแต่แรกเริ่มเป็นตาดยมาดงแกคือ

- พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นนายของบารงราชบทมดย
- พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็นนายพจตรัสรรพการ หุ้มแพร
- พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็นพระนริศาคณาภรณ์
- พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นพระยาเพชรชฎา
- พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นพระยาจักรีบรมราชโอรส

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญตราที่พระยาจักรีบรมราชโอรสได้รับ คือ

- พ.ศ. ๒๔๓๖ เข็มจมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๔๔๔ เข็มจมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๔๕๑ จตุรตถภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๔๕๓ ตราอิสริยาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๔๕๔ ทศยศจดจอมเกล้า
- พ.ศ. ๒๔๕๕ เข็มขัตติยภรณ์ ชั้น ๓ จ.ป.ร.
- พ.ศ. ๒๔๕๕ เข็มพระบรมนามาภิไธย จ.ป.ร. ชั้น ๓
- พ.ศ. ๒๔๕๖ ทศยศจดจมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๔๕๗ ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ. ๒๔๕๘ ทศยศจดจมาภรณ์มงกุฎไทย

พ.ศ. ๒๔๖๓

ประณามภรรณาชางเผอก
เหรียญจักรพรรดิมาดา

และในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ยังได้รับตราเดยของดอนเนอร์ ชั้น ๒ จากประเทศ
ฝรั่งเศสออกดวง ๑

พระยาศรีธรรมมาชิราช: เป็นคนประณีต รักด้วยรักงาม แดะม
ความคิดชอบทำอะไรแปลก ๆ แต่ไม่ใช่เป็นความคิดที่แปลกจนผิดหลัก
ศีลแต่เจ้าพากรมพระยานวศรคณุดดวงศ์ ทรงชมไว้ในลายพระหัตถ์ทม
ไปทตสมเด็จพระยาดาวงราชานุภาพ ขณะประทับอยู่ ณ เมืองบง
เมืองนท ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ว่า "เมืองนท ๑๗ ไปเฝ้าศพ
พระยาศรีศักดิ์ขารง (จุน) ทอดมกฏกษัตริย์ฯ พระยาศรีธรรมมาชิราช
บิดาเขาทำทเผาศพแปลก ได้คาดไปทเดยว่าคงได้เห็นแปลก เพราะ
ทราบนลัษยอยู่ว่า พระยาศรีธรรมมาชิราช เป็นผู้มีความคิดชอบทำอะไร
แปลก ๆ แดะความคิดของท่านนั้นไม่ปล่อยให้แปลกไปจนผิดหลัก
ศพพระยาศรีศักดิ์ กทกเป็นหบศพตงบนตาราง แต่ชอนตารางไว้ในฐาน
เมอดุภายนอกเห็นเหมือนตงหบศพ โดยปรกตเห็นอฐานตองชน แต่ฐาน
ชนบนตดกตางเบนของ ในธองมตารางเหตกประกอบหยวก มกองพน
โดยปรกตตตอกบหบศพ หบศพกเบนหบไม้ดกชตเงาดอกเบนหงเจยก
ไม่ใช่หบยศของหตองชงคหยาบคายกความาก รูดักถูกใจ"

นอกจากมนลัษยประณตรักด้วยรักงามแเดว พระยาศรีธรรมมาชิราช
ยังเบนชางเจาคความคิด ทำอะไรประณตบรจรจ เช่นทาเรอนทอยู่ แดะ
เครื่องใช้ต่าง ๆ เบนตน

พระยาศรีธรรมมาชิราช เมอครงยงไมมบรตาคักกต ได้สมรดกบ
ชัย มบตรดาคาด้วยกน ๓ คน คือ

๓) พระยาศรีสุริยราช (บุตรเจ้าพระยาบดินดี)

๒) เดกชายจตร ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์

๓) เดกหญิงจนทร ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์

ต่อมาเมื่อชยถึงแก่กรรมแล้ว พระยาศรีธรรมมาชิราช ครองกรม

บรรดาศักดิ์เป็นพระนรคำตวรกรรม ได้ท้าววงศ์มรดกบดินดี อารวราช ใหญ่

โรงเรียนเส้าภาหรือ โรงเรียนราชมนเียงจนสิ้น เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์

พ.ศ. ๒๔๔๓ แต่ไม่มบุตรติดต่อยุติ

พระยาศรีธรรมมาชิราช มีบุตรธิดาติดต่อกับชนนภรรยาอีก ๒ คน คือ

๑. นางสาววิมลจตุร บดินยรัตพนช

๒. นายผจบ บดินยรัตพนช

พระยาศรีธรรมมาชิราช บิดชายเป็นโรคกระเพาะอาหารพิการ และ

ถึงอนิจกรรม เมื่อเวลา ๑๒.๐๐ น. วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒

รวมอายุได้ ๗๗ ปี

เส้นสกุลของพระยาศรีธรรมมาชิราช

บดินยรัตพนช

หงส์กุด

เจ้าพระยาศรีธรรมมาชิราช (สมเด็จ)

พระยาดมพรพิไชย (หงส์)

เจ้าพระยาอภัยภูธร (น้อย)

พระยาเพชรพิไชย (เกตุ)

เจ้าพระยาภูธรภักย์ (นุช)

พระยาเพชรพิไชย (หนู)

หัตถวงเสนาภักดี (จัน)

เขม

พระยาศรีธรรมมาชิราช (เดิม)

รूपิ ชรติ มจจัน

นามโคตติ น ชรติ

วันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (เสด็จ)

จดหมายของข้าใช้ลงมาจากที่ที่ข้ามีของ
สกุลาของเจ้าหนี้ ได้รับแล้ว ทนายทุกประการแล้ว
นี่ได้ไต่ถามมาดังแล้ว เห็นว่าทนายสกุลาของเจ้า
คุณได้ไปถามทนายทนายที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช ผู้เป็นพระบรมราชูปถัมภ์ ข้าใช้ลงมา
ปรากฏแล้วในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล

ข้าใช้ลงมาจากที่ที่ข้ามีของ
สกุลาของเจ้าหนี้ ได้รับแล้ว ทนายทุกประการแล้ว
นี่ได้ไต่ถามมาดังแล้ว เห็นว่าทนายสกุลาของเจ้า
คุณได้ไปถามทนายทนายที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช ผู้เป็นพระบรมราชูปถัมภ์ ข้าใช้ลงมา
ปรากฏแล้วในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล
อดุลยเดช พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล

พิธีอภิเษกสมรสสกุลของเจ้า "ขุนขยี่รัต
พินธุ์" (เดิมแปลชื่อออกเสียงไทยว่า
"Punprastabandhu") เมื่อได้พิธี
เสร็จแล้วเจ้าได้กับบรรดาเชื้อสกุลซึ่งอยู่ทุก
คนครอบครัวแห่งเจ้าพระยา (หรือเจ้าพระยา) (ขุนขยี่รัต)
ทั้งนี้ ตั้งอยู่ในโลกธรรม และพจนานุกรมที่แสดงถึง

พิธีอภิเษกสมรส ตั้งแต่ครั้งใดก็ตามที่พระมหากษัตริย์
ได้ทรงบัญชาแล้วจึงมาแล้วต่อ ๆ กันหลายครั้ง
และให้สมาคมนี้ให้ทรงบัญชาแล้วต่อไป

ขอให้สกุลขุนขยี่รัตพินธุ์ มีความเจริญ
รุ่งเรือง และมั่นคงอยู่ในฐานะอันดี ชั่วกาล
นาน

เจ้าพระยา

เจ้าคุณศรีธรรมราชา กับ พระพุทธศาสนา

เจ้าภาพศุภเจ้าคุณพระยาศรีธรรมราชา (เจิม บุญยรัตพันธุ์)
ได้ขอให้ข้าพเจ้าช่วยเขียนเรื่อง "เจ้าคุณศรีธรรมราชา กับ พระพุทธ
ศาสนา" ตามที่ใคร่เห็นประโยชน์เกิดขึ้น ข้าพเจ้ามีความยินดีที่โดย
โอกาสอันของคุณความดีของท่านผดุงสืบไปแล้ว ที่โตมเมตตาคือ
ข้าพเจ้าตลอดมา เรื่องนี้จึงได้เกิดขึ้นให้ท่านได้อ่านอยู่เฉพาะหน้า
ข้าพเจ้าได้ทราบว่า เจ้าคุณศรีฯ ท่านได้บรรพชาเป็นสามเณรใน
วัดมกุฏกษัตริยฯ แต่บวชอยู่ไม่ถึงสิ้นพระ ได้ลาสิกขาออกไปรับราชการ
แล้ว ก็ไม่มีโอกาสได้อุปสมบท เครื่องบวชมีใครครองเบณฑน ทมารดา
ของท่านได้จัดเตรียมไว้เพื่อให้ท่านอุปสมบท ท่านได้เก็บรักษาไว้จนถึง
ได้ไซ้บวชบุตรชายของท่าน (คือพระยาศรีศักดิ์ขารัง จูณ บุญยรัตพันธุ์)
ครองแทนท่าน สันของขุนมารดา ขอนแต่ตั้งให้เห็นหัวใจที่ประกอบ
ด้วยความกตัญญูกตเจตตอมารดา และความเต็มใจมั่นคงในพระพุทธ
ศาสนามาอย่างสูง ถึงแม้ว่าท่านไม่ได้อุปสมบทเป็นภิกษุก็จริง แต่ท่าน
ก็ได้สนใจเรื่องพระพุทธศาสนามากความรักวางขวางมาก สามารถบำเพ็ญ
ศีลนักษอนเป็นหน้าที่ของอภาลกได้บรรพณ เป็นผู้นำที่ดีของสกุลใน
ด้านศาสนพิธีทุกอย่าง ประพฤติท่านเป็นเจ้าแบบเจ้าแผนเครื่องครดใน
ระเบียบทางศาสนาเป็นชนครูอาจารย์ที่ดีของชนชนหนึ่ง
คุณลักษณะของอภาลกของท่านมพร้อม ที่ปรากฏเด่นชัดเป็นอย่างดี
มากมหลายประการ ที่ควรยกขนกถาคอ
ประการที่ ๑ เรื่องท่าน ประพฤติท่านได้ทำเต็มจนถึงดำรงธรรม

เพราะทบฐาและพระพุทธรูปงาม ๆ เป็นเครื่องจูงใจให้เกิดความเดื่อมใส
 และตั้งบระงบ ให้นำเขาถงชนลัมณะและวิมลีสถนาไต้งาย บ้านเรือนใด
 มทบฐามพระพุทธรูปงาม ๆ และมีถาฐาพระไหว้พระเล้มอ บ้านนน
 ยอมมถนคตขโดยมาก เพราะมเครื่องนำไต้ถนคอยู่ในบ้าน ถาทานผู้เบน
 พอบานแม่เรือนหรือประมุขของล็กถ มใจเดื่อมใสในพระพุทธรค้ำถนา
 เบนผนาคน ในบ้านหรือผนอยในทางล้งบ ไ้หรัจกรกษาคัด และทำใจ
 ไ้ล้งบคดวยการบฐาพระ ไ้หวัพระเบนนพทชกจ คนในบ้านนนหรือใน
 ล็กถนน ยอมมจตใจเบนระเบยบ อูจกเคารพคณคความค ปฏิบคตาม
 ผนนำในบ้านหรือในล็กถของคณ ยอมมคความประพฤคคอนเบนมุดเหตุ
 แห่งความเจริญ เพราะฉะนน ภาวณา การทำจตใจไ้ล้งบ แมเพยง
 คดวยการถำรวมไ้ล้งบถึงพระพุทธรคณ ในถธธาฐาพระไหว้พระ จังเบน
 ทางเจริญของจคใจ ถาคณมจตใจเจริญนถอ คยยอมทำคตตั้งทเบน
 คณ ไมทำล้งบที่เบนโทษ คดยเหตุนแห่งะ จังเหณา เมือถามบ้านเรือน
 เบนทพกทล้งบของภคยแถอ ลคกรรมทบฐางาม ๆ ไ้ในบ้านเรือน เพอ
 เบนทพกทล้งบของจคใจคคดย จะไ้คมเครื่องนำใจไ้หวังไ้ถคความ
 ยุงคความพุงชำน เพอหคความล้งบใจไ้ถงายชน คนโดยมากเขาใจไ้
 คแต่ในเรอของของว่างคคย เช่นเรอของทอง ล้งนเรอของของจคใจ ชงเบน
 ล้งลาคณยทล้งคยงกวาร่างกาย นอยคณนททจะเขาใจไ้ ปถอยไ้หวัน
 ไ้หวังไปกยเรอต่าง ๆ จังหาคความล้งบไ้คยาก เพราะฉะนน จาคของ
 มเครื่องเหนยวงจคใจ รุจกยงคคคพจารณา เพอคควบคุมไ้ล้งบไ้เหน
 คเครื่องเหนยวงจคใจนน ทเบนล้งบภายนอก คอพระพุทธรฐรวมทงท
 มฐางาม ๆ ทเบนล้งบภายใน ก็คอพุทธรคณทไ้คเคยทอของเบนบริกรรม

หรือภาวนาอยู่บ่อยๆ เบียดตน ย่อมเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ ให้เกิดความ
ตั้งอกตั้งใจ เราต้องการความสงบความเย็น เราไม่ต้องการความขุ่น
คลุ้มร้อน แดงตจระมี โยนิ โฉมนต์ถาวร ทำจิตใจให้สงบ ปล่อยขันธ์
เรื่องยุ่งเรื่องร้อนเสีย นอนหลับพักผ่อนนอนกิน แต่แบบเบื่องคนทจระนา
ไปสู่ภาวนาขั้นสูง

ประการที่ ๔. ขบวนการสมาธิ การปฏิบัติสมาธิเป็นหนทางสำคัญประการ
หนึ่งของอุบายดี ก็ปฏิบัติสมาธิ ที่สมาธิได้กระทำโดยนิตยสมาธิเป็นสมาธิ
หมั่นจนถึงสมาธิของสมาธิ ๘๐ ปี ทั้งฟังทฤษฎีในวิชาพระและจิตวิทยา และฟังใน
งานพุทธต่าง ๆ จึงเป็นเหตุให้เกิดสมาธิในขบวนการทางพระพุทธศาสนา
ถ้าสมาธิแข็งแรงแนะนำผู้อื่นได้ และสมาธิที่ฉลาดคิดค้น ได้อาอย่างใด
อย่างไรชอบ ผลแห่งการปฏิบัติสมาธิของท่าน ปรากฏในเชิงปฏิบัติ
เมื่อท่านบวชหนัก มีคณาจารย์ที่ส่งข่าวว่าจะถึงที่วัด ไม่แต่ตั้งอาการ
หุดหัดจนคนรอบข้างโยอะไร ปฏิบัติให้แนบตามเรื่องของสมาธิ ซึ่งมี
เกิดแต่ระดับสมาธิ และท่านก็ได้ถึงขั้นสมาธิโดยสมาธิของสมาธิสงบ

ประการที่ ๕. ขบวนการปฏิบัติสมาธิ การปฏิบัติสมาธิเป็นหนทางสำคัญประการ
ท่านเจ้าคุณศรีธรรมมาธิราชชอบมาก เช่นที่ธรรมสมาคมบาวเจ้าคุณ
ศรีภรณ์บรรณสาร ซึ่งแบบที่สมาธิใหญ่มาตั้งแต่รัชกาลที่ ๖ จนถึง
รัชกาลที่ ๗ เป็นเวลาดีกว่า ๓๐ ปี ท่านก็ได้ไปประชุมเต็มอ มพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวชิรญาณปรีชาเป็นประธาน ถวายพระ
กรมธรรมเทศนาแด่จอมธรรมดากัจฉา เมื่อเจ้าคุณศรีภรณ์ ๓ ถึง
อนันตธรรมสถาน ธรรมสมาคมได้เกิดไปจนหมดสิ้น ธรรมสมาคม
อนันตธรรมสถาน ธรรมสมาคมได้เกิดไปจนหมดสิ้น ธรรมสมาคม

ท่านเจ้าคุณศรีฯ ก็ได้นำมาชกฟงเทศน์จนอาทิตย์ของวัดมกุฏฯ คดอด
 มา และในบั้นเองมผลพวงมากจนทงอุปาส์กอุปาส์กา ท่านจึงได้ชักชวน
 บรรดาผู้ศรัทธาเคยต้นทกนให้น้ำอาหารมากนดะอย่าง เพอถวายเป็นพระเทศน์
 และพระมรภาพระอาหารจนแดง บรรดาอุปาส์กอุปาส์กาเดยงกน แดง
 กตงกรรมด้ากัจฉาชน โดยขอให้อาพาเจ้าเบนประธาน ชุมนุชมกรรม
 ด้ากัจฉา จึงได้ตงชนทวัดมกุฏกษัตริยาราม และเจริญชน โดยด้าดบ
 อุปาส์กอุปาส์กาตางอดผู้เบนกรรมกามะได้พากันมาร่วมชุมนุมท ในพระ
 หารคต บงเกิดผลตทชวยให้เกิดควมรอบรุดแตกฉานในกรรมกวางขวาง
 ทว ๆ ไป เจ้าคุณศรีฯ ท่านเบนอุปาส์กผู้ใหญ่ทมาประชุมเต็มอ มีชาติ
 นอยที่สุด ทชาติกเพราะบ่ชวยไม่ด้ามารถจะมาได้จริง ๆ และท่านก็ได้เบน
 หตทของชุมนุมกรรมด้ากัจฉาจนตอดตมา จนถึงพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘
 จึงได้เลิก เพราะท่านเจ้าคุณพระศีร์ษะนโศภน (เจตตตตตตตต) เจ้าอาวาส
 อาพาชหนักและถึงมรณภาพ อาพาชองทาทพยาบาดและเจตการ
 ศพ และตองรบบการระหนาทอน ๆ เพิ่มขึ้น จนไม่มีโอกาสตงเบนประธาน
 ในทประชุมกรรมด้ากัจฉา รุดกเดยตายชุมนุมกรรมด้ากัจฉาเบน
 อย่างยง บุคคดด้าคณททให้บงเกิดกรรมโอชะ ในกวรต้นทนากรรม
 ทควรยกยอให้ปรากฏ กคชนรพาชประคณ นายบุญมน กคณญวงค์
 คนแนบ มหานครานท ชงเบนผู้แตกฉานในพระสูตรและพระอภิธรรม
 ได้เบนกาดงชวยให้ชุมนุมกรรมด้ากัจฉา เบนสถานทบนี้เทงกรรม
 ตอดตมา ส่วนท่านผูอนทมาร่วมประชุม กตวงได้ชวยให้บงเกิดผลตแตก
 ชุมนุชมกรรมด้ากัจฉาตามส่วน ทเดาเวองชุมนุมกรรมด้ากัจฉาจนกเพอ
 แลตงให้เห็นจิตใจของทานเจ้าคุณศรีธรรมราชาว่า เบน ชุมนุกาโม

และเบนหน้าผอนให้เขาหากรรม โดยที่ท่านไม่แต่งตั้งนอกคอกนอกตา
แต่ได้ออกกอบายใหม่การชมนมกน และให้ความสนับสนุน เพื่อให้
กิจการที่เบงกุดดำเนินไปโดยสวัสดิ

ขอเทอดาน แต่งให้เทอดา เจ้าคุณศรีธรรมราชาเบนผมความ
เดอมได้ศรัทธามนคงในพระพุทธศาสนา สมดังพระบาทพุทธทาสเจ้าคุณ
ตฤษณะของอุมศรัทธาโงว

ทสสนกาโม สัตวตี

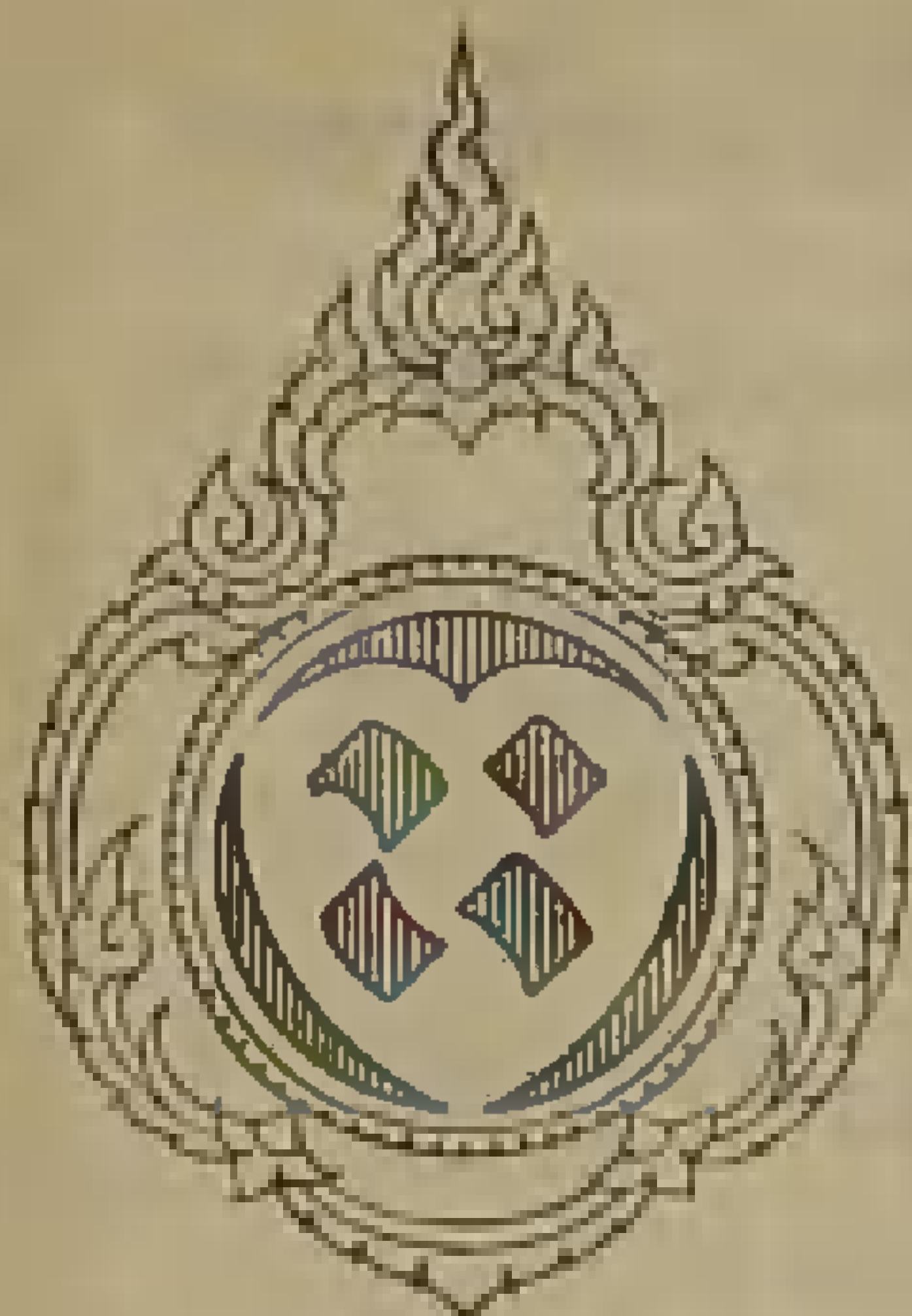
สัทธมมัม โสตุมิจจตี

วิเนยย มจเจรมล

สเว สทโชติ วุจจตี

บุคคลผู้ใครจะเห็นผมศต ปราณจะพงกรรมของดีคบุรุษ กาจต
มตทนคือความตระหน นนแด เราเรยกวามศรัทธา.

พระศาสนโสภณ

สารนิพนธ์

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๕ กันยายน ๒๔๗๗

กราบทูล สมเด็จพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

หญิงเบาจะออกมาบงกช เกิดากรรมหม่อมจงถอโอกาสนั้นเขย

หนังสือฝากมาถวาย

เกิดากรรมหม่อมไทรบหนังสือตั้งมากมดถาปนิกดยาม มีพระดำโรช

ตั้งชอเบนนายกมาเชญเกิดากรรมหม่อม ผู้ดำเรจราชการแทนพระองค์

เบนพระอาจารย์แห่งตั้งมากมดน ได้คิดดำเนามาถวายทอดพระเนตรเด็น

ด้วยแถว ไม่ปรารถนารบ แต่ยงนิกไม่ชอกดำจะตอบไปอย่างไรดี

ได้งานเขาช โมยถวดยรูปพระนรินทร์ทรงยมา ได้ตั้งชอของตั้งมากถวาย

ฝ่าพระบาทด้วยสำรับหนังสือ หวงวจะยงไม่ทรงมีและคงพอพระทัย

หญิงจงมอการพนคอยยงชว ดุกระชุมกระชวยชนมมาก เบนด้วย

จับหมอกถูก ทหาหมอกญบุนรักษาจะปรบวาผลกเห็นจะได้ เพราะอยาก

หายเขาจาดกหามา จะโทษหมอกญบุนกไม่ได้ เพราะเขาว่าเขาชำนาญ

ทางปอด และปอดเรอกเจ็บจริง ๆ เขากมุงหนารักษาทางปอด แต่ท

เรอเจ็บหนักดงนบนผลแต่เจ็บในดำได้ ซึ่งเรอเจ็บมานานแล้ว มิใช่

หนักตงเพราะโรคในปอดให้ผล หมอญ่บุนไม่เคยรู้ว่าดำได้เชอพิศถอยอยู่
จึงไม่คิดไปถึง พระวรรณ์ทรเบนหมอรักษามาเกา รอยด้นวาเชออนแอ
ทตรงไหน พอมาถงกจบรักษาดำได้ แปลว่าถกทจงพน แกวปอดเจ็บ
นิตหนอยแทนน ดำได้เจ็บมากกว่าเบนกงสองกอง

ควรมควรแ่กแ่กจะโปรด

พร

x x x

(ดำเนา)

ท ๗๕/๒๕๗๗

สำนักงานสมาคมสถาปนิกสยาม

ตึกศิลปากรสถาน

วันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๗๗

นายกแห่งสมาคมสถาปนิกสยาม คำนบมายังเลขาณการในพระองค์
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้ดำเรจ
ราชการแผ่นดินแทนพระองค์ไต่ทราบ

คณะสถาปนิกสยาม ได้รับอนุญาตให้ตั้งสมาคมชนแ่ก ตาม
กรรมสิทธิ์ในพระราชบัญญัติ

สมาคมหมจคหมาย เบนการงานเพื่อสาธารณประโยชน์ ตั้ง
แจงอยู่ในชอบงคบแ่กระเบียบการ ทัดออกมาพรอมกับจดหมายฉบับน
เมอคราวประชุมใหญ่ครงทหนงแห่งสมาคม ทประชุมได้ถงมติ
เห็นว่า ชางศตปยอมมพระอาจารย์อนเบนทเคารพนบถอย่างสูงด้ด
ในทางวจตรศตปคต แ่กในประเทค่น สมาชกทงหลายได้ถงความเห็น

เขาจะคัดค้านว่าไม่เป็นไร เพราะประดิ่งคพระเกียรติยศเกียรติคุณเป็น
 สำคัญ จะไม่รีบด่วนให้ทรงได้ความลำบาก มีเหตุออกอย่าง ๓ ถ้าอ้าง
 ประกอบกับชอกอน หม่อมฉันเห็นว่าไม่มทางที่จะคัดค้านได้ คือใน
 เวลานานทรงเป็นเสด็จราชการแผ่นดินต่างพระองค์อยู่ จะรับ
 ตำแหน่งหรือเกียรติยศกตเขาในด้อมมากมอันใด แม้แต่เบ็ดด้อมมากการวิชา
 เห็นว่าหาเป็นการด้อมควรไม่

พูดถึงไปถึงความปรารถนาของหม่อมฉัน ซึ่งอาจจะเป็นอย่างเดียว
 กับท่านทรงปรารถนาเรื่องด้อมมากมต่าง ๆ ซึ่งตั้งชนหลายด้อมมากมในด้อมย
 น ว่าโดยรูปเมืองฝรั่งเขามด้อมมากมอะไรเป็นเครื่องเชิดชูเกียรติยศ ก็
 อยากจะให้ปรากฏว่าในเมืองไทยกมด้อมมากมเช่นนนเหมือนกัน ไม่ได้คิด
 ถึงความลำบากและผลจะเป็นอย่างไร นอกจากนั้นกว่าเขาทำได้เรากทำ
 ได้ ด้อมมากมด้อมถาปนักด้อมยามเขาเชิญท่านเป็นพระอาจารย์ยกเพื่อประดิ่งค
 จะเอาพระนามไปอ้างในการทเขาคิดเขาทำ ว่าทำตามหลักหรือพระนยม
 ของท่าน บางทกจะมาทำพชทุกด้อมหรืออะไร ๆ บาง แต่กไม่แต่เห็นว่า
 พวกนนจะรทนหรือทำตามท่านทรงแนะนำ ด้อมยควเขาเหตานั้นกถอว่า
 เป็นช่างเอกอยด้อมยกนทงนน ผลจะมเพียงเขาจะอ้างพระนามท่านแต่ใน
 เวดามือจะเป็นประโยชน์แก่เขา ปรารถนาไปถึงด้อมนพระองค์ท่าน
 หม่อมฉันเห็นว่า พระเกียรติคุณในการช่างปรากฏและเป็นทนบถอย
 ทวไปทงในประเทศนและประเทศอื่น ด้อมยซึ่งได้ทรงประดิษฐ์ชนด้อมย
 พระปรีชาญาณกมปรากฏอยู่แล้ว หรือถ้าโดยย่อ คือได้ทรงบำเพ็ญ
 พระบารมด้อมยจนแล้ว ควรทรงยนด้อมตามบทพระบาท ว่า "กต กรรมย"
 ด้อมยรวบรวมทชอมมความรบผลชอบ ถ้าทรงรับเป็นตำแหน่งทเขาเชิญ

เหมือนอย่างเอาพระเกียรติคุณที่โตทรงบำเพ็ญมาแต่เดิมนั้น ทรง
พระราชดำริเพียงนี้ ไปบดฝนให้ร่อยหรือเป่า ๆ รวมความตามทศคดีเห็น
ถาวรจะมีโทษมากกว่าคุณแก่พระองค์ท่าน หม่อมฉันจึงเห็นชอบด้วย
ซึ่งไม่ทรงปรารภน่าจะรับ

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

x x x

ดำหน้กับปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๘ กันยายน ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเต๋จกรมพระยาดำรง ฯ ทราบฝ่าพระบาท
จดหมายรายวันตรัสเตาเรื่องเสด็จไปชวาครงทสี่าม ซึ่งทรงแต่ง
ชน แดวทรงพระเมตตา โปรดประทานสำเนาไปให้เกด้ากระหม่อมฉบับ
หนึ่ง พรอมดวยตายพระหัตถ์ลงวันที่ ๘ นน เกด้ากระหม่อมได้รับประทาน
แเดวดวยความยินดี เบนพระเดชพระคุณด้นพนจะกราบทูลสนองมาใน
วันหน้า

มีความยินดีที่จะกราบทูลให้ทราบฝ่าพระบาทว่า พระบรมรูป
ทศกระหม่อมซึ่งมพระดกษณเจริญดวยพระมั่งสละ ฝมอฝรังบน ซึ่ง
ฝ่าพระบาทตรัสขางถงนน เกด้ากระหม่อมขอให้เจ้าพระยาอรรพงค์ ฯ คิน
บดินคนได้มาแเดว ได้ให้ถ่ายฉายาตกษณตั้งถวายมาบดินดวยแเดว วัด
ใต้สูงทงพระองคทงฐานเบน ๕๘ เซนตเมตร แต่ผิดไปหน้อยทเบน

ปลดปล่อยทหารเงิน หัวใจห่อด้วยโลหะไม้ แม้กระหนกเขกใจดำไม่ผิด
 อด คั่งเกตุเงินททาไวด้วยใหม่ เชื่อว่าใครจะทำใหม่เพื่อให้เห็นสะอาด
 ชนเมื่อไม่นานนัก เดิมจะทาบรอนซ์ไว้ ผาพระบาทมโตะตรงยกชนทอด
 พระเนตรกนฐาน จิงเขาพระทยวาหอดด้วยทองสัมฤทธิ์ และกัควรจะ
 เขาพระทยเซนน

ทจนจะตองตวงด้วยความเดา พระบรมรูปนบนนหมอฝรั่งบพมา
 แตะเมืองนอกแน่ แต่จะมาจากเมืองไหน จะเบนได้กัตองประเทศเทานน
 คอองกฤษกบฝรั่งเค็ด เพราะเวदानนมงชดัดยามชงจะตั้งให้จิดทำได
 อยุ คิดวาคงทามาจากฝรั่งเค็ด ด้วยทำพระมาด่าลักอกตช โถดจะกตาย
 เบนหมวกทรงหม้อตาดไป เพราะไม่รู้จักหมวกลักอกตช ถาองกฤษทำ
 คงจะทำถกตทเดยว ทางพระหัตถชวาระหวางพระองค์มรอยปุ่นแตก
 แตะทพนฐานมรุเห็นได ในรูปถายเดิมคงมชารพระกร แต่หากหกหายเดย
 ทเบนแต่ปุ่นปลัดเคอรัมโตะหอดเบน โตะหะนน คงเบนการททาเพียงเบน
 ติวอยางตั้งเขามาถวายทอดพระเนตรกอน ถาไปรดแถวจิงจะให้หอดท
 หดง แต่ทอดพระเนตรเห็นเบนลั่งทเพเดยจิงคางอยเพียงเทานน พระ
 ราชประดั่งคมอยางไรจิงไปรดเกด้า ๆ ให้ททา และททาเมอไรนน ชอยก
 ถวายไว้ให้ผาพระบาททรงพระดาร์ แต่คงเบนททาเวदानนทตองทแตงทต
 ออกไปปารด์เบนแน่ ถาเบนททาครงทตออกไปคงทำไดตักถานน เพราะ
 มีไทยในคณะทตจะ ไปดูแถกักบให้ททาได

ควรมิควรแถวแต่จะไปรด

พรหม

หญิงงามเห็นเมื่อเขียนหนังสือแดง ทหุดกจนพระบรมรูปदान
ชวา มหนังสือชวา PARIS 1863 บเกิดากระหม่อมเกิด บรรทคบนเห็น
จะเป็นชอกคนบน อานไม่ออก

น.

x x x

บันทึกนามอน ปันง

วันที่ ๒๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่มเดจกรมพระนริศร ฯ

เดิมหม่อมฉันคิดว่าจดหมายถวายสัปดาห์หน้า จะเขียนทูลรายงาน
เรื่องสัปดาห์ก่อนประวัติศาสตร์ ทหม่อมฉันได้ศึกษาตักตอน ๑ ได้ตั้งมือ
เขียนแล้ว แต่เรื่องม่นยาก สอบบหนังสือไม่ทนจึงจาดองงดไว้ จะทูลค้อ
ในจดหมายสัปดาห์หน้า

จดหมายสัปดาห์หน้าจะทูลส่งของแต่เรื่องเนื่องด้วยความในถายพระ-
หุดถบบบตงวันที่ ๑๕ ถบบบหนง กบตงวันที่ ๑๘ อกถบบบหนง ซึ่ง
ประทานมา

รูปพระนรินทรายท โปรดให้ถายประทานมานน ชัดเจนเป็นหุดก
ฐานคหนกหนาทเดยว พเคระหุดพระนรินทรายของคเดิมทเบนมมอถ่มย
ทวาราวดินน ทงแบบแตะขนาดเหมอนกนกับพระถ่มฤทของค ๑ ซึ่ง
หม่อมฉันได้มาจากदानามตทวงปดตแขวงจังหวดนครราชธมา ได้ฝาก
ไว้ในพิพชภณทถ์ถาน ฯ จนบคณ ถาเทยบกนในเวถาน หม่อมฉันเชอวา
องคของหม่อมฉันงามากวา เพระหุดอถวยทงถ่มฤทชแตะจมนอายุ

ไม่สึกหรือเหมื่อนองคของหลวงทหอดดวยทองคำ และจมตนอนอยู่ชานาน
ถาม โอภาสขอให้ทอดพระเนตรพระองค์ของหม่อมฉนดวย

พระบรมรูปทุกกระหม่อมท โปรดให้ฉายฉายาดกษณประทานมา
หนักดอก ทำให้หม่อมฉนยหนดโดยเฉพาทรูต์กว่าความทรงจำยงด
อยู่ ทปรากฏว่าพระบรมรูปองคชนเบนปนปลาด์เตอรมิใช่หอดดวยโลหะ
นน ทำให้ตชนในทางคานานดวย เพราะเห็นได้วาคงตั้งพระบรมรูป
ฉายาดกษณออกไปให้ช่างฝรั่งเค็ด คิดทาเบนพระบรมรูปหอด ช่างคน
นคกงเบนคณมชอเดียงอยู่ในัดมยนน เมอบนชนแถวพมพเบนปลาด์เตอร
ตั้งมาถววยทอดพระเนตรเดียงกอน คงเกิดชดชของดวยเหตุ ๒ อย่าง คือ
จะคิดเอวราคามากมายอย่าง ๑ กบตทาพระรูปโฉมเคดอนคตาดมาก
อย่าง ๑ จึงโปรดฯ ให้ช่างไทยบนพระบรมรูปชนใหม่อกองค ๑ เรือง
คานานคอนนไปกคกงเบนอยางทหม่อมฉนได้ทุดไปแตกอน คือทาคาง
อยู่ มาดำเรจในรัชกาลท ๕

หม่อมฉนคตชนอกขอ ๑ วาการทคณพบพระบรมรูปทุกกระหม่อม
องคณ นบวาเบนการดำคณในเรองโบราณคต ควรจะรักษาพระบรมรูป
องคณไว้อยาให้เบนอนตรายหายคณนหรือแมแต่ให้หายไ้เดียงอก ถา
หากเบนเวดาหม่อมฉนยงเบนนายกราชบณตคยส์ภา คงจะกราบไหว้ขอ
รองเอาไปไว้ในพิพชณทตถานฯ แต่คเบนพนวล์ยทจะเบนไ้คอยางนน
เดียงแถว หม่อมฉนจงนกวามทานพระองค์เคยวทจะทรงคตอานรักษา
พระบรมรูปนนไว้คมนคกง เมอคคตคไ้ว่าจะเอาไว้ทไหนต หม่อมฉน
คคเห็นแห่ง ๑ คือให้เอาไปไว้ในหอดราโดยพิมาน เพราะในหอนนหา
ทคงฝากไว้ไ้คไม่ยาก และไม่มีกจทใครจะไปรอกแยง ดูเหมื่อนจะเหมาะ

ดกวางแหงอน ถ้าเอาไปตั้งไว้ในทอนเช่นพระทงจกรเบนนคน หรือใน
 คดงราชพดด้ ซึ่งอาจจะมีการจัดเปลี่ยนแปลงหรือคนควา ถาดันคว
 บุคคตชนตวเราแตะเจ้าพระยารวงศ์ ๗ ไปแเดว กนาจะถูกลอนถูกลกเกก
 ให้เดยเบนนตรายหายค่นยไปเดย อย่างไรกตชอมอบกจเรองรกษา
 พระบรมรูปองคน ให้เบนนถวนพระกศตททานทรงบาเพญ ถนองพระเศช
 พระคณควย ถายงให้เพโรจชอมแซมเปดยนเบนนบิตทองใค้อย่างเดม
 ควยกยงค เรองชารพระกรนน หม่อมฉนเข้าใจว่าในพระบรมรูปฉายา
 ดกษณ คเหมือนจะทรงถอชารพระกร ถาเชนนพระบรมรูปบนนกกค
 มชารพระกรควยแต่หากหักหายไปเดย ถังเกดเห็นในดกษณะพระบรม
 รูปทบนแปดกอย่าง ๑ ททรงดาราเครองราชอด้รยาภรณ ทาเบนน"ตรา"
 มหาอุณาโตม ซึ่งทุดกระหม่อมทรงพระราชดาร์ร่างชนเบนนเครองตน
 (มรูปฉายาดกษณตราดวงนอยู่ในหนงถอตานานเครองราชอด้รยา
 ภรณชงถ่มเดจพระบิตจณาเจ้า ๗ ไปรดให้หม่อมฉนเรยเบเรยงถวายทรง
 พมพ์) แต่ในถ่มยนนมแต่ดารา ไม่มถายถะพาย ๗ ช่างบนคคทาชน
 ทราดวงหอยถายถะพายช่างบนเอาเบนนตรา ถจอนคอเนอร ของฝรังเศด้
 มาทา หม่อมฉนตรวจจคหมายเหตุ เอมปเรอรฝรังเศด้ชงถวายตรา
 ถจอนคอเนอรทุดกระหม่อมใน ค.ศ. ๑๘๖๓ ทบนพระบรมรูปนน ช่าง
 คกคคทาเอาโดยอ่าเกอใจ บัญหาว่าจะถังพระบรมรูปฉายาดกษณออกไป
 ให้บนเมอบโต ชอนทุดไทยควาเวจพระยาศร์พพฉนไปประเทศฝรังเศด้
 เมอบ บวอก ค.ศ. ๑๘๖๐ กอนบนพระบรมรูปน่านก เห็นจะไมได้ถัง
 ไปในควาฉน คอมามชาหดวงคคเครองเอกถ่หบเชนนไปปารถ่อกควาฉน ๑
 เจ้าพระยารตนาชเบศร์ (พุ่ม) ยงเบนนทชุนถ่มทโคจร เบนนชาหดวงคน ๑

ซึ่งไปในคราวนั้นเมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๒ หม่อมฉันทนักษัตรฐานานาจะเป็น
 ขาหลวงคราวนั้นเอง ที่เชิญพระบรมรูปฉายาสดกษณไปให้ช่างบันทึกเมือง
 ฝรั่งเศส จึงแฉกตัวเรจมาใน ค.ศ. ๑๘๖๓ แต่มาเกิดข้อสงสัยขึ้นอย่าง
 ๑ ว่าพระบรมรูปที่ฝรั่งเศสบันทึกมาก่อนนั้นรัชกาลถึง ๖ ปี ส่วนพระบรมรูป
 ที่พระองค์ทอดไปรด ๆ ให้บันทึก บันทึกอนปตยรัชกาล มีเวดาระวาง
 อย่างน้อยถึง ๓ ปีหรือ ๔ ปี น่าจะมีเหตุอย่างอื่นนอกทำให้ทรงพระราช
 ดำริบนพระบรมรูปที่พระองค์ หม่อมฉันทนักษัตรฐานานา เหตุนั้นจะ
 เป็นเพราะเขมปเรอระนะ ไปเดินส่งพระรูปของพระองค์เองและพระมหาด
 หุดอวยทองสัมฤทธิ์เข้ามาถวาย จึงทรงพระราชดำริจะบนพระบรมรูปตั้ง
 ไปถวายตอบแทน แต่การค้างอยู่ ยังคิดไม่เห็นเหตุอื่น

ควรสมควรแล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระนางเจ้า

x x x

บ้านชินนามอน ปีนัง

วันที่ ๒๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ส้มเตจกรมพระนริศร ๆ

หม่อมฉันทนักษัตรจะตองดงมอทำในเวदानตามเคยอย่าง ๑
 กิจทวาน คอทาบัตรคริสต์มส์สำหรับตั้งไปถวายพระเจ้าแผ่นดินและ
 เจ้านายต่างประเทศ ทียงทรงพระเมตตาแก่หม่อมฉันทน กบทรงมตรัสหาย
 ซึ่งมออยู่ในต่างประเทศให้ทันคริสต์มส์

แต่ก่อนมาเคยได้อาศัยมัสเตอร์กรตเตททางฉายนรสังคน ๓ ก
 กذبไปบ้านเมืองของเขาเสียแล้ว ได้อาศัยพระเถื่อน ๆ ที่โรงเรียนเพาะ-
 ช่างอีกคน ๓ กตายเสียแล้ว ยงมตวเหตออยแดพระพรหมพจตรคนเดียว
 ทหม่อมฉันได้เคยอาศัย แต่จะไปมอบการทงปวงให้พระพรหมพจตร
 ทำตามประสงค์ ก็คงทำไม่สำเร็จ คิดไปคิดมาเห็นแต่ท่านพระองค์เดียว
 ถ้าทรงพระกรุณาช่วยเบ็นธุระ อาจจะได้สำเร็จได้

ความคิดที่จะทำบตรคริสต์มัสของหม่อมฉันในบั้น ตัวรูปภาพ
 คิดว่าจะจำลองรูปพระชนกชนชาง ที่เขยนบานศดาयरตนา มงามอย
 ใบ ๑ ที่ในหอพระสมตวสิริญาณ เอาชางชน ๒ ตวเบ็นหตกภาพกาก
 ประกอบพอเต็มท พมพัสดาบนกระดาศทองเหมอนอยางหตงสมตวเรอง
 ใ้ภาพพระราชพงศาวดารทหม่อมฉันเคยพมพ และหนงดือเพดงยาวกดบท
 ชงสมเตจพระพนวดีด้า เคยทรงพมพครงหนง เอาแผนรูปภาพกระดาศ
 ทองนบคบนกระดาศแขง และพมพคาอานวนวยพร การชนนคเหมอน
 ถ้าให้โรงพมพบางกอกโตม้ทากพอจะทำได้ แต่เรองยากและเบ็นขอ
 ใ้คำคญจะตองทำรูปภาพกระดาศทองให้สำเร็จเสียก่อน ท่านจะไปรด
 เบ็นทพงได้หรือไม หม่อมฉันเขาใจวการทจะเขยนคกแตงหรือถายรูป
 ฉายาดกษณจากบานศ ท่านอาจจะมีบสังให้พระพรหมพจตรและตาทง
 ช่วยได้ทง ๒ คน

หม่อมฉันไห้หนักมัน ๆ ไปว่า รูปชนกชนชางน ตาทงจะได้เคยถาย
 รูปฉายาดกษณแถวดวย เพราะเบ็นรูปทหม่อมฉันชอบอยรูป ๓ แต่จำ
 ไม่ได้แน่ แต่ถารูปภาพน้นท่านไม่โปรด จะเอารูปภาพอนใดทท่านทรง
 พระคารเหนวาดกวกได้ บตรคริสต์มัสทหม่อมฉันเคยสังนนวนบดะ

๑๐๐ ฉบับ ขนาดรูปภาพเท่าๆ กับไปรษณียบัตร เวลาที่ตั้งเคยตั้งราว
วันที่ ๑ ธันวาคม ถ้าโปรดทรงพระกรุณาช่วยได้จะเป็นพระเดชพระคุณ
ออกเบนอนุมาน

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ตั้ง ๒๖ กรกฎาคม

x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเตจกรมพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

ได้รบตายพระหัตถ์ฉบับลงวันที่ ๑๖ เดือนนี้ ได้ความพึงใจเป็น
อนุมาน เรื่องอนเยกวกับอาจารย์คดีเด่นเฟดหน้าสนใจทุกอย่าง

ขอตาแห่งมเหต์ทางขวา ทแกวียงมอกด์องชอเบนภาษา
ดัดกฤตเหมอนกนหน ทำให้เกดากระหม่อมอยากทราบไม่น้อยกว่าหญิง
เหลด ต้องหนไปพิจารณาชอมเหต์ทเรามอยู่ในเรื่องอเหเนาอกด้ามชอ
คือ มะโต วิกู เหมاهدาหง แต่ไม่เหนมทาทางวาจะเบนภาษาดัดกฤต
ไปได้เคย

เกดากระหม่อมจิตใจเบนอนุมาน ทอาจารย์คดีเด่นเฟดเห่นวาความ
เห่นเกดากระหม่อมในเรองพระเจดยบวรพท โชนนเบนแกนดาร์ ถึงแก
จะนำปไปเส่นอพวกนักปราชญ์วดนคา ซาแกยงจาไดอกวาได้พบกบเกด
ากระหม่อมทนครวด เดยใจอย่างเดยวแต่ทพุดกนไม่ได แต่กเบนความ
ผิดของเกดากระหม่อมเอง

เรื่องชดชมทรพยทควบกกา เมื่อได้ทราบความว่าชดได้กระตักคน
 มากหลาย ก็หนักงั่งงำรหึงพนชนมาทนต์ เธอจะไปทนนอกไม่ได้
 เสียแฉงเพราะมผล เรื่องชดชมทรพยกอนประวศค้ำศตรน ทำให้สนใจ
 มากชนทกท นำนักทวาคองคคเตหาเหตตามทพบอะไรเข้าทกอย่างไป
 เรื่องพบพหนีไปไปตามสนั่น ไม่เข้าใจเลยว่าเหตุใดจึงทำให้อายุ
 บเดือนแต่หกพชนไปถงหมนหาพน ทวหนีไปมกยงมอย แต่ไม่ม
 อย่างแฉงบ้านเรา คงเบอนอวาเคยมอยแตกอน แต่แฉงมนศุนยหาย
 ไปเสียด้วยเหตุใดเมื่อไร เขาคงมहतกทเคयर หวงว่าจะได้ทราบค้ำ
 อธิบายต่อไปในวันหน้า

คำอธิบายของอาจารย์คดเดนเฟด ในหตกทตทาเดชมทรพยด้วย
 ดกษณะทควรคนจะอยู่ไคนน เบนทางทตมควรถูทตต คองชมวาเขา
 ฉดาดจริงในทางของเขานน

ถ้าพระบาททรงเรยนด้วยการอ่านคارا เห็นจะยากหนักหนาที่จะ
 ทรงทราบได้ แต่จะมีประโยชน์เพียงพอให้เกิดเบนทางทตงดี ได้ตาม
 ได้ได้เพียงท่านพอกอาจารย์ต่อไป นนแหตจะจึงจะทรงทราบได้แจ่มแจ้ง
 เบนทางทนาเรยนยงน

เกล้ากระหม่อมได้ไปตรวจพระบรมรูปทตทกระหม่อม องคทถาย
 นายาดกษณมาถวายอกครงหนงเพอตรวจคหนงศอ มจาร์กปรากฏตงน

CHATROUSSE
 PARIS, 1863

จะแปลว่ากระไร ทำด้วยพระราชประสงค์ประการใด
 ขอสมมตฝ่าพระบาทไว้ในทอาจารย์คดเดนเฟด ให้
 ทรงพยากรณการททำพระบรมรูปน

เรื่องพระปฐมบรมราชานุสรณ์ซึ่งทรงพระปรารภน ส่วนทาง
 ผู้อำนวยกรทำไม้คองทรงพระวตก เกล้ากระหม่อมได้อธิษฐาน

ถวายตัวแต่เดิมแต่พระเทพบุตรแดง ว่าจักถนองพระเจ้าพระคุณชวชวด
ไม่ละทิ้ง ถ้าบุญแต่เรื่องเงิน ถ้าไม่มกถนองพระเจ้าพระคุณไม่ไหวอยู่
เอง ขยขวางจะหมดหวัง ถ้าหาได้เพียงหาหกร้อยก็ไม่คณนายาได้เลย
จะทำอะไรชนได้

กรรมกรรมแต่จะโปรด

พร

x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๒๗ กันยายน ๒๔๗๗

กราบทูล สมเด็จพระยาตราชางฯ ทราบฝ่าพระบาท
เมื่อนานหน หยงกุมารกตบจากบึงไปหา นาดายพระหัตถ์ของ
หนึ่งไปให้ ในนมดองฉบับ ขอประทานกราบทูลถนองทนต์เสียดวย
เรื่องครัดมดกัดกอน เพอจะไดทรงรดถนองหวง
อนพระพรหมพจตรนน เวदानเหนจะมงานในหน้าทมาก ยากท
จะวานเขาได้ แต่การกระทำนมพอเป็นไร ย่อมอยู่ในอำนาจ วานคน
นไม่โตกไปวานคนน นานคนนไม่โตกไปวานคนโนน คงได้ผลด้าเร็ว
ถ้าจะชดชองกทชองอนอยู่นอกอำนาจ เช่นไม่มีรูปมหาชนกชนช่าง
หรือมแต่ชวาง โตกไปอย่างไรเอาดงกาดไม่ได้ หรือหากกระดาษทองพมพ
ไม่ได้ อะไรเหदानเบนตน ถามอะไรพรวมเพรียงแดง เบนถนองพระ
เดชพระคุณให้ด้าเร็วพระประดงคได้ ขอประทานตรวจตรากอน จะ
กราบทูลให้ทรงทราบในวันหน้า

กรรมกรรมแต่จะโปรด

พร

บ้านชินนามอน บินัง

วันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระนริศรวร ฯ

หม่อมฉันได้รบถวายพระหัตถ์ฉบับดวงวันที่ ๒๖ ชื่อ CHATROUSSE
ทพระบรมรูปบนทศกระหม่อมฉัน หม่อมฉันเชื่อว่าเบนชื่อของข้างบน
ด้วยเบนประเพณีเขาตั้งชื่อเช่นนั้น กาทรงพิจารณาเหรียญตระกูลของ
สัมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเมื่อเสด็จกลับจากยุโรป ชื่อข้างบนอยู่ในนั้น
เหมือนกัน

จดหมายสั่งปด้าหะน หม่อมฉันจำนงจะถวายรายงานการศึกษาคัด
ก่อนประวัติศาสตร์ ได้ตั้งมือวางมาแต่สั่งปด้าหะน ก่อน แดมนเบนเรื่อง
อธิบายยาก หม่อมฉันติดกกกไม่สะดวกใจ คอยถามศาสตร์จารย์
คิดเดินเฟด เผื่อแยกคิดอะไรไม่ได้มาเสียคราวหนึ่งพวงมาได้เมื่อนาน
จึงไม่สามารรถแก้ไขและคิดพิมพ์ให้ทันถวายคราวเมื่อดวงที่ ๓ ตุลาคมนี้ได้
ต้องขอประทานผลตออกสั่งปด้าหะน หม่อมฉันหมายว่าจะแต่งรายงาน
เบน ๒ ตอน ตอนที่ ๑ ว่าด้วยประวัติของโลก ตอนที่ ๒ ว่าด้วยประวัติ
ของมนุษย์ ตอนที่ ๓ ว่าด้วยมนุษย์นั้นจะต้องมีรูปกระโหลกหัวผตต่าง ๆ
หม่อมฉันจะต้องให้เขาดายรูปฉายาตักษณจากสัมมุดตำราด้วย การแต่ง
รายงานททุดมาเป็นการสนุกเพลิดเพลิน ไม่เดือตรอนแก่หม่อมฉัน
อย่างไรเลย

ศาสตร์จารย์คิดเดินเฟดมาเมื่อนาน เอาตลับตั้งค โดกมาให้
หม่อมฉันไป ๓ บอกว่าเป็นชื่อของแกชู้ได้เองที่เกาะคาตีฟแลวเกาะมะตะกา
แกว่าเขาชู้ได้กัันมาก เพราะคนโบราณในเกาะนั้นชอบเอาหนังไว้รอบศพ

เรื่องนบนอนต้นความสงสัยของหม่อมฉันไปข้อ ๓ เมื่อไปเห็นเตาทำ
เครื่องถนอมชาวมทเมืองสุวรรณโคตรวงพระร่วง เห็นมากมายใหญ่ โคนักไม่
รู้ว่าจะทำเอาไปไหน มาได้ความว่าคงเบ็นต้นค่าคำคณอนหนงที่ไทยชาย
ตั้งตงมาต่างประเทศทางข้างใต้ ได้ขายไปจนถึงเกาะพิลปีนส์

พนธ์ตวทชคพบ ณ ตำบลควบกกานน คำสั่งตราจรรยคตเดนเพด
บอกวาเบนพนหปไปปอตามัดแน แต่เบนบญหาขอคำคณเกิดชนชงแก
ยงจะตองเถยงกบพวกนกปราชญทางคตต์ตวคำคตร์ ดวยนกปราชญ
พวกนนใดตงมตวาทวหปไปปอตามัดทเคยมทางตะวนออกนค่นยพนชเสย
ด้กหมนหาพนบมาแดง แต่บรตวตถอยางอนทแกชคพบทตำบลควบก-
กาอายุไม่เกนหกพนบ แก่ตั้งสัยวาทวหปไปปอตามัดจะพงมาค่นยพนช
ภายหลังทพวกนกปราชญ์ตวคำคตร์กาหนดชานาน

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

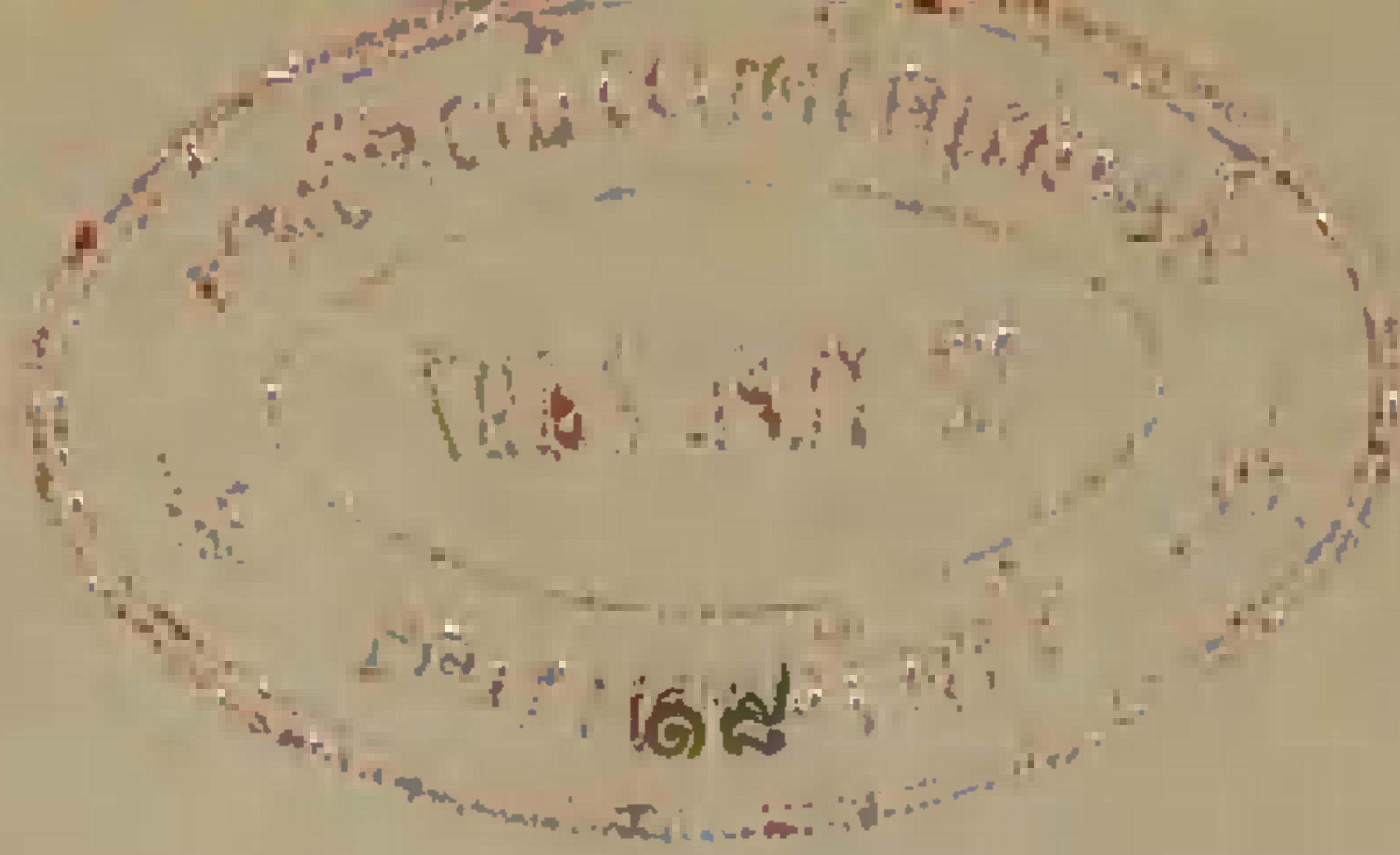
x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๔๗๗

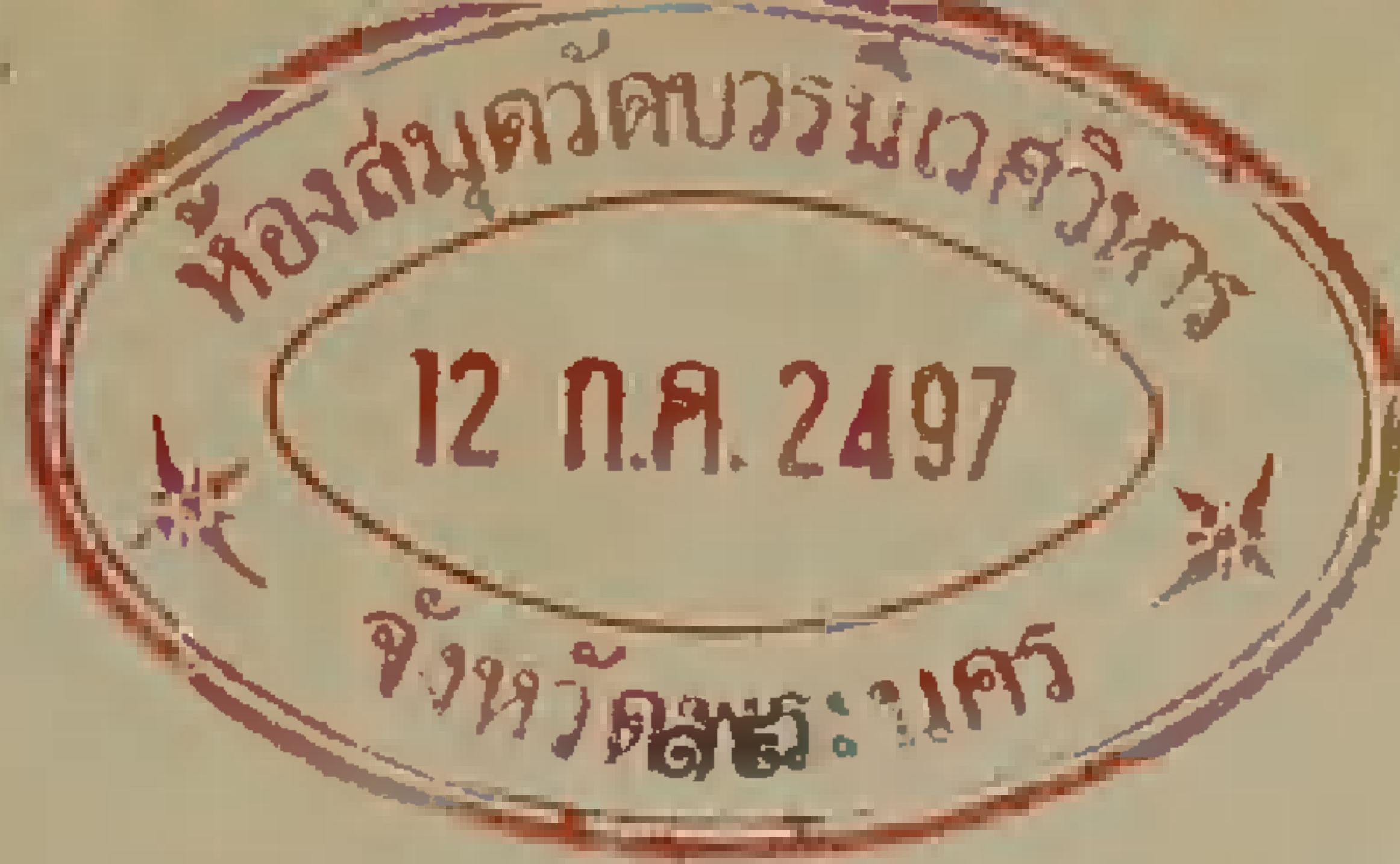
กราบทูล ถ่มเตจกรมพระยาดาวรง ๑ ทราบฝ่าพระบาท

เกล้ากระหม่อมไต่รบประทานดาบพระหัตถ์ ดงวันที่ ๒๓ กันยายน
รู้สึกสนุกในเรื่องพระบรมรูปทตถระหม่อม ซึ่งต่อไปนจะเรยกว่า “พระ
บรมรูป ๒๓” สันกทคความคตเกิดถระหม่อมตงกบพระดารณาพระบาท
ทุกขอ แต่แพพระดารณาพระบาทไปขอหนง จะได้เดาถวายต่อไปน

ในข้อทศารพระกรหทัย ได้คิดเหมือนกันว่าจะให้นายเพโรจ
 ซ่อม แต่จะทำรูปทศารพระกรเป็นอย่างไรรจะต้องให้ถูกตามที่เคยทรงอยู่
 จริง จำได้ว่าพระบรมรูปฉายาตฤณทศารพระกรหลายพระรูป
 อาจเดอกหาทหอด่มุดสำหรับชาติ แต่ครานที่จะไป จึงได้จดหมายไป
 ขอให้พระพินิจช่วยดูให้ แทนที่จะได้รับตอบจากพระพินิจกลายเป็นได้
 รับหนังสือหวดวงจตรวาทการ ส่งพระบรมรูปทศารพระกรมาให้ดู
 อดก วาทมหนังสือไปถึงพระพินิจน พระพินิจต้องปลดจากราชการไป
 แดว เขาจึงจดส่งมาให้ การทเบนตงนรตฤณทศารออกจะเซอะเซะ
 แดะส่งตำรพระพินิจ เดยดับถึงตาพราหมณใดความว้ายอยู่ ได้รับ
 พระบรมรูป ๖๓ กับพระบรมรูปฉายาตฤณทศารใดมา ส่งให้นายเพโรจ
 ไปบนซ่อมแซมอยู่แล้ว

ขอที่จะทาแกเบนตบรอนชนนยงส่งสัยอยู่ ทคคควาเดมจะทาด
 บรอนชกเบนแตคคคาคเอาทานน ได้ตั้งให้นายเพโรจตางหรือชูดตรวจ
 ดูแต่นอยหนังก่อนว่าใส่เงินลงไปจะได้ทาอะไรไว้ก่อนหรือไม่ ถ้าพบ
 ว่าได้ทาอะไรไว้ ก็คิดว่าจะให้กลับทาเดยตามเดิม ถ้าไม่เคยทาอะไร
 มากอน ก็คิดจะทงใจเบนตบเงิน ตามทเบนอยบคน
 ขอทควรจะเกบรทษาไวใหม่คนน ก็ได้เกิดชนในใจทันทแต
 แรกหามาได้ ได้พดชกชวณเจ้าพระยารวงศ์ ๑ ให้หาห้องแห่งใด
 แห่งหนทเหมาะจะ จดชนเบนคตงพพชภณท สำหรับเกบพระราช
 สัมบตของเกาทคอรชมรวมเอาไว รวมทงพระบรมรูป ๖๓ นนควย เจ้า
 พระยารวงศ์ ๑ กรบรอง แต่เมอได้รับฉายพระหตถกตฤณทศารว่าเมจคเซน
 นน ต้นเจ้าพระยารวงศ์ ๑ เดยแเดว ก็อาจถูกรอแวงแตกแตนไปได้

ทำเอาหงายท้องทงย่น จริงอย่างตรัสทีเดียว ทักตไว่ก่อนไซ่ไม่ได้
ตามพระดำริให้เก็บฝากไว้ในหอพระสุราโดยพิฆานนน เป็นพระดำริเด็ด
จกปฏิบัตตามพระดำริอย่างนน
ทนนจะได่กราบทูลถึงทวงททางประวต เพื่อเบนทางทรงพระวณจณย
ในหน้าทอาจารย์คตเดนเฟด อนพระบรมรูป ๖๓ นน ประกอบด้วย
เหตุผลทุกอย่างทำให้เห็นว่าแบบ Model คอรูปบนดองคู้ ไม่ใช่รูปตัว
จริงทตองประดังค ตามปรกคของช่างฝรั่งกอนทเขาจะทำรูปอะไร เขา
ยอมทำรูปเด็ก ๆ ขนคู้ควอย่างกอน ให้พอใจเขาและพอใจผู้จ้างแฉว
จึงจะถ่ายอย่างชยายบนเทาทคองการจริง พิจารณาทวงทแห่งพระราช
ประดังคคงจะให้ทำพระบรมรูปเท่าพระองค์ ช่างดองบนพระบรมรูป ๖๓
ดังเขามาถวายทอตพระเนตรกอนว่า จะโปรดหรือยง จะเบนคด้วยเหตุทรูป
ดองบนนนไ่กตจกความถุก หรือวราคารูปทจะทำจริงแพงเกินคคคว
อย่างใดอย่างหนง ตามททรงพระดำริคาคมาแฉวนน จึงเด็กการดังทาท
ปารด์เปดยหนทางเบนพยายามทำในน ไ่แก่พระบรมรูปองคทเพชรบุร
นนแฉว หนทางทจะดังพระบรมรูปนายาดกษณออกไปกบดังพระบรมรูป
๖๓ เบนควอย่างเขามา จะกนเวลาดักกคเคอน แต้กอนไ่คยนนว่า "เมต"
นนเบนการใหญ่การยากทจะดังไปมาได้ ทรงพระดำริถึงว่าคนจะนำไปนน
เบนการชอบอย่มาก แต้อย่างไรกค พระราชประดังคทจะดังร่างพระบรม
รูปคงไ่ได้ทรงพระราชดำริทจะ พระราชทานคอบเบนบรรณาการ พระเจ้า
แผ่นดินฝรั่งเศ็ด เพราะเขาใจว่าทรงพระราชดำริจะดังร่างพระบรมรูปมา
กอนทพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศ็ดถวายรูปเขามานนแฉว

ทนขอประทานโทษที่จะกราบทูลคัดค้านเรื่องพระนรนทราย ตาม
 ทศรต์ว่าจมนั่งอยู่ในดินนาน จึงทำให้ผูกธนูไปนั้น เห็นด้วยเกล้าว่า
 จะเบนไปไม่ได้เลย เพราะว่าธรรมชาติแห่งโลหะนั้น จะผูกธนูไปได้
 กด้วยเนอกตายเบนนมรวงหลุดไป อันธรรมชาติแห่งทองคำนั้น เป็น
 โลหะที่ไม่เบนนม แม้จะฝังอยู่ในดินที่ประกอบด้วยแร่เปรี้ยวเค็มอย่าง
 หนึ่งอย่างใด ก็ไม่ทำให้เบนนมได้โดยนินเอง เมื่อไม่เบนนมแล้วก็
 ไม่น่าทางที่จะผูกธนูไปได้ คิดด้วยเกล้าว่าจะเบนหลุดเดี่ยวมาแต่เดิมด้วย
 เเผอพิมพ์ข้อไฟไปเป็นแน่ ที่ขุดมาได้ก็คงได้มาจากในพระเจดีย์ ซึ่ง
 เขาเอามาบรรจุปลอญพระบาท เห็นจะไม่ใช้ขุดได้ในดินโคดนกลางท้องนา

ทนจะกราบทูลรายงานการตรวจรูปภาพพระชนกชนข้าง ได้วาน
 เขาเขาไปตรวจหาที่ตุลาจรดนาในหอดสมุดสำหรับชาติ ได้พบทศ ๒ ใบ
 ใบหนึ่งอยู่ด้านข้างเบนนมทลายทรหดถกน แต่จะเป็นเรื่องอะไรก็ไม่ออก
 เพราะถูกดบดอกไม้ล้มบรณ และผมขอเขียนก็ไม่สดเอาไม่ได้ อีกใบหนึ่ง
 อยู่ด้านหน้า รูปภาพงามผมขอเขียนดี แต่เป็นข้างอยู่บ้านชวาควหง
 บ้านชวาควหง เป็นแต่ประชนหน้ากน ไม่ชนกน ชามดวกรรมบ้าน
 เบนนมกระตูกนกลางชวาควหงแล้วออกด้วย จะถ่ายทศรต์คมส์กาดชดของ
 หนักหนา จะควรประการใดแล้วแต่จะ โปรด ทศทางยังไม่ได้ไปถาม

หดกทจะตอบสถาปนิกส์มาคม อย่างที่ประทานพระดำริในข้อหลัง
 เห็นจะเขาท จะต้องคิดพูด โม โถ โมเกให้เอาตัวออกหากไปได้ก็เกิดที่เดียว

ควรมิควรแล้วแต่จะ โปรด

พรหม

บ้านจีนนามอน ปันง

วันที่ ๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูต สัมเด็จพระนเรศวร

จดหมายฉบับนี้หม่อมฉันวางใจก่อนได้รับตายพระหัตถ์ฉบับลง
วันที่ ๓ ตุลาคม เพราะฉะนั้นจะทูลสนองความในตายพระหัตถ์ต่อข้างทาย
ข้างตนจดหมายจะทูลสนองเรื่องก่อนประวัตต์ศาสตร์เดี่ยก่อนตั้งก่อน ๓
เท่าที่หม่อมฉันศึกษาหาความรู้ได้เพียงในเวลานี้ ความที่ทูลอาจะ
อุปถัมภ์พาดพิงด้วยความรู้งบกรวด หรือเข้าใจผิดไปได้อย่างไร อย่า
เพ่งทรงเชอถอเบนนหตุฐานน

อธิบายกาละกำหนด

เบองตนจะตองทูลอธิบายวชทเขากาหนดกาละ กอนประวัตต์ศาสตร์
เดี่ยกอน เพราะวชานเบนการคนเรองอดคถอยหลงชนไปนบดวยหลาย
ตانب จะอาศัยศักราชอนไดเบนเครื่องกาหนดไมได้ จึงไซ่ตั้งเกดอุปค-
เหตุต่าง ๆ ของโลกเบนกาหนด เรียกวา Geological Time คือ "ภุมกาด"
(ประหตาทไปเขาเคากบกาละกาหนดของชาวอนเคยแตกกตาบรพ)
คอกาหนดอดคกาดเบน & Division เทียบตรงกบ "กถป" ในกถป ๓
แบงเบนหลาย Sub-division เทียบตรงกบ "ยุค" (บางกถปมียุค
มาก บางกถปมียุคน้อย ไมเท่ากัน) ในยุค ๓ ยงแบงเบน Period
เทียบตรงกบ "สมัย" เบนถ้วนทตั้งแห่งกาละกาหนด คือเขาเซต
ประวัตต์กาละจิงไซ่ศักราช

ลักษณะทกาหนดกถปนน เขาเหตุฉ้าคญทเกดในโลกเบนเกณท
เช่นเกดไฟใหม่ โลกแะเกดมดวงชวตชนในโลกเบนตน เรียกชอกถป

เบนดาบเดธ กำหนดยคนน เหาวตถกเกิดกอนและหลังในกตปเตยว
 กนเบนเกณฑ เรยกชอยคดวยอาศัยวตถนน ๆ กำหนดลัสมยนน อาศัย
 ความเป็ดยนแปดงของวตถในยคเตยวกนเบนเกณฑ เรยกเตวาลัสมยตน
 แลลัสมยปตาย หรือลัสมยตน ลัสมยगत แลลัสมยปตาย ของยคนน ๆ
 ถากดาวอชบายเบนอุปมา (ให้หญิงอามพ้ง) อย่างซ่มซาบ กตป
 เป็รยบเหมอนรชगत ยคเป็รยบเหมอนอย่างในรชगत ๕ มยคเกิด
 รตไฟและเกตรถยนค ลัสมยนนเป็รยบเหมอนเมอเกตรถยนคเตว
 รถยนคลัสมยตนยงดงอกทกกกกกอง รถยนคลัสมยปตายเตนเงยบเนยบค
 ฉะนน

แต่ลัสมยจันวณบิตามประคทนในคาวาเรองกอนประวคคาลัศวีได้
 แต่คาคคะเน ไม่มีใครรูกวากตปไหน ยคไหน หรือลัสมยไหน จะเบน
 จันวณบิต่าใด รุแนเตวามากมายนบคดวยหมนคดวยแล่นและดวยตานบ
 ตรงกบทเราระยกว่า “อสังไซย” นบไม่ถวน

อธิบายประวัติโลก

กตปตนเรยกว่า Archaen ตรงกบ “อาทิกตป” (คือแรกม
 เคาเงอนพอสังเกตรเรองได้บาง) อธิบายว่าโลกทเรายูน ในกตปน
 ไฟ “ประดยกตป” ใหม่อยู แล (ไอไฟบ้นดาดให้) มีเมฆหมุ่ห่อ
 อยุ่รอบโลก จันเयरกาดนนานมา (ไม่รูกกบ) เมอเซอไฟทเป็ลอกโลก
 หมคไป ไฟกใหม่เซอตามดงไปในगतโลก ลัสมยเป็ลอกโลกเมอเยน
 แลวคแขงกตายเบนหนชรชระ (เช่นลुकมะกรุด) มทลัสมยเบนโคกเบน
 เซาบาง ทคตาเบนเอองดกบาง ลัสมยเมฆหมุ่ห่ออยุ่รอบโลก (เมอหมค
 ไอไฟทใหม่เป็ลอกโลกเตว) ก็หายไป บ้นดาดให้แล่งอาทคยลัสมยดง

ถึงโลก ทนบกเกิดฝนตกเป็นนิจมาช้านาน (นับนับไม่ถ้วน) น้ำฝนที่ตก
 ต้องโลกไหลลงจากที่สูงโดยธรรมชาติไปซึ่งอยู่ในหุบเขา ทำให้เกิดแอ่ง
 กว้างแบนทะเลและหนองนาต่าง ๆ มชนในโลก ใช้แต่เท่านั้นแรงน้ำฝนที่
 ตกชะห็นให้ย่อยเป็นกรวดทรายไหลลงไปกับน้ำฝนนานเข้าก็ไปทับถมกัน
 จนเป็นพื้นแผ่นดินที่ราบมชนด้วย ส่วนไฟที่ไหม้ลงไปทางกลางโลกนั้น
 เมอมเป็ดอกโลกหุ้มห่ออยู่ข้างนอก ไอไฟออกได้แต่ทางช่องภูเขาไฟไม่
 พอจะระบายไปได้สะดวก จึงเกิดเป็นแรงไอไฟอยู่ในกลางโลก เมื่อไอ
 ไฟคังมากแรงเบ่งดันเป็ดอกโลกออกมาเป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหว อาจ
 เป็ดยขึ้นฐานเป็ดอกโลกไปต่าง ๆ เช่นดินแผ่นดินบางแห่งให้สูงขึ้น
 จนเป็นภูเขา ยกตัวอย่างดังเทือกเขาหิมาลัย (ซึ่งเขาตรวจโดยทาง
 วิทยาศาสตร์รูได้วาเดิมอยู่ในท้องทะเล) บางทกทำให้หนองน้ำเป็ดยขึ้น
 ระดับ บางแห่งแห้งหายหรือกตายเพ็คไปได้ต่าง ๆ ยังส่วนอากาศธาตุ
 ที่มากกระทบโลกก็เกิดเป็นฤดูอากาศ แต่บางยุคก็กวปรตผลัดผันไปได้ต่าง ๆ
 แต่ในอากาศที่ปกปกดาวมาน ชีวิตยังห้ามในโลกไม่

กตปตอมาเรียกว่า Primary Division ตรงกับ “ปฐมกตป”
 วมเกิด Life คือดวงชีวิตชนในโลก ดวงชีวิตเมื่อแรกเกิดชนนนั้น เป็น
 แต่อย่างตอมอนหนึ่งอยู่ในนามากกว่ามาก มีธรรมชาติ (เกิดแก่เจ็บ
 ตาย) ต้องหายใจและกินอาหารจึงอยู่ได้ มีฉะนนักตาย ตวดวงชีวิต
 นน ครนนานมาได้พบและบริโภคอาหารต่าง ๆ ก็เกิดนิยมและพยายามหา
 อาหารด้วยอาการต่างกน จึงเป็นบจจยให้ดวงชีวิตผลัดกนเป็น ๒ อย่าง
 คือเป็นพฤษชาติอย่าง ๑ เป็นสัตว์ชาติอย่าง ๑

ตำนานพฤกษชาติ

ตำนานพฤกษชาตินั้น อธิบายว่าดวงอาทิตย์พวก ๓ นัยมยดอย
 กับพณฑนทโคณาไมชวณชวรายยายท เพราะชอบกินแต่ชาติละเอียดเป็น
 อาหาร นานมากก็ตายเป็นพฤกษชาติ แดงเกิดพืชพรรณชยายตามตาม
 พณฑนโคณาชนไปยงทคนโดยลำดับ ในชนนยงหายใจได้แต่ในนา ถ้า
 เอาชนพณนาไมชากชาติใจตาย (เช่นพวกคนสำหรัย) แต่เมื่อมพืช-
 พรรณชยายคอรนไปถงทมเวถานาแห่ง เมื่อนาดงชอดกตองกถนใจใน
 เวถาเมออยพณนาจนเคย นานชากกถายเป็นพรรณพฤกษชงอยู่ในนา
 เพียงคอรนโคณกหายใจได้ (เช่นกกเป็นต้น) พืชพรรณของพฤกษชาติ
 พวกนรจกหายใจนอกนายนงชนโดยลำดับ นานชากไมคองหายใจในนา
 จงกถายเป็นพฤกษชาติทเกิดแเดะอยแเคบนบก นานชากกถายเป็น
 ต้นไม้มคยกผลปลิดวกระจายชยายพืชพรรณออกไปโดยลำดับ จนตลอด
 โลกด้วยประการฉะนี้

ตำนานสัตว์ชาติ

พวกดวงอาทิตย์ทกถายเป็นสัตว์ชาตินั้น ผิดกับพวกพฤกษชาติที่ชอบ
 กินอาหารหยาบ (สัตว์ทงหตายจุงคองถายมุต) อาการทแถ้วงหา
 อาหารของดวงอาทิตย์พวกนกต่าง ๆ กัน บางจำพวกไม่พยายามย้ายถน
 ที่ไปห่างไกล บางจำพวกก็ชอบย้ายทเทยวเสาะหาอาหาร นานมาจึง
 เกิดรูปพรรณต่างกนตามกรยาอาการ ตงแต่เป็นฟองนาแเดะควประการัง
 เป็นแมงกะพรนแเดะเป็นหอยปลี ถวนเป็นสัตว์ Invertabrate คอสัตว์
 ไม้มกระดูกสันหลังเกิดชนในโถกก่อน นานมาจึงเริ่มเกิดสัตว์ทมกระดูก

เบนเหตุให้ชอบกันไปอยู่บนต้นไม้เป็นปรกติ เมื่ออยู่บนต้นไม้ก็มีใคร
มกจตองเดิน แต่จตองกระโดดโดดโผนไปตามกิ่งไม้อยู่เสมอ นาน
เซากระดูกเบาและขาหนักกลายเป็น โครงงอก แดวมชนบกหางงอก
จนจนขึ้นได้ จึงกลายเป็นนกไปด้วยประการฉะนี้

กตปตอมาเรียกว่า Tertiary Division ตรงกับ "ตติยกตป"
เกิดสัตว์นอกประเภท ๓ เรียกว่า Mammal ตรงกับว่า "กนิหนม" สัตว์
ประเภท นก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์บก สัตว์น้ำ สัตว์ในครรรภของ
มารดาจนเป็นตัวแฉวงคลอด เมื่อคลอดแล้วกนิหนมตอมา สัตว์
ประเภท นก จตูปาทอยู่บนบกเป็นพน แต่เป็นปลาบางบาง เช่น ปลาฉลาม
ปลาฉลาม และปลาโตมา กอออกลูกเป็นตัวเหมือนนก นกขยกนบ
อยู่ในสัตว์จำพวกน

กตปตอมาเรียกว่า Quaternary ตรงกับ "จตุรกตป" ซึ่งตอ
กบสมัยประวัติศาสตร์ จึงเป็นกตปสุดท้ายในภุมกาด เรื่องในกตปน
ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงพชพนชของสัตว์ต่าง ๆ และประวัติของมนุษย์
ซึ่งจะทลอธิบายในกณทหน้าตอไป ความรูเพียงเท่าททุดมาน กวาจะ
หาได้กเหงอดก

ความทหม่อมกนจะทลส่งองตายพระหตถนบบดงวหนท ๓ นน
เรื่องรูปพระชนกชนชาง รูปทหม่อมกนชอบคอกทเขียนไวคานหน้าคูปท
ทานทรงพรพรรณานานนเอง ทจะเอามาทาเป็น Christmas Card เห็นจะ
คองคิดแกไชบางเดกนอย คอคคทเส้นชอบบานออกใหเป็นชาง ๒ คว
ตงหนางจะชนกน ทุดททานคงเขาพระทยโตคเดว

ทพระพนจคองออกจกตาหน่งในหอพระส้มด ๆ หม่อมกนได้
ทราบอยกอนเดว โดยนความอาการเจ็บบวดยควยเป็นโรคเส้นประดำท

มาช้านาน หม่อมฉันก็นั่งร่ำร้องอยู่ แต่หม่อมฉันไม่ได้รบช้ำคราด
จากตัวเองเลย

เรื่อง "พระบรมรูป ๖๓" นั้น หม่อมฉันมีความยินดีและขอถวาย
อนุโมทนาในการที่ทรงจัดไป มาด้วยความคิดเกิดเพิ่มอีกอย่าง ๑ ด้วย
นึกปรารถนาเมื่อเชิญพระบรมรูปนั้นไปไว้ในหอพระสุราโดยพิมานแล้ว
จะพินทุยกยอแย่งได้ แต่เมื่อนานไปถึงชนตึกหาดานเหตุนั้นจะไม่มีใครรู้
เรื่องตำนานของพระบรมรูปองค์นี้ จึงคิดว่าควรจะทำครอบกระจกครอบ
พระบรมรูปด้วย ถ้าหวั่นจะได้กษัตริย์องค์ใดให้มีใครจับต้อง และควร
จะเขียนเรื่องตำนานพระบรมรูปองค์นี้ลงแผ่นกระดาษใส่ซองวางไว้ใต้
ฐานพระบรมรูปที่ในครอบรักษาเรื่องตำนานไว้ด้วยกัน ทว่าจะทำครอบนั้น
ก็เห็นจะไม่สิ้นเปลืองเท่าไร หม่อมฉันเชื่อว่าเจ้าพระยาอรรพวงค์คงจะ
เต็มใจทำไม่ขัดข้อง ส่วนเรื่องตำนานนั้นหม่อมฉันได้ตอกร่างขึ้นส่งมา
ถวายกับจดหมายฉบับนี้ ถ้าโปรดตามความคิดขอให้ทรงอ่านตรวจ
แก้ไขเสียให้ติดก่อนจึงเขียนลงกระดาษ

หม่อมฉันต้องคิดต่อไปถึงเหตุที่การบนพระบรมรูปเบนเวลาช้านาน
และไม่หล่อเป็นทองสัมฤทธิ์ มาเห็นเหตุเนื่องกัน ด้วยการหล่อรูปคน
ที่ยงมขัด แต่โบราณถือว่าเบนนูปมังกดห้ามปรามกันกวดขัน เพราะ
ต้องเอารูปหุ่นขึงเขาไฟหลอมให้ละลาย เขากบการที่ทวารายกันด้วย
กฤตยาคม จึงหล่อแต่พระพุทธรูปกับรูปสัมภารเจ้าวตมรณภาพแล้ว
แม่พระพุทธรูปที่ชำรุดเหลือรอดจะปฏิสังขรณ์ จะเอาลงหล่อหลอม
สร้างเป็นพระพุทธรูปองค์ใหม่ เช่นเรื่องพระศรีรัตนเพชญ์ในรัชกาลที่ ๑
ก็ยงห้ามปรามกันกวดขัน หม่อมฉันเคยได้ยินคำเล่าว่า เมื่อแรกมช่าง

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐. ๒๑. ๒๒. ๒๓. ๒๔. ๒๕. ๒๖. ๒๗. ๒๘. ๒๙. ๓๐. ๓๑. ๓๒. ๓๓. ๓๔. ๓๕. ๓๖. ๓๗. ๓๘. ๓๙. ๔๐. ๔๑. ๔๒. ๔๓. ๔๔. ๔๕. ๔๖. ๔๗. ๔๘. ๔๙. ๕๐. ๕๑. ๕๒. ๕๓. ๕๔. ๕๕. ๕๖. ๕๗. ๕๘. ๕๙. ๖๐. ๖๑. ๖๒. ๖๓. ๖๔. ๖๕. ๖๖. ๖๗. ๖๘. ๖๙. ๗๐. ๗๑. ๗๒. ๗๓. ๗๔. ๗๕. ๗๖. ๗๗. ๗๘. ๗๙. ๘๐. ๘๑. ๘๒. ๘๓. ๘๔. ๘๕. ๘๖. ๘๗. ๘๘. ๘๙. ๙๐. ๙๑. ๙๒. ๙๓. ๙๔. ๙๕. ๙๖. ๙๗. ๙๘. ๙๙. ๑๐๐.

ควรไม่ควรแต่จะโปรด

ศิริพงษ์เทพ

x x x

(ร่าง)

ตำนานพระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบรมรูป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์หล่อ
 ด้วยปาดัสเตอร์น มอักษรรจากรกอยู่ฐานอย่างน

CHATROUSSE
 PARIS 1863

ความที่จารกแต่ดงว่าช่างบั้นชอ ชาตวุฒ์เต บันทกรุงปารด์ เมอ ค.ศ.
 ๑๘๖๓ (ตรงกับบักน พ.ศ. ๒๔๐๖)

ส้มเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ กับสมเด็จพระยา
 ดารงราชานุภาพ ทรงพิจารณาและปรึกษากัน เห็นว่าเดิมคงตั้งพระ-
 บรมรูปฉายาตกษณออกไปให้ทำเป็นพระบรมรูปปั้น เพราะพระบรมรูป
 ฉายาตกษณของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเครื่องทำ
 นองอย่างทบหนมอยเป็นสำคัญ ความคิดเดิม บางที่จะให้ทำเป็นพระ
 บรมรูปหล่อด้วยทองคำสัมฤทธิ์ชั้หน้าคทาพระองค์ แต่ตามวชของช่างبن
 ฝรั่ง เขาเอาต้นรูปขนาดน้อย แดงพมพด้วยปูนปลาสเตอร์ชนสำหรับ
 พิจารณาแต่เล็กก่อน เมื่อชอบแล้วจึงบนขยายให้ใหญ่เท่าขนาดที่จะหล่อ
 พระบรมรูปองค์ ช่างบนได้อาศัยแต่พระบรมรูปฉายาตกษณที่ตั้งไป
 ไม่ได้เห็นพระองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็คิดทำพระรูป
 โฉมแต่โดยเดาเป็นพระบรมรูป ขนาดเล็กของคน พมพด้วยปูนปลาสเตอร์
 ตั้งเข้ามาให้ดูแต่เล็กก่อน เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทอดพระเนตรไม่โปรด ด้วยช่างฝรั่งทำพระรูปโฉมผิดไปมากนัก จึง
 บอกเด็กกับช่างฝรั่ง แล้วโปรดฯ ให้ช่างไทยทนมมอยในเวदानบน
 พระบรมรูปขนาดเท่าพระองค์พระองค์ ๑ (เคยวนประดิษฐานอยู่ใน
 พระที่นั่งเวไชยนตวเชยรปราสาท ทพระนครศรี เมืองเพชรบุรี) ช่าง
 ไทยทบนนนเอาพระบรมรูปองค์ฝรั่งบนบนเคา ขอนพงเห็นได้ด้วยทา
 และเครื่องแต่งพระองค์ เช่นทรงพระมาดาล์กอดเป็นต้น มาใช้และ
 แกะไซพระบรมรูปให้ถูกต้องตามจริง แต่พระบรมรูปบนเท่าพระองค์นน
 ค้างอยู่ มาสำเร็จในบแรกกรชกาดท ๕ เมื่อมพระบรมรูปบนองค์นน
 ขนบนควอย่างแล้ว ก็โปรดฯ ให้สร้างพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ในพระบรมราชวงศ์ทง ๕ พระองค์เป็นพระบรมรูปหล่อ ชงประดิษฐาน
 อยู่ในปราสาทพระเทพบิดรบน

พระบรมรูปบนของคณอยพ... มเรื่องเนื่องกับพระบรมรูปบนทอยู่
เมืองเพชรบุรี และพระบรมรูปหล่อในปราสาทพระเทพบิดร ดังบรรยาย
มา ส้มควรเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี จึงได้เชิญมารักษาไว้ในหอพระ
สุราโดยพิมาพ เมื่อปัจจุ พ.ศ. ๒๔๗๗

x x x

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเด็จพระยาตราชางฯ ทราบฝ่าพระบาท
ชายอาสาสมัครกตบจากบึงไปหาเกตุกระหม่อม พร้อมด้วย
หญิงแอกและหม่อมเจิม เชอเชิญถวายพระหัตถ์ไปให้ ได้ทราบเกตุทก
ประการแล้ว เรอของเชอทคองกตบหนนเกตุกระหม่อมได้ทราบอยแอก
ไม่ต้องถาม ได้บอกไว้ให้ทราบว่า เชอจะกตบออกมาบึงกำหนดเมื่อไร
ให้ทำหนังสือกราบทูลถวายบังคมตายนทางออฟฟิศหดวง จะตั้งอนุญาต
ให้ออกมา

ขอประทานกราบทูลต่อเรื่องกาศคริสต์มาส ได้พบเกตุแกหงแอก
ถามถึงรูปพระชนกชนางทคองพระประดั่งกั แกวรูปภาพคตของหนนได้
ถาย แอกจะเบนทคองพระประดั่งกัหรือไมหนนไม่ทราบ แอกจะคณกระจก
ไว้ให้ดู เกตุกระหม่อมหนนคจะไปตรวจดูหน้า

พระบรมรูป ๒๓ นายเพโรจพิสัจจนแอก ถ้าไม่มีอะไรอยุได้เงิน
เงินหนนทามาแต่เมืองนอก เกตุกระหม่อมได้ตั้งให้เอาไว้ตามเดิมเช่น
หนน ชารพระกรบนแอก แอกยังไม่ไดคตเขาท

ควรมิคกรแอกแอกจะ โปรด

พร

เดี๋ยว ตอนกำเนิดโลกไม่ว่าจะสนใจมากน้อย เพราะเคยได้ฟังสมเด็จพระ
 กรมพระยาเทอดวงศ์ตวรดีอยู่บ้าง ว่าในพินแผ่นดินนั้น ชุดตกลงไปเท่าไร
 ความร้อนทวนชนเท่าไร เกิดากระหม่อมจืดจางไม่ได้ แลว่าตรัสว่าถ้า
 ชุดตกลงไปถึงเท่านั้น จะมีความร้อนเท่านั้น อะไรจะมีความร้อนเท่านั้น
 ใดนอกจากไฟ โลกนั้นเป็นไฟ มืดทนมมอย ถ้าเปรียบกับไขไถกบ้าง
 กว่าเปิดอกไข ภูเขาไฟก็แล้งอยู่แต่กว่าใดดินนั้นเป็นไฟ ไฟจะมาแต่ไหน
 โลกเรานี้คือเป็นไฟมาก่อน ตรัสว่านักปราชญ์เขาว่าเบ็นสะเก็ดหลุด
 มาจากดวงอาทิตย์ ผ่าพระบาทตรัสว่าเขาเปรียบกับไฟประดัยกตปดหนัก
 หนา เกิดากระหม่อมไม่เคยนึกถึงเดยว่าเรื่องไฟประดัยกตปดนั้นจะมอด
 เขาเป็นความจริงได้ ขอทฝ่าพระบาทตรัสว่าแรงไฟใดดินดินแผ่นดินให้
 เปิดนรูปใดนั้น นักใดถึงกรมหลวงชุมพรเขตเดาถึงที่ไหนจำชื่อไม่ได้
 ในเมืองฝรั่ง ความหนาผาดกทะเล มีเปิดอกหอยคดหิน เช่นพวกหอยอรม
 ดินชนไปอยู่สูงกว่าเส้ากระ โดงเรืออก ชาวนักเพงมาแปด ออกเมื่อ
 ผ่าพระบาทตรัสอธิบาย คือเป็นไฟใดดินนั้นคนเขาเขานอนชนไป

หมวดกำเนิดสัตว์เบงเบงคนไม้ เบงสัตว์อุปบาท ทิวบาท จด-
 บาท พหบาท นนดินก หุมง เกิดมาไม่เคยได้ยันทไหนมาเดย นัก ๆ
 ดุ สัตว์ทเบงดุกเชื่อมจากชนดหนังกตายเบงอกชนดหนังกยงมอยมาก
 เช่นปลาตนกเบงดุกเชื่อมแต่ปลาไปหาจงเหตุน คางคากเบงดุกเชื่อม
 แต่กระรอกไปหานก สันุกมาก หวังจะได้ฟังพระดำรัสอธิบายต่อไปอีก
 ในวันนี้

เรื่องรูปพระชนกชนข้าง จะจัดการทำแก้ไขตามรับสั่งของดู
 เห็นจะทำได้

เรื่องพระบรมรูป ๖๓ นนทรงพระดำรัสแล้ว ครอบนนเกิดากระ-
 หม่อมจะทำถันองพระเศษพระคุณด้วยทนต์วยแรงของตนเอง จดหมาย

เหตุทรงเรียงประทานไป ครอบความกดแตร งามที่จะมทควรแก้คา

อยู่บาง ตรวจคิดไมทน ขอประทานกราบทอดทหตง

ขอประทานกราบทอดถามศัพทคอกทาย "ลัคน" อนเบนคาเรียกพระ
นนแปลว่าอะไร มาแต่ะไร ควรแก้บุคคลชนิดไร จะเรียกภักษชนิดไร

ขอประทานวินิจฉัย แล้วแต่จะโปรด

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

x x x

บ้านชินนามอน ปีนัง

วันที่ ๑๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระนริศร์ฯ

ด้วยพระยาอนรุกราชมณฑลเศียร ซึ่งรับสั่งให้มาช่วยรักษาพยาบาล
สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยจนพระอาการดีขึ้นแล้ว จะกตบเขาไปกรุงเทพฯ
หม่อมฉันมีโอกาสที่จะฝากของได้ จึงฝากใบชาตทหาได้ในบงเบนของ
ถวายพระอง ให้เขานำมาถวายไว้ททาน ขอได้โปรดสั่งไปยังเชอด้วย

ถวายพระหัตถ์ฉบับเดกตงวันที่ ๖ ตุลาคม หม่อมฉันได้รบเดก
รายงานเรื่องคดีก่อนประวัตค้ำศตรกณทท ๒ เกรงจะเขยนส่งถวายใน
คราวเมตจนจนทท ๑๕ ไมทน ด้วยเมอจนเดำรกอนฝนตก ค้ำศตรา-
จารย์คตเดนเฟดมาหาไม่ได้ ทงหนงลือคตวตาราช่างชกรบักยงเอาไป
จำตองรูปภาพอยู่ยังไม่ส่งมา บางทจะตองรอไปอื่กสัปดาห์หนึ่ง

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

กัม ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๓ ตุลาคม ๒๔๗๗

กราบทูล สมเด็จพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

ขอประทานกราบทูลรายงานด้วยเรื่องพระชนกชนข้าง ไปดูลูกตาห่าง
คนไวให้ดู ถ้าเรจ คอรูปทของพระประรังคตรัสตั้งให้ถ่ายไวทเดียวแดง
ทกราบทูลว่าไมชนกนเบนแต่ประชนหน้ากนหนนผด ชนกนส้มบูรณทเดียว
วงงาอาวชขามดวดชอบบานเขาถงกน ไม่ใช่รูปภาพทชางผู้เขียนตุณก
ชน เห็นจะคิดมาจากภาพห้องในพระอุโบสถวัดอรุณทไฟใหม่เดี่ยแดง
รูปภาพทหนนด ๆ พวกเขียนตุคุดมาเขียนมาก เช่นม โห้ถป่างปากอุมงค
ของคองแป๊ะ ได้เคยเห็นมากทเดียว

รูปภาพทชางไวท ไชกระจก ๘ นวตะเคง แมกระนหนกนทพนท
ตะเขยคยบเกอบแต่ไม่เห็น เพราะคยคนนเขาชอบตะเขยคกน กถารน
ขนาดเตกตงอกเทำไปส้ตกาค ดางทตายพนจะไม่เบนแกนดาร์เดย ดบ
เดี่ยให้หมดเหลือไวแต่รูปภาพทางทจะคกคว่า ขอประทานพิจารณาตุกอน
รูปภาพทให้ดูแกพมพดวยกระดาษเกำเดี่ยแดง กระดากระดางเห็นไม่
ถนด ตั้งให้พมพใหม่แดง เพื่อพิจารณาตุเก้ไซ ได้ผลประการใดจะ

กราบทูลมาภายหลัง

ควรมีควรแล้วแต่จะ โปรด

พรหม

บ้านชินนามอน ปันง

วันที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระบรมพรหฺมหาราช

การค้นหากบคำศัพท์รายคนเพ็ดเตยวณเป็ดยนเบนวณเด้าร เพอความสะดวกดวยกนทงตั้งฉาย แกมาเมอวณเด้าร ท ๑๓ น หมอม ฉนถามถงประวตของวชากอนประวตคำศัพท์ Prehistory ดวยทรวาว่า พงนบวาเบนวชานงตางหากมาไมชานก แกจงเดาเวอองให้พงดงจามา เซยนทลเด้นออกอไปน

วชากอนประวตคำศัพท์กคอวชากอนประวตคำศัพท์นเอง ผดกนแค เบนคอกอนหมนงลือเบนหตกฐาน จงคองหาความรดวยอาศ์ยตั้งเกต โบราณวตถุต่าง ๆ โบราณวตถุอนเบนหตกฐานในคตกอนประวตคำศัพท์ เซนชวานหนเบนคณ ตลอดจนกระดกตั้งคณยพนชไปแลวแตะกระ- ดกคณ โบราณ กได้พบบมาชานานแเดว หากคณทงหลายไมกถาคณคตให้ ผดไปจากความทอานในคมภรไบเบต ดวยเซอวาเบนคอาของพระเจ้าบน ลักรรคจะผดไมได้ กในคมภรไบเบตบอกอชบายเบนแนชตว่า โดก แตะลักรรพตั้งทงปวงเบนชองพระเจ้าลักราง แตะยงมพวกคณาจารย์ใน คำศานาคริตตั้งได้พยายามค่านวณบิตามรายการทกถาวไนไบเบต บัญญค วาพระเจ้าโตลักราง โดกเมอวณท ๒๗ เมษายน กอนคริตศก ๕๔๕๓ บ หรือถาวากออยางหนง โดกนหนบตงแตะพระเจ้าลักรางมาจน พ.ศ. ๒๔๗๗ น มอายได้เพียง ๗๓๒๗ บ ถาจะวาอะไรมาแตกอนนงกเบนคานคา พระเจ้า เพราะฉะนน เมอแรกชดพบชวานหน คณจงเซอกนวาเบนชอง คกตงมาจากบนลักรรค เรยกกนวา ชวานพา (ชอนประหตาดทมาตรง กบชองเรา เซนให้ชอเวอองดงวา "ชวานพา" กุกบ "บาบน" คงจะมา

ทหารเดินคน ๑ อย่างจะพลัดจันไหแน่ชัด จึงขอยืมชวานหินจากพพิช-
 ภัณฑสถานไปว่าจ้างคนให้หัดใช้ตัดไม้จันดำเร็วทำเป็นกระท่อมได้หลัง ๑
 แต้นความที่เคยเชียวชวานหินเป็นชวานพากัดตายไป ต่อมาถึง
 บกน พ.ศ. ๒๔๐๖ มุขตพบ โครงกระดกมนุษย์ทเป็นอย่างระวางคน
 กบดงในทแห่งเดียวกันในประเทศฝรั่งเศสออก ๒ ซาก เป็นเหตุให้ดาว
 วจนฉยของนักปราชญ์ทได้บอกอธิบายซากมนุษย์ นนเคอทอดมาแต่ กอน
 พวคนักปราชญ์พากนยอมความมนุษย์มาแต่กอนศักราชทพวก คณาจารย์
 ครัดตงอ้างวาเป็นพระเจาด์รางโลก จึงนับวาเกิดวซากอนประวตศัสด์ตร
 ชนแต่บกน พ.ศ. ๒๔๐๖ เป็นคนมาด้วยประการฉะน

ช่างชกรูปฟงเอาศมุดคารามาตั้งคนเมอวานน รูปฉายาตักษณท
 ให้จำดองกยงไม่ได้มาหมด หม่อมฉนจะทุดเรองกอนประวตศัสด์ตรใน
 จดหมายฉบับหน้าตอไปอีก

หม่อมฉนได้รบตายพระหตถฉนบดงวท ๑๐ ตุลาคม ศัพท ฉัคน
 ทศรศัถามนน หม่อมฉนเคยได้ยนค้ออธิบายมาแต่กอนวามาแต่ชฉน
 คัดดูกเห็นจะจริง ดวพบในหนังสือเกาเขียนวา “ชฉนอาจารย์” คำว่า
 ฉัคน เคยได้ยนแต่วาพระนงเกดตวศรศัสด์เรียกทตทระหม่อม คัดไม่เห็นวา
 จะตความคำ ฉั เป็นอย่างไร แต่คำ ฉัคน นนพอจะหาอธิบายได้

คำว่า ฉั เห็นจะหมายความวา นักบวช ไม่เดอกวาพระหรือ
 คฤหส์ถ ชายหรือหญิง เช่นเรียกศัสมภารวา หตวงชเจ้าวด เรียกชชก
 วา ทช และเรียกศุหญิงทบวชวา รูปช หรือ นางช ฉะน คำว่า ฉน
 ดูความหมายวาเป็นชนสูงส์ต เช่น ช่างฉน มาฉน เรอฉน เครอฉน

เมอรวมคัพททง ๒ เขาเบน ชคน

เดิมเห็นจะใช้สำหรับเรียกนกบวช

ซึ่งมีฐานะสูง

ขอทุดแถมเรื่องท่านองเดยวกันตอไปอกคำ ๓ คือคำว่า "บาด-
หลวง" เดอเมยเบนผู้คนพบมุตของคำ "บาด" ว่ามาจากคำ "Padre"
ภาษาโปรตุเกศแปลว่า พ่อ ซึ่งเขาใช้นาหนาชอนกพรตอย่างเรียกกัน
ในชนตงว่า Father เช่น Father Colomber เบนคน หม่อมฉนเห็น
ชอบดวยวจนฉนยของเดอเมย ส่วนคำว่า "หลวง" นนหม่อมฉนฉนษฐาน
ว่า หมายความว่าเบนใหญ่ในพวก บาด คือ Bishop ซึ่งเราเรียกกัน
ในชนตงว่า สังฆราช ครงกรุงศรีอยุธยาคงจะเรียกกันว่า บาดหลวง
หาได้เรียกนกพรตฝรั่งว่าบาดหลวงทุกตนอย่างทุกฉนไม่

ควรมิคกรแต้วแต่จะ โปรด

ตั้ง ๒๖ กรกฎาคม

x x x

บ้านชินนามอน บึง

วันที่ ๑๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทุด ส้มเตจกรมพระนเรศวร ฯ

ชายใหม่เซยตายพระหัตถมาส่งฉบับ ๓ หม่อมฉนได้รบไวแฉว
ภาพชนกชนชาง หม่อมฉนไดนกกส่งสัยอยแฉวว่าภาพงามเกินฉมอดตายค
มาได้พงอชบายทประทานว่าเบน ของถายจากรูปภาพฉมอครเตยในพระ
อารามหลวง ก็เขาใจได้ฉมชาบ ททรงหารอดถายพนดวยยอฉฉนตง

เบน ไปสกัดการที่จะยับยั้งไปนั้นเบนความจริง หม่อมฉันขอมอบถวาย
 เบนเดชะชาติ แดงแต่จะทรงแก้ไขเอาตายออกเดี่ยวทเดียวหรือจะทำ
 อย่างไม่แดงแต่จะทรงพระตำหนักเห็นควร เพราะจะทรงตัดสินได้คิดว่า
 หม่อมฉันคิดไปถวาย

กรมการแดงแต่จะ โปรด

คำ ขบ พจนานุกรม

x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเต๋จกรมพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท
 เสด็จกระหม่อมไต่รับถวายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๓ พระยาอนุรักษฯ
 เชิญเข้าไปพร้อมด้วยหีบใบชาซึ่งทรงพระเมตตาโปรดฝากประทานพระรัง
 เบนพระเดชพระคุณณเกล้า ได้สั่งให้เชอไปแล้ว
 เมื่อกวานนุกไต่รับถวายพระหัตถ์ลงวันที่ ๑๔ ซึ่งสั่งทางไปรษณีย์
 อภิฉบบหนังสือ เจาพนักงานตั้งรวดเร็วเบนครั้งที่ ๒ ขอความในถวาย
 พระหัตถ์ตรัสเดาถึงประวัติของวิชาประวัติศาสตร์ก้นอก นำส้มเพช
 เหลือเกิน ทว่าโลกเกิดมาได้ ๗๓๒๗ ปี นาชนกชนใจหาย เขาจะนึก
 อาศัยเอาอะไรเบนเกินทุกกำหนดดวงเดชะงเช่นน นารู้อย่าง
 เรื่องชวานพา ไทยเราเชื่อว่าพามาณนมชวานตกตลงมาจากพาทกท
 และเขาใจกนคิดว่าชวานพานนเบนหน เบนของวเค็ชลงตามหากน คอชตุ

ตรงทพามา ถ้าโตมากตอยแจกกนไปทำเครื่องรางว่าอยคองกระพนชาต
 ดหนัก แต่ไม่ใช่ว่าชดตามได้ทุกท เชอกนว่าทพามาเบา ๆ ชวานก
 อยตนชดตามพบ ทพามาหนักชวานกตงดกชดตามไม่ถึง เห็นจะตั้นนชฐาน
 เอาเบนเนได ว่าแรกทเคยวททงพามา ว่าอะโรมนตกตงมาจรงเวยวแรง
 เหลดอเกิน ดองชดตามรอยทพามาตกตนกบงเฮยไปพบชวานหินเขา จง
 เชอเอาเบนเนตอ ๆ กนมาว่าพามาหนักชวานหินตกตงมาจากพา ท
 มาแปลกนว่าชวานรามตूरเห็นจะหาเรื่องประกอบทหลง อยางไรกดีไป
 โตนกบฝรั่งนนประทตาดมาก

ศัพท "ตั้น" ททวงพยากรณไป รัมรองว่าถูกตอง

ศัพท "บาดหลวง" เคยไดยนวนจนจกนว่า "บาดหลวง" หาว่า
 เขยนตอ ด เกน นายเดอเมยคตว่า "บาด" มาแต่ "Padre" กนนำพง
 อยุ่ แต่ยงต้งตยอยทงนน เพราะนกไตคาทเคยไดยนพุดกนอยเฉยต ๆ
 เช่น "ต้งฆราชบาตรแกว" "ต้งฆราชบาตรหลวง" "เอาบาตรใหญ่
 เขาชม" เหลดอเบนตน ยงนกวจนจกนไม่ทน หลวงแปลว่าใหญ่หน
 แหยงกว่าเน

พระบรมรูป ๖๓ นายเฟโรจชอมดำเรจเรยบรอยดเดว แต่ครอบ
 นนทาพษตามเคย หาไม้ได มทกวางพอดต้งไม้พอ ทต้งพอกว้างไม้พอ
 เกดากระหมอมชตใจคตเปลยนแปลงอยางอนต้งเดว ทาทูเหมอนแบบ
 พระจน

ควรมีควรแล้วแต่จะ โปรด

พรช

บ้านชินนามอน ปีนัง

วันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระนริศร ฯ

หม่อมฉันได้รบถวายพระหัตถ์ฉบับถึงวันที่ ๑๗ ในจดหมายของ
 หม่อมฉันฉบับนั้นจะทูลสนองข้อความในถวายพระหัตถ์กอน
 ขอทูลทรงตั้งสัตยาธิษฐานที่กำหนดย้าย โลกตามคัมภีร์ไบเบิ้ล จะได้
 อะไรเป็นเกณฑ์นั้น ขอนำคำศรัทธาจารย์คัดลอกแปลได้บอกแล้ว แต่
 หม่อมฉันเผด็จไปไม่ได้เขียนลงในจดหมาย เกณฑ์นั้นกำหนดตามอายุ
 คนที่ส่งย้าย โลกนี้ตกลงมาจากอาดัม ตามทมิฬขอและบอกอายุไว้ในคัมภีร์
 ไบเบิ้ล เรื่องนงมอญนั้นขอไป ด้วยเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๐ น คำศรัทธา-
 จารย์คัดลอกแปลมาอีก หม่อมฉันป็นชนว่าพวกหัวหนาในศาสนาคริสต์ตั้ง
 เช่น ไปป เป็นต้น จะคือไม่เชื่อหลักฐานในเรื่องก่อนประวัติศาตร์
 ไปถึงไหน แก่เดาให้ฟังว่าเมื่อตัวแก่เป็นนกเวียน ครุเป็นบาดหลวงเยซูอิต
 สอนวิชาประวัติศาตร์ให้แก่เป็นเริ่มแรก แก่ได้ตามบาดหลวงคนนั้น
 ด้วยเห็นเป็นคนใจดี ว่าที่สอนมานั้นขมมาตงแต่หลายแต่ฉบับแล้วนั้น
 ไม่เป็นการฝืนคัมภีร์ไบเบิ้ลหรือ บาดหลวงคนนั้นตอบว่าไม่ฝืน
 ใดๆเลย ถ้าจะว่าแท้ วชาก่อนประวัติศาตร์ก็ดบรับรองความจริง
 ของคัมภีร์ไบเบิ้ลเสียอีก บาดหลวงคนนั้นบอกอธิบายคำที่ขอไป ว่า
 คัมภีร์ไบเบิ้ลนั้นคนเดิมเป็นภาษาฮีบรูของพวกยิวส์ ความตอนนั้นทว่า
 ด้วยเรื่องสร้าง โลกนั้น คดาบกบเป็นภาพยกตอนเข้าใจความได้ยาก ต่อ
 ให้เห็นว่าเป็นคำของมนุษย์แต่งขึ้น ถ้าหากเป็นคำของพระเจ้ามนุษย์คง
 จะเข้าใจได้ง่าย แต่ถาเอาแต่คำความเรื่องสร้าง โลกในคัมภีร์ไบเบิ้ล
 พิจารณา ก็ถาว่าพระเจ้าสร้าง โลกก่อนแล้วสร้างสัตว์และสิ่งอื่น ๆ

ต่อมาเบนดาบ จนทลุดจิงสร้างมนุษย์ ความนตรงกนกบวชากอน
 ประเวศศาสตร์ ด้วยคนพบหุดกรฐานวาม โดกชนกอนแควจงมดตวแฉะ
 พรรณพฤษและทลุดจิงมนุษย์เหมือนเช่นกล่าวในคัมภีร์ไบเบตดงน
 ศาสตร์จารย์คดเดนเฟดถามบาดหุดวงคนนคอปไป ว่าเมอเห็นเช่นน
 ทำไมจิงไมประกาศความเห็นแกคนทงหุดาย บาดหุดวงคนนคอบว่า
 มนุษย์ทุกวณนงงโงนถ ถ้าเอาความเช่นนไปประกาศ แทนทจะถอ
 เบนความจริงจะกตบคหมนศาสตร์ กถายเบนโทษยงกวามคุณ จิงพุด
 ไตแตกบผทมความรุดวยกน

เรื่องคาบาดหุดวง ทหมอมฉนทุดไปชาตอชบายไปหน้อยหนง คอ
 บาดหุดวงแรกมเขามาถงเมืองไทย มาเมอในรัชกาลดัมเดจพระชยราชา
 เมอพระราชทานทให้พวกโปรตุเกศตงบานเรอนทคาบตบานคน ขางเหนือ
 คตองตะเคียน พวกโปรตุเกศจิงหมนคบาดหุดวงเขามาสร้างคตอยู่ใน
 คาบตนน บาดหุดวงทแรกมาเบนโปรตุเกศ พงฉนนษฐานว่าพวก
 โปรตุเกศคองเรียกว่า Padre และไทยในฉมยนนคองเรียกว่า บาด ตาม
 พวกโปรตุเกศ แต่ชนนพระเจาแผนตนยงไมได้ทรงยกยอองพวกนคพรต
 โรมันคาโธลคยง้างหนงอยง้างใด มาจนถงรัชกาลดัมเดจพระนารายณ
 มหาราช พระเจาหุดยท ๑๕ ฝรั่งเศ็ดตั้งคณะพรตมาฉบศาสตร์ ฝูเบน
 หุดหนาคณะพรตมยคเบน Bishop มาแต่เมืองฝรั่ง จะตองเรียกให้ฝด
 กบพวกนคพรตฉามญ ซึ่งเรียกกนอยกว่าบาด จิงได้เตมคาคาหุดวงเขาขาง
 ทาย คิวว่าบาดหุดวงนาคจะเกดมชนในแผนตนฉมเดจพระนารายณมหา
 ราช ทความาแต่คาคาบาดหุดวง หมอมฉนเบนฝูไตมาเอง ด้วยวณหนง
 ไปกนเดยงทลสถานทุดฝรั่งเศ็ด เขาจตโหนงเคยงกบตั้งมราชวร ได้
 ฉนทหนากนตตอตเวดาทนงโคะ หมอมฉนไตถามความ ๒ ขอแกฉงมราชวร

คำหนักปลายเนิน คลองเคย

๒๘
วันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๔๗๗

กราบทูล สมเด็จพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

ขอประทานโทษ เมดเทยวณไมมเวองจะกราบทูลบรรเดง นอก
จากกราบทูลให้ทรงทราบว่า ภายพระหัตถ์ถลงวันที่ ๑๖ เดือนนี้ได้รับ
ประทานแควแทนน หมูนไมคอยจะสบาย อากาศก่าตงจะแปรจากฤดูฝน
ไปหาหนาว รวน ๆ จะเจ็บอยรวมรอ

เมอวานน เบนวนนทระถกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
เต็มอกเต็มใจทงครวเรอนชวยกันทำดอกไมรอยเบนอย่างขงจระเซ
พร้อมดวยเทยนทองเงนน้าไปบูชาถวายทพระบรมรูปทรงมา แดงกพากน
เขาไปพระทงจกร ในการพระราชกุศลออกภักชตตามเคย ไปเห็น
ซารพระกรศักดัดทชาวชเขากสละศุดใจ อยากทราบเรองราวอนเบนประวต
มานานแคว แต่ไมได้ทราบอะไรเดย ฝ่าพระบาททรงทราบอย่างไรบ้าง
ตรัสบอกเด้าให้ทราบบ้างก็จะเบนพระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้

กรรมควรแควแต่จะ โปรด

x x x

บ้านซินนามอน บึง

๒๘
วันที่ ๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สมเด็จพระนเรศวรฯ

การหาความรเรองกอนประวตศาสตร์สำหรับทูลบรรเดง ดุดาย
กับไปเทยวณหาต้นก ด้วยความรมนแตกสาชวณให้ไปหาชวอน
อกหาดายอย่าง ดองชมเขาไปดุกเห็นตกชงยากทจะไปให้ถงที่สุดได้ จง

ขอทบทวนเรื่องเพียงเท่านี้ เปรียบเหมือนพรรณนาเพียงช่องทางที่ใดเห็น
ในถ้ำมหานรก

ความรู้ก่อนประวัติศาสตร์ Prehistory อาศัยตรวจของทศพ
คนอยู่เป็นสำคัญ คือ โครงกระดูกมนุษย์ชนก่อนเก่าอย่าง ๓ กับเครื่อง
มือของมนุษย์ชนน้อยอย่าง ๑ เขาของเหตุนั้นมาพิจารณาประกอบกับ
ภูมิศาสตร์และ โครงกระดูกสัตว์คณยพจนานุกรมตรงที่พบ หากหลักฐาน
เรื่องประวัติของมนุษย์ชาติว่า (๑) มีกำเนิดมาแต่เมื่อใด (๒) ดับ
พันธุมาอย่างไร และ (๓) เจริญปัญญาอย่างไร อันเป็นใจความ
ขอทความมนุษย์ชาติจะมีกำเนิดมาแต่เมื่อใดนั้น ตามภูมิศาสตร์

(ในจดหมายฉบับก่อนหม่อมฉันใช้คำว่า ภูมิศาสตร์ ก็ไม่ผิด แต่เมื่อจะ
ใช้ชื่อของวิชา Geology ว่า ภูมิศาสตร์ ไปเข้ากับคำซึ่งใช้เรียกวิชา
Geography กันอยู่แล้ว จึงเพิ่มคำว่า ชาติ เข้าให้ผิดกัน) กำหนดเวลา
ส่วนอดีตของโลกเป็น ๕ กल्प ดังที่อธิบายแล้วในจดหมายฉบับก่อน
ตามตำราว่า จาพวกสัตว์กนหนมเกิดขึ้นต่อในตติยกल्प มนุษย์กนบอยู่ใน
สัตว์จำพวกกนหนม จึงยังไม่มีใน ๓ กल्पก่อนขึ้นไป ตติยกल्पนั้นในตำรา
แบ่งเป็น ๕ ยุค เรียกชื่อต่างกนเป็นภาษากรีก (เหตุที่ใช้ภาษากรีก
เพราะจะให้เป็นคำกลาง สำหรับเรียกเหมือนกันทุกชาติทุกภาษา)

ยุคที่ ๑ (ต่อตติยกल्प) เรียกว่า เอโอซีน Eocene (ความหมาย
เพียงว่า อรุณของรุ่นใหม่ Dawn Recent) กำหนดเวลาของยุคนี้ว่า
๑๒,๐๐๐,๐๐๐ ปี

ยุคที่ ๒ เรียกว่า โอลิโกซีน Oligocene (แปลว่า รุ่นใหม่ต่อมา
อีกเล็กน้อย A Little More Recent) กำหนดเวลา ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ ปี
เหมือนกัน

ยุคที่ ๓ เรียกว่า มีโอซีน Miocene (แปลว่า กึ่งรุ่นใหม่ Half Recent) กำหนดเวลา ๕๐๐,๐๐๐ ปี

ยุคที่ ๔ (เป็นยุคสุดท้ายของตติยกल्प) เรียกว่า ปลิโอซีน Pliocene (แปลว่า รุ่นใหม่ยิ่งขึ้น More Recent) กำหนดเวลา ๕๐๐,๐๐๐ ปี (ต่อขึ้นไปเข้าจตุกกल्प) จตุกกल्पแบ่งเป็น ๒ ยุค

ยุคที่ ๑ เรียกว่า เปลีสโตซีน Pleistocene (แปลว่า ใหม่เอี่ยม Most Recent) กำหนดเวลา ๕๐๐,๐๐๐ ปี

ยุคที่ ๒ เรียกว่า รีเซนต์ Recent (แปลว่า เมื่อเร็ว ๆ นี้) นับเวลาเป็นยุคที่ ๒ มาจนต่อประวัติศาสตร์ ก็แต่เวลาต่อประวัติศาสตร์ นนต่างชาติย่อมต่างกัน จึงกำหนดเวลายุคนี้เป็นกลางไม่ได้

โครงกระดูกมนุษย์เก่าที่สุดได้พบในภูมิภาคต่างๆจะถึงยุคปลิโอซีน แต่หลักฐานที่พบมากนั้นอยู่ในยุค เปลีสโตซีน ถึงกระนั้นก็ถือเป็นที่สงสัยว่าความมนุษย์ชาติมาแต่อดีตกาล ๑,๐๐๐,๐๐๐ ปี ข้อที่กล่าวด้วยคนพวชของมนุษย์นั้น นักปราชญ์ทางปวงยอมรับความเห็น Theory ของศาสตราจารย์ ชาลส์ดาร์วิน ว่าด้วยมูลของพวชสัตว์ต่าง ๆ Origin of Species ซึ่งประกาศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ว่าสัตว์ทั้งหลายย่อมสืบพวชมาเป็นกระบวนการ Evolution (อย่างแผนกรูป คัดงมาถว้ายกบจคหมายน และได้ทูลอธิบายในจดหมายฉบับก่อนแล้ว) คือว่าอาจจะคงรูปอย่างเดิมหรือแปรรูปไปเป็นอย่างอื่น เพราะถนทอยู่ และการหาเดียงชพแบบจจย ได้ทั้ง ๒ สถานที่ ขอนศาสตราจารย์ คัดเจนเฟดชแจงอรรธาธิบาย ว่าอุปมาเหมือนลูก ๒ คนที่เกิดรวมบิดา

มารดาคน คนใหญ่มีอุปนิสัยชอบอยู่กับมารดา แต่เด็กคนเด็กร
 อุปนิสัยซุกซนชอบบ่นบ้ายมาแต่เด็ก ครนเด็กทั้ง ๒ คนนั้นเป็นผู้ใหญ่
 ชน ความประพฤติในอาชีพก็ต่างกันไปตามอุปนิสัย คนใหญ่ชอบ
 หากินตามอย่างบิดามารดา เช่นทำไร่นา ส่วนคนเด็กอาศัยทำนาบุญการ
 บ่นบ้ายก็ประกอบอาชีพตามถนัด เช่นไปเป็นพรานอยู่ในป่า อาชีพ
 เดี่ยวแบบจจยให้กาตงแะร่างกายของคนทั้ง ๒ นั้นเริ่มผดกน ครนคน
 ทั้ง ๒ มดุกเตาตอมา ลูกของพวกคิงเบนชาวบาน ลูกของน้องกเดยเบน
 ชาวบา แดวส์บตระกูลแยกกันค้อๆ ไป แต่ว่าประหลาดอยู่อย่าง ๑ ทการ
 สืบพันธุเช่นกดาวมาไม่มทจะหวนกดบทยหด เบรยบตงลูกของน้อง
 ชายซังกตายเบนชาวบานน ทจะกดบคินไปเบนชาวบานเหมอนอย่างมูยา
 หามไม้ มีแต่แยกเดยไปในทางอย่างอน

เพราะกระบวนการแปรพันธุ์ Evolution ของสัตว์เบนตงวามา จึงมดสัตว์
 เบนจำพวก Order ต่างๆ ยกตัวอย่างตงเช่น ราชด้ห เลื้อแะแมว นับว่า
 เบนจำพวก สัตว์ ดวยกนคินได ดิงเด็ก Monkey ทมหาง ดิงใหญ่ Ape
 ทไมมหาง แะมนุษย์ กเบนจำพวกคน Anthropoid ดวยกนคินน
 แต่ก่อนเขาใจกนว่าจะแปรพันธุคอกนมา เช่นสัตว์ ๔ เทาแปรกตายเบนตง
 เด็ก ดิงเด็กกตายเบนตงใหญ่ ดิงใหญ่กตายเบนมนุษย์ แต่พวกคักษา
 วิชาก่อนประวัติศาสตร์ตรวจคินไดหตกฐานว่า ดิงเด็กดิงใหญ่แะ
 มนุษย์เกิดแต่เพชเคมอนเดยวกนจริง แต่แยกเบนถ้ายตงกนมาชานาน
 หาไดสืบพันธุคอกนมาตงเขาใจแต่ก่อนไม แต่ถะถ้ายสืบพันธุมาคูนย
 เดยบาง สืบพันธุมาไดจนตงปัจจุบันบาง

เหตุใดสัตว์บางจำพวกจึงค้นยพนธ์ ขอนตามอธิบายของ
 ศาสตราจารย์ชาลส์ดาร์วิน กล่าววาคอัสตวทเหมาะแก่ โดกวิสัยจึงจะรอด
 อยู่ได้ Survival of the Fittest หรือถาตามกระบวนภาษาไทย ก็จะ
 คอองวาคอัสตวพนธ์ใดสามารถเตยงตวได้ สัตวพนธ์นจนจจะรอดอยู่ ขอน
 ศาสตราจารย์คดเดนเฟล ให้อธิบายวาคนเหตุอยทอาหารนตนเอง
 คอัสตวพนธ์ใดไมม่อาหารบริ โภค สัตวพนธ์นจนกพากนอดตายคูนยพนธ์
 ไป ยกอาหารนอนปรากฏเมื่อไม่ชามานก พวกซุดคั้นโบราณจตุไป
 พบโครงกระดูกสัตว์ โบราณ (พวกท โดกกว่าช้าง) จมดินอยทงไฮดง
 ทในทะเลทรายโคบี เหนอประเทศจีน ก็จรมคาคอัสตวจำพวกนยอม
 กนหญ้าเบนอาหารแต่มปรกคอคอัสตวยอยตามชายบงหรือทะเลดำบ สอให้
 เห็นวามือสัตว์ ไฮดงนมชวตอย ททะเลทรายตรงนคองเบนหวงนาใหญ่
 แต่มเหตุเกิดขนควยกาดงโดกชาติ เช่นแผ่นดินไหวเบนคั้น บันดาตให้
 หวงนानนแหงหายไป พวกสัตว์เดกเช่นนกหรือกวาง ตวเบาอาจทงถน
 ทไปได้โดยเร็ว แต่อัตวพวกนควใหญ่โตไปยาก กกนหญ้าทเหตุอย
 ไนถนจนหญ้าแหงหมด ก็เลยอดตายในคราวเดยวกันทงไฮดง ยงม
 ตวอยางอนอกเช่นช้างแตะละเอีบเบนสัตว์ชอบอยในทอากาศร้อน ทใน
 ยุโรปชดพบ โครงกระดูกช้างแตะ โครงกระดูกเลอกมาก สอให้เห็นว
 ส่มยเมือสัตว์เหต่านนอยไนยุโรปคงไม้หนาวนง ครนถงส่มยนาแขงทวม
 Glacier Period ในยุคเปตอัสโตซีน ช้างแตะละเอีบบาง ไฮดงพากนหนมาหา
 อากาศร้อนทางอาเซีย หรืออยในอาเซียมาแตเดมเดวกส่มพนธ์มาได้
 จนทกวนน แต่บางไฮดงไม้หนมาจากยุโรป กนพรรณพฤษแตะ
 สัตวอนนเคยเบนอาหารอยอย่างเดิม จนของเหต่านนหมดไปช้างแตะ
 เลอกอดตาย แต่ประหตาดทมช้างจำพวก ๑ ยงอยู่ได้คดขพยายาพเปดียน

อาหารไปกินพวกพรรณตะไคร่น้ำ Moss ที่ขึ้นด้วยอากาศหนาว นานเข้า
 พวกพวกนั้น (เช่น Mammoth) เกิดขนงอกปกคลุมตัวกันหนาวได้
 แต่ต่อมาครั้งหนึ่งพบนกด้วยเหตุอย่างอื่น ภายหลังด้วยอากาศที่อบอุ่น
 ก็จะเห็นได้ง่ายเช่นที่ในเกาะชวาแต่เดิมก็มีขนทั้งข้างและเดือ ครั้น
 จำนวนมนุษย์มากขึ้น ซึ่งเอาถนทซึ่งสัตว์เหล่านั้นเคยหากิน ทำไร่นา
 บ้านช่องและคอยขับไล่และทำอันตราย จนสัตว์เหล่านั้นไม่มาที่จะหา
 อาหารได้พอเลี้ยงชีพ ดังที่สัตว์ข้างและเดือที่ในเกาะชวาก็เคยค้นพบนก
 ด้วยประการฉะนี้ สัตว์ที่ปวงจึงสืบพันธุ์อยู่ได้แต่ด้วยสามารถเลี้ยงตัว
 เบนประมาณ

ว่าถึงปัญหามนุษย์ในตำราวิชาสัตวศาสตร์ Anatomy ว่าปัญหา
 อยู่ทมนัดมอง Brain อธิบายว่ามโนธรรมที่อยู่ในกระโหลกศีรษะแบ่ง
 เป็นหลายภาคแต่ละสำหรับกระทำกิจต่างกันเป็น ๒ อย่าง คือจำอย่าง ๑
 คืออย่าง ๑ ศาสตร์จารย์คิดค้นเฟลบอกอรรถาธิบายว่า เหมือนอย่าง
 ว่านยหน้าแต่เห็นรูปคนถอบหน้าอยู่คน ๑ นัยนตาเองไม่รู้ว่าอะไร
 เป็นแต่ฉายรูปส่งเขาไปยังมโนธรรมตอนที่อยู่ข้างท้ายทอย มโนธรรมส่วน
 นนตาไม่เคยเห็นคนถอบหน้าแต่ก่อนก็ไม่รู้ว่าอะไร ต่อเคยเห็นจึงจำได้
 ว่ารูปนั้นเป็นคนถอบหน้า ก็บอกต่อไปโดยทางเส้นประสาทถึงมโนธรรม
 ส่วนความคิดที่อยู่ตรงหน้าผากว่าเห็นคนถอบหน้า ทนหุ่โดยนัยเงยตบึง
 ก็ส่งเสียงนั้นเขาไปยังมโนธรรม ส่วนซึ่งอยู่ต่อหน้าเขาไปทั้ง ๒ ข้าง มโน
 ธรรมส่วนนั้นเคยได้ยิน จำได้ว่าเสียงบึงเช่นนั้นแบบเสียงบึง ในขณะที่
 นั้นเองได้ยินเสียงชัด จำได้ว่าเสียงดังกบนั้นแล่นผ่านอากาศ ก็บอกไปยัง
 มโนธรรมที่อยู่ตรงหน้าผากซึ่ง (เช่นอรรถ) สำหรับคิด มโนธรรม

ส่วนนั้นความผยองบน พิจารณาเห็นว่าถูกกับจะเป็นอันตรายจากของ
 หดกเดียง จึงตั้งสายเส้นประสาทให้บอกคนให้พาตัวไปแอบแฝงให้พ้น
 ทางบน ดงน กรปพรณตงกบมนุษย์ แมตมะมายคตตายคตงกนมากกต
 แตมตกนเบนขอตำคณูอย่าง ๓ ทหน้าผากตงยอมตาด แตหน้าผาก
 มนุษยตง ขอท้อให้เห็นว่า ทตงไม่ตาดเหมือนมนุษย์ เพราะ
 หองมนต์มองตำหรับคตเด็ก มมนต์มองส่วนนอยกความมนุษย์ ตงจจ
 ไม่มบญญามากเหมือนกบมนุษย์ แมเห็นไตจาไตก็ไม่ตำมารทจะคต
 ไตเท่าไตนก

คราวตงตอกตอกบเรองวชากอนประทคค้ำตทท ไตทตไปแต
 กชนวา เมอ พ.ศ. ๒๕๐๖ พบทหวกระโหดกมตกษณะอยไทรหว่า
 มนุษยกบตงตตายค้ชชะ เกิดบญหาขอททว เบนมนุษย์หรือเบนตง
 ครนชตพบโครงกระตคเชนนอกเมอภายตง มเครองมอททาดวยท
 อยดวยกฐวเบนมนุษย์ เบนอนคานคความเชอเรองพระเจาตำรางมนุษย์
 ตงกตาวในคมภรไบเบตไตแตว กเกิดบญหาความมนุษย์คตตายตง Apeman
 นน (น้าเรยกในภาษาไทยแต่ว่า "คน" เพราะไม่นบเบนมนุษย์ทจะพง
 อยปล่มบทได้) จะตบพชพนฐมาอย่างไร จงเอาทหวกระโหดกคนคตตายตง
 กบหวกระโหดกมนุษย์ และหวกระโหดกตงใหญ่ (ค้อคอรตทา และ
 ชมแปนช) เขาเปรยบกน เห็นไตวาทหวกระโหดกคนคตตายตงนนเหมือน
 มนุษยหมตทกอย่าง เวนแต

- (๑) เตกกความมนุษย์
- (๒) ทหน้าผากตาดกความมนุษย์ แตชนกวาดง
- (๓) กระตูกตงควยนออกมามากกวความมนุษย์ แตไม่เท่าตง

(๔) กระดูกหงควเบนแทงเคยวคตอดเหมอนกบดง ไม่ม
หวตอเหมอนมนุษย์

(๕) กระดูกศีรษะตรงโตชอบนยนตานุออกมาเหมอนกบดง
ไม่มเข้าไปเหมอนมนุษย์

(๖) ปลายดุกคางไมยนเหมอนมนุษย์ กตบหดเข้าปกคตายกบดง

(๗) กระดูกขากรรไกรยาวกว่ามนุษย์ แต่ไมเท่าถึง
และยงมดกษณะทอนเซินเซินและธาเบนคณ กออยูในระหวาง

คณกบดงทานองเคยวคณ

มีอธิบายในวิชามนุษยศาสตร์ Anthropology ว่า รูปพรรณของ
มนุษย์ยอมผิดกัน เช่นชาวบางดาบาง หนาคาเบนอยางนบบางอยางน
บาง แต่ผิดกันเพียงภายนอก ส่วนโครงกระดูกมนุษย์ที่ยงมพนชอยูใน
บัจจุบันนผิดกันแต่เบน ๔ พนช Species กำหนดในตำราเรียกวา
ฮอดเตรเดยพนช ๑ นโกรพนช ๑ มงโคเดยพนช ๑ และยุโรปเบยพ
พนช ๑ ดกษณะมนุษย์เช่นกตาวมา เช่นหน้าผากตงและดุกคางยน
เบนคณเหมอนกนทุกพนช มีแปลกอยแต่พวกคณบาชาวฮอดเตรเดย
(ซึ่งโกดจะค่นยพนชอยูแต่) กระดูกโครงควยนออกมาเช่นคณคตายดง
ด็กเดกนอย แต่โครงกระดูกทอนกเหมอนมนุษย์ และพนชยงอยรูโต
แนวาเบนมนุษย์ ถึงกระนั้นกชวนไหนาคควหรือดงใหญ่จะแปรพนชมา
เบนคณคตายดง และคณคตายดงจะแปรพนชมาเบนมนุษย์ แต่มหดกฐาน
บ่รากฏอย ควยชดพบโครงกระดูกมนุษย์ทมพนชดบมาจนบัจจุบันนใน
ภมชาตด่มยเคยวคณกบโครงกระดูกคณคตายดงหลายแห่ง แล่ดงให้
เหนวมมนุษย์กบคณคตายดงมอยในด่มยเคยวคณทง ๒ พนช ไซแต่เทานน
โครงกระดูกคณคตายดงทชดพบ ณ ทตางๆ ในยุโรป ในอาฟริกา ในชวา

และในเมืองจีน ยงมดลักษณะผิดกัน จนเกิดสงสัยในพวกนักปราชญ์ว่า
 กระดกคนคล้ายดงทพบ ณ ประเทศต่าง ๆ นั้น จะเป็นแต่พงศ์ Genus
 เดียวกัน แต่ต่างพันธุ์ Species กันเหมือนอย่างมนุษย์ในปัจจุบันนี้ ขอน
 อยู่ในระหว่างพิจารณาหาหลักฐานให้แน่นอนต่อไป ในชั้นตามตำรา
 วิชาก่อนประวัติศาสตร์ กำหนดมนุษย์ชนก่อนเก่าแต่เป็น ๒ พงศ์ เรียก
 มนุษย์ที่ยงมพบหรือชื่อว่า คนมนุษย์ Homo Sapien และเรียกคนคล้ายดง
 ทุกลักษณะว่า คนนเนอเดอริธ Homo Neanderthal (ตามชื่อตำบล
 นเนอเดอริทพบโครงกระดูกแรกของคนคล้ายดง) เหตุใดพวกคน
 คล้ายดงจึงสูญพันธุ์ไปหมด ยังจะต้องค้นต่อไป ในตำรากล่าวแต่ว่า
 การผันแปรรูปพรรณชนชามาก

อธิบายว่าด้วยประวัติของมนุษย์ชนก่อนเก่า ขอรอไว้พูดใน
 จุดหมายฉบับหลังต่อไป

วันที่ ๒๓ ตุลาคมปี ตรงกับกลางเดือน ๑๑ เบนวนทานบุญอุทิศ
 ถวายทอดกระหม่อม กับวงถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
 ตรงกัน หม่อมฉันได้ให้ไปถวายพระทวดบุญโตศักดิ์ และได้จัดตั้งเครื่อง
 บูชาประดิษฐานพระบรมรูปทอดกระหม่อม กับสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงที่
 Cinnamon Hall แถวชวณดุกหาดานกับบรรดาบริวารชนทมาอยู่ด้วยกระทำ
 ลักการบูชา ต่อมาวันที่ ๒๕ ได้ไปช่วยชาวบ้านทอดกฐินทวดบุญโตศักดิ์
 เขาทำกนกริกครน มีของไทยธรรมมากน่าเลื่อมใส หม่อมฉันขอถวาย
 ล้วนกุศลให้ทรงอนุโมทนา

งานถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงที่ในกรุงเทพฯ
 นั้น ก็โดยเห็นว่าคนไปมากตามเคย ผิดกับแต่ก่อนแต่ไม่มพิธีสงฆ์กับ

ไม้จุดดอกไม้ไฟทอดานพระบรมรูป การทง ๒ อย่างนั้นหม่อมฉันก็ไม่ชอบ
 มาแต่แรก เกิดแต่ความคิดของเจ้าพระยาบรมราชเกรงคนจะไปน้อย จึง
 ให้มงานมหรสพแทรกเพื่อจะชวนคนให้ไปมาก แดวกเคยทำกันต่อมา
 หม่อมฉันเห็นว่าใหม่แต่คนไปบูชาเท่านั้น เบนพระเกียรติยศดังตามค
 ความเครื่องมหรสพประกอบ เพราะฉะนั้นทเด็กเรื่องมหรสพเสียกับ
 หม่อมฉันก็นอนโมทนาไปกับเขาด้วย เพราะการล่้วนพระราชกุศลทำอยู่
 ล่้วนหนึ่งต่างหากแล้ว ไม่เลื่อมเลี่ยพระเกียรติยศอย่างใด
 เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๖ น หม่อมฉันได้รบตายพระหัตถ์ฉบับลงวันที่ ๒๔
 ออกว่ากาญจนาไม่ทรงล่อบายเพราะเปิดนฤต หวังใจว่าจะล่้วนพระองค์
 ได้ไม่ถึงประจวร ทบหนึ่งน ถ้าจะว่าตรวยฤตอยู่อย่างหนึ่งทเกือบจะ
 เหมือนกันตดอดบ คือไม่รอนจิตไม่หนาวจิต และได้อากาศทะเลอยู่
 เต็มอ กับขอล่าคัญทมโครมยงอีกอย่าง ๑
 เรื่องขารพระกรศกคดล่ทชาวชนน จะเกิดชนดวยเหตุอย่างไร หม่อม
 ฉันก็ไม่รู ทราบแต่ว่าทล่ดกระหม่อมทรงเซ่นล่รวงอย่างเบนของศกคดล่ทช
 ไปนิกเคาได้้อย่าง๑มดาราจันว่า ขอล่าคัญล่าหรับเรอนนนคือ “ไก่ขาว
 ไม่ทาวล่ล่ล่ ผู้หญิงรูปงาม” (ใครจะผูกให้คดองกนกไม้ทราบ) แต่
 ดุเหมือนล่ดมเดจพระพุทชเจ้าหลวงเคยทรงไซคคน เมอชนพระทงเงหาค
 จารูญ หรือเรอนตน นิกได้แต่เท่านั้น

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ถึง ๒๖ กรกฎาคม

กันเคย เคยเอาอย่างจริงจัง ๆ ไม่ได้ แต่ได้ทราบตระหนักแต่คราจนน
ว่าดังไม่มีหน้าผาก

ตามทวารคนกตายนมาแต่ตงนน เดิมเกิดากระหม่อมกเชอวาควรจะ
เป็นจริงเชนนน แต่เมอมาฟังตรัดอชบายคราจนกเห็นจริงวาเป็นไม่ได้
ถากตายมาจากตงแวดตงกจะตองไม้มเหตออยุ่ ทนกกปราชญุตตสันวา
มาแต่รากแกวอนเคยวกนเทานนยอมด้มควรอยุ่มาก

เรื่องความเปลี่ยนแปลงของสัตว์ตามทอຍและการกินของมุนนกก
ถูกทัดต เกิดากระหม่อมเคยได้ทราบเรื่องเรืออะไรดำหนึ่ง เตินอย
กรงเทพฯ กบตไหนไม้มัดไถตนก ในเรือตานนมห้องเยนดำหรบเก็บเหอ
เมอเอาเอาอชอมแซมใหญ่พบในหองเยนนนมรทน กตทะเลเข้าไประแวด
จับตวงหน้โตมขนยาวเป็นเพอผัดกวาหน้ดำมญู เห็นได้วามนเปลี่ยนไป
ได้ตวยไมตองน่านเท่าใด เหตุตวยมนเข้าไปชโมยเนอในหองเยนกิน

ขอถวายอนุโมทนาททรงพระเมตตาแผ่พระกุศลประทานในการ
ทรงบำเพญพระกุศลอุทิศถวายทุกกระหม่อมและพระบาทด้มเดจพระพุทธ
เจ้าหลวง ขอให้ทรงพระเจริญสุขพร้อมด้วยพระญาติ

เขาเกณฑ์ไปทอดพระกฐินหลวงแทนพระองค์วณน ๓ วต พรงน
๓ วต วตตามเคย เหมนเบอเต็มท

ชายดัดได้เขียนหนังสือขอพระกรุณาให้ทรงแต่งงานมายนแถว
ได้มอบให้กระทรวงวังเขาไปดำริการ พระยาเทวาให้ข่าวว่าโหรหาฤกษ์
ได้วณท ๓๗ พฤศจิกายน แถวเขากไปวงหาพยานในการพิธีมรด ถ้วน
ฝ่ายชายเขาไปเฝ้าทตปรักษาพระองค์ชาว ทรงกะพระองค์เององค์หนึ่ง
กะกรมขุนชยนาทอกองค์หนึ่ง เขาไปทุดกรมขุนชยนาทไม้ทรงยอมรบ

เกิดากรหม่อมเอาความมาแต่ให้ถูก ๆ ทั้ง ถูก ๆ ออกความเห็นพร้อม
กันว่า “ ควรจะเอาเจ้าหญิงพูนมาเป็นพยาน เด็จพอควรจะรับสั่งให้
หาออกไป ” เกิดากรหม่อมกรบว่าได้ จึงนำความกราบทูลออกมา
โปรดรับสั่งให้หญิงพูนทราบด้วย

ควรมีควรแต่จะโปรด

Handwritten signature

x x x

บ้านชินนามอน ปันัง

วันที่ ๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่มเตจกรมพระนริศร ๆ

มีดเคอร์คนดตชน Mr. Knudtzon ผู้จัดการบริษัทไฟฟ้างกรุงเทพ ฯ
ไปยุโรปกลับมาทางน จะเข้าไปกรุงเทพ ฯ หม่อมฉันมีโอกาสที่จะวาน
เขาถ่อหนังสือมาถวาย จึงได้ฝากจดหมายฉบับหนึ่งมา

เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๗ ตุลาคม หนังสือพิมพ์ Sunday Gazette

ออกเวตาเข้า ลงข่าวความ Correspondent อยู่ในกรุงเทพ ฯ บอกความ
มายังหนังสือพิมพ์ที่ส่งไป ว่าพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน และ
ผู้แต่งหนังสือพิมพ์ได้ ไปถาม กงสุลสยามที่ส่งไปไว้ ก็ไม่ตอบว่าอะไร

ครั้นตอนเย็นวันอาทิตย์นั้นหม่อมฉันออกไปชรถเที่ยวตากอากาศตามเคย
กลับมาถึงบ้านเวตาพดชดา หญิงพดชชบอกความคนหนังสือพิมพ์ที่ส่ง

มาหา เมื่อไม่พบกตบไปเสียคราวหนึ่ง ว่าจะมาใหม่เมื่อเวลา ๗ นาฬิกา
หม่อมฉันก็นั่งคอยอยู่ พอ ๗ นาฬิกาจริงๆ บอกว่า Editor หนังสือพิมพ์

Straits Echo ให้มาถามถึงเรื่องหนังสือพิมพ์ Sunday Gazette ลงข่าวว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชสมภพเมื่อเชาวนหนน . เขาอยาก
 จะรู้ว่าหม่อมฉันทราบความอย่างไรบ้าง คงแต่หม่อมฉันทออกมาอยู่บง
 คราวหนึ่งมิได้เคยพบปะกับพวกหนังสือพิมพ์มาแต่ก่อน หม่อมฉันทนกว่า
 ถ้าจะปฏิเสธไม่ยอมพูดด้วยเหมือนอย่างกงส์ตังค โปร์ ก็เป็นการ
 เหมือนอย่างรบวาจริงในกรยาททานน จึงเชิญให้หนังสือพิมพ์ไปตาม
 ที่เขาจัดเอาไปดงพมพ เมื่อนจันทร ท ๒๕ ตุลาคม

หนังสือพิมพ์ Straits Echo เมื่อนจันทรลงข่าวดยยาวแต่ะแต่
 คานาคอยู่ ในข่าวตงนนวน่าได้ไปถามที่หลวงภาษาพรช กงส์ตังยาม
 อีกคน ๓ แต่ะมไทยทคนรจกแพรหตายอกคน ๓ บอกข่าวให้ตามข่าวที่
 เขาพมพ ที่เรยกว่าไทยทคนรจกแพรหตายนหน หม่อมฉันทถามเจ้าวดย
 พระยามโนปกรณ์ ทง ๒ คนปฏิเสธความใช้ตัวเขา ถ้าเชนนนทเห็นจะ
 เป็นคนในเสถานกงส์ต จะไม่ใช้พระยารตนเคัรชฐหรือพระยารชฎา คน
 ทง ๒ นทในบงเขาบวาเป็นจัน ชาวตงพมพเองดอออกาวตดอด
 บงอยดัก ๓ วัน ถงมบายเชยนวน่า พระเจ้าแผนคนดัยาม้ออกจากราช
 สมบต แชนไวตามรานชายหนังสือ หม่อมฉันทไปไหนพบคนท รจกก
 พากันได้ถาม จันตองหตบไม่ให้พบใคร แต่ดงเกดคหนังสือพมพ กรง-
 เทพว ที่ดงมาคเหมือนจะปกบตกนมาก เป็นเหตุให้หม่อมฉันทนกว่าท
 เกดเดองดอกนอย่างไรในบง จะไม่ถงพระกรรณทาน จึงตคหนังสือ
 พมพ Straits Echo นบบวณจันทร ท ๒๕ ตุลาคม ดงมาถวายให้ทรง
 กบจคหมายน

ควรมีควรวแต่ะแต่จะโปรด

ดั่ง ๒๖ ๒๕ ๒๕ ๒๕

บนกระดานขอนทำเป็นใบปกภาค แดงจะมทเขียนด้วยพระหัตถ์ลงในนั้น
ด้วยหรือ หรือจะมทวาดพระนามดังกล่าวกับไปต่างหาก ถ้าได้ทราบพระ
ประสงค์เสีย ให้ชัดเจนก็จะมทจะมทไปไม่ได้

อนึ่ง ทกราบทูลว่าการแต่งงานชายดัดได้ถูกขวนท ๓๗ นนผล
หุนจกฟงโดยนผล ทดผล ทดถูกเบนนท ๓๘

ควรมคควรแล้วแต่จะโปรด

Handwritten signature

x x x

บ้านซินนามอน ปั้ง

วันที่ ๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่มเตจกรมพระนริศร ฯ

มีดีเตอร์คนดตชน ผู้จัดการบริษัทไฟฟ้า จะกดับเข้าไปกรุงเทพ ฯ
หม่อมฉนม ไอการ์ดที่จะฝากของได้ ประจวบเวदानมผลตกมาชายใน
ตลาด จึงให้ชื่อฝากมาถวายทั้งพระองค์ท่านกับทงคุณโตแตะหลาน ฯ
ตลกตกนชอบกตมเฉพาทางแหดมมถาย มีใครเคยเอาพรรณชนไปปลูก
ในกรุงเทพ ฯ ก็ไม่เป็นรดี แต่ตั้งเกตตแปดกอย้อย่าง ๓ ทดลกตกทาง
เมืองตรงกานเหมอนกบดางลำด ผตกนแต่เปดอกหนากวดางลำด
ด็กหนอย ดอกเปดอกปอกงายกว่าดางลำดแตะดเหมอนรดีจะดกกว่า
ดางลำดด็กหนอยหนง แต่ดลกตกทางบงนเปดอกหนามาก รดีจะดหรือ
ไมดนน แดงแต่ดมาชกตาหนกเซงเนนจะเหนกน ด่วนตวหม่อมฉนมเอง
ไม่ชอบกนดางลำดมาแต่เด็ก ผู้ใหญ่เขาเด่าว่าเพราะไปกตเมดตลกชม
เขากรงเตยวกเตยเซต แต่กยงกนได้เบนแต่ไม่ชอบ

หมื่นทบบนงกาดงฝนชกตกทงกวางวันกลางคน ทำให้พากันคิดแแต่
 บนถงเมอกรงอยดวยกนทหาคใหญ่ คตายกบขยงนน ค้างตราจราย
 คตเดนเฟดกชาดไปสอองส์ปดาหะแแต่ สปดาหะกอนวาคตรบเพอน
 นกปราชญ์ สปดาหะนบอกรบวยววาพดาตบ้นโดดมกระตูกเจบอย หม่อม
 ฉนคคควาถ้าฝนไม่คกคคอบบ้าย จะชนไปเยี่ยมแกทไฮเตดบนเขาบ้ายวน
 อาทคยน

เรองณเบนส์กชแตงงานชยคคค่านวคนน หม่อมฉนได้จดหมาย
 สั่งไปถงชยคคค่านวคให้ปรกษาเดอกรกนในวงญาคติ จะตั้งใครเข้าไป
 จากบงชคชองควยเครชชูกิจ จึงเห็นไม่จาเบน

หม่อมฉนหวังใจว่าท่านจะทรงพระดำราญค้อยพร้อมกบพระญาคติ
 ทคานนกเซงเนน

ควรมิควรแแต่แแต่จะ โปรด

คัง ๒๖ ๒๕๖๓

x x x

บ้านชินนามอน ปันัง

ฉนท & พฤคจกายน พุทธศักราช ๒๕๗๗

ทุด ส้มเตจกรมพระนริศร

ในจดหมายฉบับนหม่อมฉนจะทุดบรแดงเรองกอนประวคค้างคต
 วาควยประวคชองมนุษย์ชาค เบนอนุสนชชองจดหมายฉบับนส์ปดาหะ
 กอนค้อยไป

เกณฑ์กาลในเรื่องประวัติของคนโบราณชนก่อนประวัติศาสตร์ เรียก
กาลชั้นแรกว่า "อายุหิน Stone Age" กาลชั้นกลางเรียกว่า "อายุ
ทองสัมฤทธิ์ Bronz Age" และเรียกกาลชั้นหลังว่า "อายุเหล็ก Iron Age"

กาลที่เรียกว่า อายุหิน Stone Age เก่าก่อนแฉะนานกว่าเพื่อน
ต้องแบ่งต่อไปเป็น ๓ ตอน ชนชั้นเรียกว่า ปะเลโอลิธิค Palaeolithic
ตรงกันว่า หินเก่า ตอน ๑ ชนกลางเรียกว่า เมโสลิธิค Mesolithic
ตรงกันว่า หินกลาง ตอน ๒ ชนหลังเรียกว่า เนโอลิธิค Neolithic
ตรงกันว่า หินใหม่ ตอน ๓ เรื่องประวัติของคนโบราณใน ๓ ตอน
นี้ผิดกันอย่างไร อธิบายหลักฐานที่พบดังต่อไปนี้

ในอายุหินเก่า Palaeolithic นั้น มีเครื่องมือหินที่ไดพบ ณ ที่
ต่าง ๆ ทั่วเป็นแต่ของ ๒ อย่าง คือ Axe แปลตามศัพท์ว่า ขวาน แต่
รูปขวานชนหินเก่า ปกติจะแหลมคมทั้ง ๒ ข้างแต่ดงที่สำหรับมือจับ
ต้องอายุหินใหม่จึงได้ทำเป็นคมขวานที่เราเรียกกันว่าขวานผ่า มีขวาน
หินเช่นพรรณนามาอย่างหนึ่ง กับเครื่องขีด Scrapers ทำหินใหม่คม
ตัดอดหน้าสำหรับขีดอย่างหนึ่ง เครื่องมืออย่างอื่นที่หาดด้วยหินเช่นเครื่อง
สกัดราอาวุธสำหรับใช้ล่าสัตว์กุดหรือใช้บองกนตวกุด หามไม้ ขอนถ่อ
ให้เห็นว่าเครื่องมือนอกจาก ๒ อย่างนั้นคงใช้ทำด้วยไม้ เช่นเครื่องมือ
สำหรับบองกนตวกุดคงใช้ไม้พดองตะบองสั้น เครื่องมือล่าสัตว์ใช้เขตน
หูด หากเครื่องมือไม้ของคนโบราณ เมื่อจมอยู่ในดินผุย่อยสลาย
ไปหมด คนภายหลังจึงพบแต่เครื่องมือที่ทำด้วยหิน เพราะเหตุนี้จึงทำ
เครื่องมือด้วยหินแต่ ๒ อย่าง ขอนอธิบายว่าขวานหินนั้นสำหรับตัดเกลา
ไม้กับแกะเนื้อสัตว์ เครื่องขุดนั้นสำหรับขุดเนื้อแฉะมันที่ติดหนังสัตว์

ทำให้หนังบางใช้เบนครองหนังหุ้มได้ การเหล่านจะใช้เครื่องมือไม่ได้
 จึงเพียรทำเครื่องมือด้วยหิน เครื่องมือหินครงอายุหินเก่าฝีมือทาดวง
 ชรุชระ เบนแต่เอาก่อนหินมาดัดก็ให้กระแทะเหลดอยู่เพียงเท่าต้องการ
 แต่เมื่อผู้คักษาวิชาก่อนประวัติศาสตร์พจนานาดกเกิดพิศวง ด้วยเห็น
 ว่าคนโบราณชนนมแต่ไม้คอก่อนหินเบนครองมอดำหรับทำ ทำ
 อย่างไรจึงด่ามารดัดก็ให้เครื่องมือหินได้เบนครปร่างอย่างแบบเดียวกัน
 และเพราะเหตุใดจึงทำเหมือนๆ กันแทบทุกจำพวก แม้อยู่ห่างตางถนน
 ไกล ๆ ก็เกิดความคึดวาคงเบนครองเพราะเคยทำดัดบตอกนมาหลายชนชวบรัช
 จนชานชานาญ รุจกประเภทหินและรวัชทจะดัดแม่ด้วยไม้คอก่อน
 หินทำให้เบนครูปตาง ๆ ได้ตามใจ ขอทพบเครื่องมือหินอย่างเดียวกันใน
 ทตาง ๆ ห่างไกล แม้จนถงตางประเทศคักนหน ดันนษฐิวานวาคงเบนครอง
 เพราะมการคมนาคน ใครใดเห็นแบบอย่างกทากนตอ ๆ ไป เมอทากน
 ชนหลายแห่งเชนน คนมคึดในใจจำพวกหรือประเภทตาง ๆ ก็เปดยน
 วร็ดกิดหรือเปดยนรูปและคึดเครื่องมืออย่างอนเพมชนตอไป แบบและ
 ฝีมือททาเครื่องมือจงผดกนมาตามกาดะและถนฐิวาน อนนเบนครองให้
 นกปราชญ์ในวิชาก่อนประวัติศาสตร์ บัญญุตเรยกฝีมือททาเครื่องมือหิน
 เบนครองตาง ๆ (อย่างเดียวกันทเรากเรียกดายรดนาอย่างหนึ่งว่า "แบบ
 ครวดีเซ็งหวาย" ฉะนน) ตงชอไว้ในตำราหลายอย่าง เมอตรวจพบ
 เครื่องมือหินของคนโบราณทไเหน พัดจนวนาเบนครอง Culture แบบไเหน
 แดวเทียบกบภุมชาติตรงทพบ ก็ความคนอยุทตรงนคตงแต่เมอไร แต่
 เครื่องมือแบบอายุหินเก่าไม่ว่าทาทไเหนยงชรุชระ ด้วยใช้แต่กระบวน
 ดัดกนทงน

ง่าย และจับดีพอพรรคที่ไม่ค่อยมาเลย แถวประชิดมพหุไวกันหรือ
ไซเบเนพาหนะตลอดจนรู้จักปลุกทบกระตอมที่อยู่อาศัย เจริญอารยธรรม
ยงชนเบนตาตบมา

อายุทองสัมฤทธิ์ Bronz Age เริ่มเมื่อราวสัก ๖๐๐๐ ปีมาน
ค้าสัตว์ราชารยคดีเด่นเฟื่องออกความมนุษย์พวกที่อยู่กต่างอาเซีย เริ่มเอา
ชาติทองแดงกับชาติตบเข้ามาตองหัดอ้อมประชิดกันเป็นทองสัมฤทธิ์ หัดอ
ทาเป็นเครื่องมือและภาชนะต่าง ๆ ชนก่อน ความรอนนแพรหลายตอ
ไปถึงมนุษย์พวกอื่น ๆ โดยลำดับ อธิบายที่ว่ “แพร่หลายโดยลำดับ” น
เป็นเวदानับด้วยหลายพันปี แม้จนทุกวันนี้ยังไม่แพร่หลายไปถึงมนุษย์
บางจำพวกกม แต่เมื่อรัฐทาทองสัมฤทธิ์ไปถึงพวกไหน พวกนั้นก
เป็ดยงเครื่องมือเป็นเครื่องมือทองสัมฤทธิ์ เพราะทางายกวาสักกคหิน
ขอความหัดฐานประหัดดอยทเครื่องมือทองสัมฤทธิ์ชนโบราณทชดพบ
มกทาเดยงตามรูปเครื่องหนชนอายุใหม่ เมฆวานและพราทไซกน
จนปัจจุบันนี้ เคารูปกมาแต่เครื่องมือหน

อายุเหล็ก Iron Age นหนาเริ่มเมื่อสัก ๔๕๐๐ ปีมาน ด้วยมนุษย์
พวกชาวฮังการ ในยุโรป คัดวรถดงเหล็กทาเครื่องมือและเครื่องไซได
ก่อน แถวความรอนนแพรหลายไปอย่างทกต่างมาแต่ จงไตไซเหล็ก
ทาเครื่องมือและเครื่องค้ำสัตว์ชนแดนหนา

เรื่องก่อนประวัติค้าสัตว์ตอกกับประวัติค้าสัตว์เมอไต ชอนต่างชาติ
ต่างเวदान อาศัยหัดกแต่วาชาติโตม จดหมายเหตุเป็นตวอกษรชน
เมอไต กนบวาเขาเขตประวัติค้าสัตว์เมอนน มตจอย่างอางในตจาวาเมอ
ราวสัก ๖๐๐๐ ปีมาแต่ ท ในยุโรปมนุษย์ยังเป็นชาวบางงหมหนงสัตว์

แต่ในเวदानนเองที่ในประเทศอียิปต์มีการปกครองเป็นอารยธรรม แต่มี
ตัวอักษรใช้กันอยู่แล้ว จึงนับว่ามนุษย์พวกอียิปต์เขาได้ประวัตศาสตร์
ก่อนมนุษย์พวกอื่นทั้งสิ้น

คราวนี้ถึงปัญหาข้อสำคัญที่หม่อมมณเฑาะว์เจ้ากรมการช่าง
คิดเห็นผิด ข้อ ๓ ว่า ตามที่ปรากฏว่าสัตว์เช่นเสือหรือช้างก็ มนุษย์ก็
มีในสมัยก่อนประวัตศาสตร์แทบทั่วทุกแห่งในโลกนี้ จะเข้าใจว่าสัตว์
หรือมนุษย์พันธุ์เดียวกันเกิดขึ้นตามทิศทาง ๆ หมายแห่งพร้อมกันนั้นไม่ได้
จะต้องเกิดจากพืชพรรณที่รวมกันแต่เดิมแล้วจึงแยกย้ายกระจายไป
แก่หรือไม่ว่าพันธุ์มนุษย์นั้นเกิดขึ้นทีละทีละก่อน แยกออกมาจนเป็นข้อที่
ผู้ศึกษาวงศ์ก่อนประวัตศาสตร์กำหนดคนหาหลักฐาน ส่วนตัวแกเอง
เชื่อว่าพันธุ์มนุษย์เกิดขึ้นทางกลางเอเชียก่อน แล้วกระจายไปทาง
ตะวันออกจนถึงยุโรปและอเมริกาทาง ๓ อพยพกระจายมาทางตะวันออก
คือทางเมืองจีน แล้วกระจายคอดงมาทางข้างใต้ ผ่านประเทศสยาม
และกัมพูชาลงไปทางเกาะสุมาตรา เกาะชวาและเกาะในมหาสมุทรปาซิฟิก
ทาง ๓ การที่แกตรวจคน เช่นเข้าไปสืบสืบหาความในประเทศสยามก็
และที่สัตว์ป่าดำมาขุดขุมทรัพย์ก่อนประวัตศาสตร์ในแหลมมลายู
ก็ กเพื่อจะพิสูจน์ความขอความมา หลักฐานเท่าที่พบแล้วในเวदान
ได้พบเครื่องมือหินของมนุษย์ก่อนประวัตศาสตร์ ตั้งแต่เมืองจีนเป็น
ระยะมาจนตลอดประเทศสยาม ยังขาดอยู่ในตอนประเทศสยามต่อกับ
ประเทศมลายู

ตรงนมเรื่องที่จะต้องทอดแทรก คือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มนูกปราชญ์
วิชาก่อนประวัตศาสตร์คน ๓ ข้อศาสตร์จารย์สารสิน เป็นชาติวิสต์
เข้าไปกรุงเทพฯ เพื่อจะตรวจคนหาเครื่องมือมนุษย์ก่อนประวัตศาสตร์

ก็ไม่สามารถจะรู้ว่าจะเป็นอายุคราวไหน เพราะผู้ชดพบไม่รู้และไม่ได้
 ตั้งเกตมิชาติตรงทพบหวักระ โหดกนหน เคยเบนบญหามาจนทกวนน
 มเรื่องทตวหมอมฉน ไตทราบแกตวเองเบนทานองเคยกนทกรงหนง
 ดวยพระภักษรป ๑ ดังของกอนประวตคาศตทชดพบในแขวงเมืองชยนาท
 มาใหพพชภณทตถถาน มทงชวานหนอายใหม่และเครองหมอใหอก
 หตายตั้ง และบอกมาว่าในทนชดพบหวักระ โหดกนมนุษย์ดวยหว ๓
 แตพวกคนใจบุญเขาเอาไปทำฅาปนกิจเสีย เลยค้ญกน

ทตบรเรดงเรองกอนประวตคาศตท ปรดบพระบญญาบารมมาพอ
 ส้มควรแกเวตาแตเพียงเทาน เองกม

ในจดหมายทหมอมฉนทตไปเรอง "ชาวพระกรศกคตตทชาวช" นน
 วยเขียนถววยไป คตตั้งจดหมายไปแถวมานกไตถึงชอชบายทยงชาตอย
 จงชอทตเพมเตมในจดหมายฉบับน คอชอชองชาวพระกรนนดเหมอน
 เรยกกนแตว่า "ชาวพระกรศกคตตท" คาวา "ศกคตตทชาวช" นน เบน
 ชอเรือ Gun boat ชงคอเมอแรกชนรชกาดท ๕ หรือในคตอนปถาย
 รชกาดท ๕ ชอวตั้งครามครวชตตา ๓ ศกคตตทชาวชตา ๓ เบนคูกน
 อนง คาราชนทถอว่า "ไกชาว ไมทาวตตง ผุหญงรูปงาม" เบนชอง
 ต้าคญสำหรับเรอนนหน พจารณาหาชบายกพอแถเห็น คื่อไกชาว
 เบนชองไหรวเวตา ไมทาวตตง เบนชองกนภย ผุหญงรูปงาม เบน
 ชองใหความตง จงตนนชชวานคตไปถงอบตเหตุเรองชาวพระกรศกคตตท
 เห็นว่าชะรอยจะมผนาไมชาวพระกรองคินนชนทตเกตาถววย ดวยเห็น
 ว่าเบนไมเนอชดแตมรูปพรณแปดกประหตาด เมอทรงพระราชปรารภ
 ว่าจะทำอะไรตดวยไมอนนหน จะทรงนกกชนถงไมทาวตตงในคาราจน จง

โปรดฯ ให้ทำเช่นชาวพระกร แต่จะเรียกชื่อว่า "ชาวพระกร บิศาจสิง"
เห็นแรงเกินไป จึงให้เรียกว่า "ชาวพระกรศกตัสทช" วิชาทรงเช่นนน
หม่อมฉนนกจาไดตะหงิด ๆ (บางที่จะเบนแต่จากคำผอนเดากเป็นได้)
เห็นเคยทรงแทงจมหอหมแนม ซึ่งตงเดยงโตะทพระทงอาภรณ์พโมกช
ในงานบิใหม่ แต่จาไดหม่อมฉนตวยยังเดกนก

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

คำ ๒๖ ทรงพระกรุณา

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเตจกรมพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

เรื่องกาดครัดมด ซึ่งได้ให้หญิงอำมพตติดอกบพชายดศนน
ได้ความมาว่า ฝ่าพระบาทมลายพระหตถครัดตั้งใหม่ดเตอรุมรทาการ
พมพเบนการดแดง เขาเบนช่างพมพอาจทาการ ถวายได้ดทลัดทเขาจะ
ทำได้ เมื่อดานชนนชางเขากเขารูปทถายถอนด้าหรับจะเอาทำแบบมา
ให้ดู เกดากระหม่อมได้กะขอบไปให้เขาตงเด็น ให้เขียนชาเตมอกบาง
เดกนอย คงจะแล้วในวันล่องวอนน เมื่อเสร็จแล้วจะตั้งให้ชายดศไป
มอบให้แก่มดเตอรุมร

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

บ้านขี้นนามอน ปัน

วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่มเตจกรมพระนคร ฯ

หม่อมฉันได้รบตายพระหัตถ์บดลงวันที่ ๗ เดือนนี้แล้ว เรือง
คริสต์มส์การตนนความประสงค์เดิมของหม่อมฉันอยากจะทำวานจนถึง
การพิมพ์รูปภาพลงแผ่นกระดาษทองเดี่ยว แล้วส่งรูปภาพนั้นไปให้
มัสเตอร์เฮดมวรับดกระดาษการตคริสต์มส์ซึ่งให้เขาพิมพ์โคลงไว้ ถ้า
โปรดโดยยงนนักจะตหนักหนา หรือถ้าทรงทราบจากชายดีคิดว่าเขาจะ
รับพิมพ์รูปภาพลงแผ่นกระดาษทองได้ด้วย ถ้าเช่นนั้นจะประทานแต่
รูปภาพไปก็ได้ ทงนสุดแต่จะทรงเห็นว่าอย่างไรจะดำเรจได้เรยบรอย
หม่อมฉันขอมอบถวายด้วยหวังใจในพระเมตตากรุณา

ตั้งปดาหะนอกจะไมมเรองอะไรที่จะทูลบรรเลง เปรียบความค้อ
จากจดหมายฉบับก่อนที่ส่งเรองก่อนประวตศาสตร์ไปถวายนน เหมือน
ตงพงออกจากถามหาตหนักตองบ่นบายมาก ยงตองพกหายเห็นอยอย
อกประการหนึ่งศาสตร์จารย์คดเดนเฟดกขาดไปถึง ๓ ตั้งปดาหะ ค้อ
วนเดี่ยวหน้าจจะมาได้ เมื่อทราบว่าแกหกดม หม่อมฉันใจไปเยี่ยม
ถึงไฮเตดบทยอดเขาเมอวนอาทิตย์ก่อน แกหายเจ็บชดแล้วได้สนทนา
กนบ้าง แกกาดงเตรยมจะเดกเซอร์ทส์โมสโรตารในวนที่ ๒๕ เดือน
เอาหัวกระโหลกมาจากเมืองชวาหัว ๓ กับจาดองหัวกระโหลกคนเหมือน
ตงมาควย สำหรับชอชบายเมอเดกเซอร์ เอาออกมาให้หม่อมฉันด นก
ประหตาดใจอยู่ ควยแต่ก่อนรูตกรงเกยจกระตูกมอยูบาง ครนมาศกษา
เรองก่อนประวตศาสตร์เกิดชอชบายารณาหัวกระโหลก ไม่นกรงเกยจ

เคย เก็บข้อกัการช้ตชุมท่พยที่ต่าบตควบกกา เวदानฝนตกชุกนาควม
ตองหยุดตรวจตรงทตา แต่รฐูบาดเขาใหม่ชวยมาเบนตูกมอแกคนหนง
เมนคนเรยพวชากอนประทศาคัดตรเหมอนกน แต่ยงหน้มพงออกจก
มหาวทยาดย

มเรองเบนปกณกะเรองหนงคดวาคจะทุด แต่ตองรอมมาในเวदानเมือ
เซยพเรองกอนประทศาคัดตรถวาย คอหมอมณนไดอานเรองราชประทศ
ของพระเจ้าอคบารมหาราช วงศ์มุงคต ทครองอนเดยเบนรัชกาลท ๒ พบ
แห่งหนงวา เมือพระชนนพนบหดวงส์นพระชนม พระเจ้าอคบารถงถอ
ศาค์นาอัสตามกโกนพระเกศาไวทกช้ตามชรรมนิยมอนเดยดวยความ
เคารพ ประเพณทไทยเราโกนหัวไวทกช้ หมอมณนไมเคยทราบวาคได
มาจากไหน ฟังมาปรากฏแกใจวาคไดมาจากอนเดย

เมือวหนท ๗ ท ๘ และท ๙ น ตรงกบงานเฉลิมพระชนษา หมอม
ณนไดให้หญิงพดยตูกแต่งห้องใน Cinnamon Hall ห้อง ๓ เรออุคส์ท
ชวณชวายไดพระบรมรูปจากหนงส์อพมพ Bangkok Times เอาไปบีด
กระดาศแขงเขากรอบมาคตเบนประทศาน แดวดกแต่งดวยบักดอกไม้แเดะ
เครื่องกระดาศ ครนวหนท ๘ เวदानบายไดชวณพวกไทยทอยูบ้านโกตเรอน
เคยงมาเดยงนาชา ตมถวายชยมงคตตามประทศายาก หมอมณนชอถวาย
พระกศัดให้ทรงอนุโมทนา

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

King of Siam

คำหนักปลายเนิน กลองเตย

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๗

กราบทูล ถ่อมเดจกรมพระยาดาวง ๆ ทราบฝ่าพระบาท

เมื่อวันพฤษภาคม เกิดากระหม่อมได้รบตายพระหัตถ์ถึงสามฉบับ
ถึงวันที่ ๕ ถึงทางไปรษณียบฉบับหนึ่ง ถึงวันที่ ๓ กบที่ ๕ มัสเตอร์คนดตชน
เชิญไปส่งออกสองฉบับพร้อมทั้งชะดอมผลดก ขอบพระเดชพระคุณเบน
ดินเกล้าหาทศมโค

มีความเสียดใจที่ไม่มีใครได้รบประทานผลดกเลย เพราะเนาเสียด
หมด แต่ทเบนตงนนหาใช้ความผิดของมัสเตอร์คนดตชนไม่ เพราะ
เขาได้นำไปส่งภายใน ๒๕ ชั่วโมงตแต่เขาเข้าไปถึงกรุงเทพ ๆ ความ
เสียดหายเกิดแต่หนทางไกลเท่านั้นเอง ตามทฝ่าพระบาทตรัสว่าไม่โปรด
ผลดางสำตนั้น ให้ส่งสยไปว่าจะยังไม่ได้เสียดผลดางสำตทดี ได้เสียด
แต่ผลดางสำตทชายในท้องตลาดทควรแล้วทจะไม่โปรด เพราะมันไม่
ชรอยเลย ชาวส่วนชบายวาทเบนตงนนเพราะชงเก็บเสียดกอนทมนสูก
ไตท แต่ถาไม่ทาดงนทไม่ได้ผล เพราะนทแคะคางคาวแยงกนเสียดหมด
ผลดางสำตทจะได้กนดตของเบนคททอยไกลเรอนเจ้าของส่วน พยายาม
คอยได้นทได้คางคาวอยจมนสูกงอมจิงจะมรสหอมหวาน ผลดางสำตท
พยายามอดตาหตบชบคานอนรทษาเชนน จะเก็บไดกไม่กชอ ไม่พอก
จะส่งไปชายในท้องตลาด ได้แต่กนทเองแคะให้บ้นแก่ญาตมิตรเท่านั้น
ถาฝ่าพระบาทประทับอยู่ในกรุงเทพ ๆ จะหาส่งถวายตองเสียดดู แต่ท
ประทับอยบบนทางไกลนทจะส่งมาถวายกคงไม่ได้เสียด เพราะเนาหมด
ในกตางทาง

พระดำรัสเทศนาในบวรพระวัดศาลทกรกถากราวน เกอบจะทลอะไร
ไม่ได้นอกจากทรบพงเทานน เพราะเบนของใหม่ทเพงจะไดยนทงสน

นักรู้งดถึงที่ประกอบพระตำราลเทศนาชนได้ ในขณะอ่านอยู่ดังอย่าง

๑. คำหมอไรเตอร์ได้ว่า คนในกองโกไม่รู้จักเลยดังตัวใช้เบนพาหนะ
พบอะไรก็มาหมด แดงแดงเนื้อเบนชนเด็กตากแห้งไวจนแรมเดือน หมอ
ไรเตอร์ได้เห็นก้าวรอนนเมือไปรับราชการอยู่ที่นน นเบนการปรากฏว่า
ชาวกองโกจาเวญชาดาหลงเพื่อนอยู่มาก ๒. เมือเกิดากระหม่อมเด็ก ๆ
เคยเห็นเครื่องบรรชานาค มหมดสำหรับปลดงผสมทาดวยทองสัมฤทธิ์ ได้เห็น
ครงหลงทลัดจนเมือโกนจกดูจากกรมเบยนพระรามของกรมหมพรวรฉน
เขาเชิญไปตัดจก พอดังโกนผมกทาดนชดมน ดวยคนทจากกรมเบยน
จัดไว้ให้เบนคนโกนผมนน มดของแกชเทอเต็มท โกนไม่เข้า ยายช่า
เมยตาทองอยู่พเภกงดเอามัดโกนสัมฤทธิ์เช่นบริชารบชพระออกมา
โกนให้ นแต่ดงว่าอายุทองสัมฤทธิ์งหลงเหลืออยู่ในเมืองไทยจนอายุ
เกิดากระหม่อมยงได้เห็น

เรื่องชาพระกรแทงห่อหมแหม เกิดากระหม่อมไม่ได้เห็น เบน
แต่เคยโดยนพญูใหญ่เดา เห็นจะเป็นกรมหมนราชคักัด ชาพระกรของ
ทุดกระหม่อมโปรดทำผลัมดวยพระแสงเด่นาเห็นจะทกองค์ ทเห็นดวจริง
ปรากฏอยู่กคช ชาพระกรเทวรูป ชาพระกรคักัดลทชกมนตหงท
ปลาย จึงได้แทงหมแหม กับเห็นในพระบรมรูปนายาทเขาให้มาดอย่าง
ทำประกอบพระบรมรูป ๒๓ กปรากฏอก ๓ องค์ มดวดคนอยู่ทคช สัม
เมนรอยคชงจะชกออกได้ แดวมด้ายปลายเบนพอย่างพดาบพนอยู่
ทกองค์ เห็นจะทรงพระตำราเบนทางชาพระกรแเดวไมคองทรงพระแสง
ใช้ได้ดังอย่างไม่วมราม

เขียนมาถงเพียงนกไตรบดายพระหคถดงวณท ๓๓ ครล้เรองทากาด
ครล้คมด้ แดะช่ายตคักมาหาพอด้ รูปภาพให้ช่ายดค้ไปหดาบวณแเดว

การทำพมพมดเคอรรรบรรบทำไดไมชดชอง แต่แกหนักใจทกระดาษทอง
 แกจะตองทำเอง (ทานามนโรยบรอนชทอง) แกเกรงวามนจะก้ามะดอ
 หยบเขาเบนรอยมอ พอดเวดาชายดศมาหาพุดกนเรองน พระยาดหศกค
 กมาหาชอนกนเขา แกไดยนเรองกระดาษทอง แกบอกวามถมไปทหาง
 เฮาดเพอนชง แนนโต ๆ งาม ๆ ทำมาแตนออกอยางเรยบรอย เมอได
 ทราบดงนชอหนักใจกเบนออดวงพน ตกตงให้ชายดศไปชอเอาไปพมพ
 ไตพงชาวชงไตทงจตตงพระบรมรูปชนบชาถววยบงคมในอภิ
 ดกชดศมยคดาวยนพระราชดมภพ รุดกยนดในการทททงกระทานนเบน
 อนมาก ชาททงพระเมตดาไปรดแม่พระกศดประทาน เบนพระเดชพระคุณ
 หาทศตมได ชอถววยอนโมทนาในพระกศดอันไตทงปฏิบัต โดยกตเวท
 ดววยความบานใจ ที่ในกรุงเทพ ๆ กมการถววยบงคมพระบรมรูปเหมอน
 กน เขาจตตงพระบรมรูปบนพระแทนพดตานถมภายใต้พระมหาเศวตฉัตร
 บนพระทงจกร ณ วนท ๘ เวดาเดยงพระแดง พระราชวงศเดะ
 ชาราชการทมา พากนชนไปถววยบงคม เดมเขาจะจตเอาพระบรมรูป
 ตพมพทถายจากพระบรมรูปเขยน ชงพระราชทานแจกไปตามกระทรวง
 นนชนตง เกดากระหมอมบววยใจเห็นเดวเตมท จงไตไหยมพระบรมรูป
 หดชดววยทองส่มฤทชกรงพระองคชองเกดากระหมอมชนตง งามเบนดงา
 พอเหมาะะกบพระทง พระบรมรูปองคณนายเพโรจบัน เกดากระหมอม
 ดงหันให้ไปหดอมาจากเมืองนอก ตงใจจะถววยพระบาทส่มเดจพระเจ้า
 อยหว แต่ยงชาดเส้าฐานทตง ไตเขยนอยางดงไปทาทเมืองนอก แต่
 เขาเขาใจผด ทาเขามาผดตงสอกรงรบไวไมได จงเดยคางอยุจนบदन

ควรมิควรदैวदैจะโปรด

บ้านชินนามอน ปีนัง

วันที่ ๓๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่มเต็จกรมพระนริศร ฯ

หม่อมฉันได้รบตายพระหัดถลงวันที่ ๓๔ มีความเสียดายทผลดก
ไปเน่าเสียด่างทางหมด เมื่อได้ทราบอธิบายที่ประทานมาถึงธรรมชาติ
ของด่างดำด กอออกนกออยากดองกนออย่างทตจริง ๆ แดกเบนอนสนหวง
เพราะเหตุที่มาอยู่ห่างไกล

เรื่องบรรพประวัติคำสัตย์ที่พูดไปก็เห็นทตถึง นกกว่าจะหมดเพียง
เท่านั้น ครนมาอ่านหนังสือเรื่องเห็ดมมตายทเพ่งได้มาใหม่ ความมา
ปรากฏชนอกมข ๑ ซึ่งเห็นว่าน่าจะทตต่อไป ในหนังสืออนนเขากดว่า
ภุมมณทตเดิมของเห็ดมมตาย เป็นแผนดินคตคตไปถึงเกาะต่าง ๆ ที่
เรียกรวมกันว่า หมูเกาะมตาย นบตงแดเกาะดมาตรา เกาะชวา เกาะ
บอนไอ แดะเกาะพิดปบีนส์ แมอาวล์ยามเดมกเบนแผนดิน หรือว่า
อกออย่างหนึ่ง แผนดินอาเซยคตคตอกนไปตกทะเลเมอพนเกาะเหदानน
ชอชามอยทหตกฐานซึ่งเขาอาจอย่าง ๑ ด้วยหยงนาทะเล นำไปดกตง
รอยวาชนไปคตอเมอพนหมูเกาะเหदानน แดะทางตะวันออกไปจนอ่าว
ดยาม นาคนไมถงหาดบวา ตงแดเมืองพม่าตงมา ตดอดไปจนชายฝั่ง
เมืองเขมรแเดะเมืองญวน สอให้เห็นว่าคตอนนาคกเนองมาจากมหาสมุทร
ปาซฟิค ทะเดตอนนาคนเบนแผนดินอยกอนแเดะถดตมตงไปตวยแผนดิน
ไหว จึงเกิดเบนเกาะเกยนต่าง ๆ อาจหตกฐานอย่างท ๒ ว่าตคตต่าง ๆ
เช่นข้างแเดะเลอทมอยตามเกาะเหदानน จะมชนตวยประการอย่างใด
เพราะตคตวเหदानนจะว้ายนำชามทะเลไปอย่างไรได้ ถึงคนชนเดมเช่น

พบโดยตรงระกุกกตในเกาะชอง ก็ไม่น่าจะขามนาขามทะเลไปได้ด้วยรู้จัก
 ไซยานพาหนะอย่างคนชนหลง คงเป็นเพราะสัตว์และคนเหล่านั้นเดิน
 บกตงไปแต่เมื่อยงเบนแผ่นดิน ไปมพชพนชอยเมอแผ่นดินถดมตงไป
 เบนทะเล ก็เคยเกิดเชอถ่ายตบมา

การพิจารณาเรื่องในบรรพประวัติศาสตร์ มนษคของแกเรากวย
 เรื่องเวดากาด เราเคยคิดถอยหลงเพียงแต่นบดวยรอยหรือดวยพนบ
 จะบ่วยกล่าวไปโยถึงตมยก่อนชนไป คิดคนเรื่องตมยตโยททยภายใน
 เวดากเพียง ๗๐๐ บกตมคตาอยุดเว การพิจารณาคคบบรรพประวัติศาสตร์
 มนถอยหลงชนไปตงหลายตบตانب เกนเคยคคกชกคองน ตังเกต
 ศาสตร์ารายคคตตณเฟด ตามทแกพคชแจจเรื่องอะไร ๆ ถาเป็นเรื่อง
 เพียงตพนหาพนบ แกไซคาอยางวา "เมอเวอ ๆ นเอง" ตามแกไม้
 โครทนดวยชอน

ควรมคควรแตจจะ โปรด

คัง ๗๖

x x x

ตำหนักปลายเนิน กลองเตย

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๗๗

กราบทอด ตมตจกรมพระยาดาวรง ๆ ทราบฝ่าพระบาท

ท่านบัญญัติพิศาดเกรมาเชิญให้ไปในการทำบุญอายุ ๗๐ ของท่าน
 เกดากระหม่อมกไปตามประสงค์ของท่านเมอวันที่ ๓๗ พบองคชาน ตันทนา
 กมได้เรอมาเรอหง ว่าพระยานครพระรามไปพบเตาเผาตมยชามต

เวียงบาเบา เจียงกาหลง เกบได้ด้อย่างถนอมมาก ฉันทาตุได้ตั้ง
 ไททบานถึงสามตุ เจวของอธิบายความเห็นซึ่งองค์ชาน์ธำรภาพว่าไม่สู้
 เขาใจนัก แกเห็นว่าเตาทเวียงบาเบาเกากว่าทลั้วรรค โดก เตาท
 ลั้วรรค โดลเบณผมอจน ทาเบณล่องชกประดานกนทรอยค่อ ทเกได้มา
 เขาใจวาเบณผมอชวพนเมองไมมรอยค่อ

นเบนชาทททบวาทกอนประอดค้ำดทรอนหนงกรรมง ไมทราวว่า
 ฎาพระบาทจะไดทรวงทรบแเดวทรอยง จึงได้กราบทุดรายงานมา เกด
 ทรหมอมมดแปดคาน ในทางพงค้ำวดารตานนา เวียงบาเบาแเดวเวียง
 ภาหลงเบณเวียงของใคร แด่กรงไหนด ฎาฎาพระบาททรวงอธิบายยอ ๆ
 ให้ทรจบเกดไตบาง กจะเบณพระเดชพระคุณถนเกด

เมอดนท ๓๖ ชายดศ้เขาปรุปรูปพมพกาดครัดคมด้ของฎาพระบาท
 มาให้ดู เรอหนกกว่าจะทาภาดบิตรีบแเดวหนงลื่ออย่างไร จะใช้กระดาษ
 อะไรดี เกดวทรหมอมกได้กระดาษ และให้ความเห็นทคดวจะบิตรี
 รูปแเดวพมพหนงลื่ออย่างไรไปแเดว รูปพมพทเขาตั้งมาให้ดูเบณปรุพ
 หน เห็นวาเขาทาดีพอใจแล้ว

เมอดนท ๓๗ ได้ประกอบการพระราชทาน ลัมรดบณพระทนงจกร
 ล็องคู้ คือชายดศ้กบหญิงหตุยคู้หนง หมอมเจ้าเจตนาทรถกกรมหมน
 อนพงศ้ กบหญิงกรนา ลั้วยง ออกคู้หนง แเดวพระองคชววกถากเขาไป
 กนเดยงนาชาทวงวรคศ้ค่อไป เล้จเดยงกนแเดวชายดศ้กไปเฝ้าลัมเดจ
 พระพนวลั้วล้า การงานเรยบรอยค แต่ชายดศ้เห็นจะวงคกชอบ

กรมพระกาแพงเพชรเล็ดจเข้าปกรงเทพ ฯ ได้ทอดกฐินพระ
 ราชทานควย แด่ตรลั้ววาจะเล็ดจมาบณงวนน เขอกงจะไดเฝ้า

พระบาท เจ้าพระยาจักรีบรมราชเบศร์ก็ออกมาบงกชด้วยรถไฟวันท ๗ จะ
มาตงเรือทบงออกไปยุโรป ตางที่จะได้เฝ้าพระเจ้าพระบาท หรือตางทก
จะไม่ได้เฝ้าเพราะไม่มีเวตาพอ

หญิงโสฬศทำพิษ กำหนดจะออกมาบงกชแต่จ็บมาไม่ได้ ควร
ที่จะกราบทูลมาให้พระเจ้าพระบาททรงทราบ แต่ไม่ได้กราบทูลหรืออย่างไร
ทราบวาพระเจ้าพระบาทเสด็จไปรบเกอ เธอถูกกรวดถล่มควรแล้ว

ชายดีศมาหาเมอวท ๓๖ ถามถึงหญิงจึงได้ความว่าตงทองยบเย็น
เพราะกินขนมบับดืบเข้าไป เมอวท ๓๗ ถามชาวแกช่ายแอวทวงวรดีศ
ได้ความว่ามอการณุกเฉนชนอก กินยานอนหลับแล้วไม่หลับกินชาเข้า
ไปอีก เด่นเอานอนแม่ตุ๊กไม่ชนไปสามวัน เกตากรหม่อมไปเยี่ยมได้
ถามได้ความว่า ยานนหามากินเอง มีไต่อยู่ภายใต้บังคบบหมอ นากตว
อนตรายอย่างยง เกตากรหม่อมได้เทศนาได้ยกณทหนึ่ง แดวตั้งไว
ความอการอย่างไรตองปรกษาหมอ ตองปฏอบตตามคำหมอ แตะยา
ทุกอย่างตองให้หมอเขาจัดให้ เบนการตาบาททเชอถอทายตวเอง ไม่มี
ผู้ใหญ่ชวดยตุแต ถึงเธอจะเป็นผู้ใหญ่แล้วก็จริง แต่คนเจบมกหวได้ย
ทำอะไรผิด ๆ แม่แต่คนทเบนหมอหากเจบตง เขายังห้ามไม่ให้รกษา
ตวเอง

หวังวาพระเจ้าพระบาททกบหลาน ๆ ชงอยู่ทบง จะอยู่เย็นเบนสุขหมต
ตวยกัน

ควรมิคควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

บ้านจีนนามอน บั้ง

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่อมเดจกรมพระนริศ ฯ

หม่อมฉันได้รบตายพระหัตถ์ถอบบดงวันที่ ๒๓ จุดหมายของ

หม่อมฉันฉบับน คอนตจะทูลถ้องความในตายพระหัตถ์ถอกอน

เรื่องทพระยานครพระรามว่า ไปพบเครื่องถวยแตะเตาททาทเวียง

บาเบา แตะเวียงกาหตง ผมอแปดกผดกบเตาทถ์วรวคโดกนหน ถ้าเบน

ความจริงกแปดกนทหน่า เวียงทง ๒ ทถานน นายแกวมงคดถ่มยน

ของหม่อมฉันทเชยนวางจุดหมายฉบับน เบนชาวเมืองเซียงราย วัจก

ว่าอยไกต ๆ กนในระหวางเมืองเซียงใหม่กบเมืองเซียงราย

ขอทตเรื่องแทรกตรงนถ์กนอย พอเหนคว่า "เวียงกาหตง"

หม่อมฉันกนทชนถงเรื่องพระดอ ถามนายแกกวา ถานาชอ กาหตง

มหรือไม นายแกวบอกวา มหวยอยรมเวียงนนเรยกว่า "หวยกาหตง"

ขอใ้ทรงพิจารณาเหองกบเรื่องพระดอดวย

ตามคาทพระยานครพระรามมาโจษชน หม่อมฉันยงนทคณนอย

ดวยไมรคความบางชอ คอเมอพระยานครพระรามออกจากเทค้ำพิษณ โดก

แถว ไคชนไปถงเวียงบาเบาแตะเวียงกาหตงเหนดวยตาชองตนเอง หรือ

เบนแตคนอนชามาบอกแตะเกบเค้ชเครื่องถวยมาใ้ จะฟังไว่กอนวา

ไคชนไปเหนเอง ถงกระนทกจะคองเหนดวอยางเครื่องถวยททา ถน ท

นทกอน จงจะถงเหอเหนไค ตามทหม่อมฉันไคถ้งเกตมา การตงเตา

ทาเครื่องถวยเบนการใ้หญ่อยทวคถษาททจะเบนเครื่องถวย มเตาททาเครื่อง

ถอยครงพระวองอยทเมองถ์ ไชททยแหงทหง ถ้งเกตคมแตถ์องถ้ามเตา

เค้ชเครื่องถวยทเหตออยุกเหอหยาบ แตเตาทเวียงทเมองถ์วรวค โดก

มถง ๒ คาบด และมเตามากพะเนนเทนทกจนหม่อมฉนตั้งตั้งยว่าจะทำ
 เอาไปไหนกัน มาได้ความต่อภายหลังว่าจำหน่ายไปตาม เมืองชวา มตาย
 ตอดไปจนถึงเกาะพิตปบันต์ จึงทราบเหตุทมเตามาก ตั้งเกิดเครื่อง
 ตั้งค โดกททา ณ เตามืองสวรรค์ โดกเหนือด บางชนทาใดดเทียบของจน
 จึงเข้าใจว่าเพราะหนพนมมาทเมองสวรรค์ โดกเหนือดกว่า และหาได้ง่าย
 กว่าทเมองส์ ไชทย จึงย้ายเตาไปตงทเมองสวรรค์ โดก เอาคตินเทียบ
 กบเตาทวาพระยานครพระรามไปพบทเวียงบาเบา ตามจริงกคงเขน
 เพราะทคาบดนมหมพนมมาเหนือด และหาได้ง่ายกว่าทเมองเชียงราย
 หรือเมองเชียงแค้น อนเบนราชธานี ในคอนแรกไทยมาตงอาณาเขต
 ในตานนา และมขอทจะตองพัสฉนค่อไปว่าได้แบบอย่างชนไปจากข้าง
 ใต้ หรือได้ตงมาจากข้างเหนือ ขอนเพียงความเห็นของพระยานคร
 พระรามยังไม่พอ จะตองได้เคษเครื่องถวยเหตานนททาเบนดวดตาย
 หรือรูปพรรณต่าง ๆ ตั้งไปตั้งบทางเมองฮ่นหนา ถามเหมอนกนจจะ
 พังได้ว่าได้มาจากข้างเหนือ แต่จาเบนเรองนาพจาวณาอย
 กรมพระกาแพงเพชร ฯ เล็ดจมาตงบหน ได้มาเล็ดจเวตาเขน
 กบหม่อมฉน ในวหนทเล็ดจมาตงน ด้นทนาทนทรนยด หม่อมฉน
 ถามตงพระองคทาน กวาทรงส์บายดแต่มงานอยข้างหนกมาก หม่อมฉน
 ก็ไม่ประหตาดใจอันใด ขอแต่ให้ทรงส์บายกยนด ตั้งจนเจ้าพระยา
 ศัรชรรมาชเบค่นน หาได้พบกับหม่อมฉนไม่ เห็นจะเบนเพราะมาตวย
 กนเบนคณะ มแตดจแกคณเดยวทคุนเคยกับหม่อมฉน จึงไม่ได้ตงก
 มาหา

ชาวทางนทจะทุดเล็ดนอ คอเมอฉนกวตางเดอน ๓๒ เห็นตามเทวดสถาน
 และตามบ้านพวกฮ่นดู (หรือทมพ) จุดไฟรายประทบ แต่ไม่ทรูทรา

เท่าใดนที เชงโศวาทะเบนพมบุชาศักราชหรืออะไรอย่างหนึ่ง พัดพัด
ในกฏมนเทียรบาท พชเดือน ๓๒ มัจองเปรียง ดชชุด ดอยโคม
จรเนื่องในพวกเหตตณกณนได

เมื่อนั้นเจ้าท๒๕ ศาสตร์จกจากยกดเตนเฟด แล่ดงปาฐกถาเชง
บรรพประวัตศาสตร์แกดมาคมโรตาว ทเทร็กโฮเตดบนยอดเชงสูง หม่อม
นทกอดดงทชนไปพง กระบองนพุดชองแกชบรณคไดฮำบอยๆ แดเรอง
ทเกแลดงนนวนอยกวาทหมอมณคตถวายไป เพราะการแลดงปาฐกถา
โรตาวรุมกาหพค ๒๖ นกทเชนชระมาณ แกเบนิแต่เฮาหวักระ โหดกคน
คดงยดงกษหวักระ โหดกมนุษย์ มาตชบให้เห็นวามคกันอย่างไร แด
ชชบ่างถึงคนพวคกันกบเรองบรรพประวัตศาสตร์ในแหดมมตาย ไม่มี
อะไรแปดกทหมอมณคองเกบมาทต จนเล้ารหนาแกกชอควอกว
จระตชงไปตั้งค ไปร ค้ออกเล้ารหนึ่งจิงจระมาหาได้ตามเคช

ควรมิควรแถวแต่จะไปรด

คำ ๒๖ จบ

x x x

คำหนักปลายเนิน ดลองเคย

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๗

กราบทอด ถ่มเตจกรมพระยาดาวง ๗ ทราบฝ่าพระบาท
ถวายพระทตถดงวันที่ ๓๘ ได้รบประทานแถว
เรองบรรพประวัตศาสตร์นน นกตงนถนเทห้อยมาก ภูมิภนทต
แหงแหดมมตายทเชากวคควาแกกอนบนแผนคตคกันบนณพเคชว แถว

ถ่มลงไปที่หล่นหน้า พยานทองแดงเพราะแคชอนาณาคณบดีเห็น
 จะฟังไมชน เพราะวาทะเลชอกเกาะแฉะผงเบนทะเลชองแคบ จะตก
 มากไม่ได้อยเอง แทจรงกเบนแผ่นดินมตกเบนเองทนาทวมถงเทานน
 แดพยานทองแดงพนชด์ควแฉะมนุษย์นพชชน ถ้าหากวาแผ่นดินมได้
 ตตอกน ดัดคทงนจะมามไม่ได

นกชนมาไดถงดมเดจกรมพระยาเทววงค์ เคยครัดเดถถงโครกตม
 ชอเล้ยแฉะ เบนฝรงผุเกยวแกการเดินเรือ วาเชาคิดคานวณวากอก
 กแฉ่นกตานบกตมเล้ยแฉะ อาวลยามจะคตมเบนแผ่นดินหมต เพราะ
 เชาดังเกดวาปากแมนาเจ้าพระยามคตงออกออกเปถงบตะเทานนวา เมอ
 เอาคณกบเนอทในอาวลยามจงปรากฎวากอกเทานนบจะคตม ดกด้นกต
 กตบไปกตบมา เบนแผ่นดินแฉะกเบนทะเล เบนทะเลแฉะกเบนแผ่นดิน
 อก อนงยงไดครัดชยายคตมค่อไปอกกว่า ฝนมันชะคตมในทสูงไหถถง
 ถมทตาเล้มอไป นักปราชญ์ (ฝรง) เชาวาในทลัดแผ่นดินจะเล้มอกน
 หมต นานมทชงจะตบทวม โดกตกถงเทไรกตมเล้ยแฉะ ในกาดนน
 มนุษยแฉะลัดควเดยจรจณานชงมพชพนชอชอยู่ในเวถานจะคตมหมต จะมลัดคว
 ชนคใหม่เกดชนควายฟอดชอยู่ในนา ลัดเดจกรมพระยาเทววงค์ทรงเอา
 พระทยได้คัพยากรณตาง ๆ ชยเบนนอนมาก

เวถงผลตางลัดชงกราบทตมานน ไม่ใช่วาทอดชาดยแฉะ ชง
 นกชยวาคงจะตองจคดงมาถวาย เมอมาถงทนเล้ยจะไดทงทราบวา
 ลัดคทกราบทตหรือไม แต่เวถานเหนจะพนคราวทจะหาดไดเล้ยแฉะ
 ชยงไรกคชอหวงวาจะ ไปรตมากกวากกไมชยงอนนกกหาบมได้

เมอวณท ๒๕ มีการเผาศพพระยาไพบุตยทลัดชานวดเทพศรนทร
 จคเบนงานเล็ดจพระราชดาเนน เขาปตูกเมรุใหญ่ ไคพตก มมุชยนยาว

ไปทางคลองเหนือพระตำหนัก... เพราะเอาศัพทศาสตร์ไปรวมเผ่าดกยอก
 ๖ ศัพทศาสตร์ทางมอญเหนือ ๓ ศัพทศาสตร์ คือ ศัพทศาสตร์พระยาอรหันตมพดาภิบาลบุตร กับ
 ศัพทศาสตร์พระอินทรารักษ์... นายสุริยาอุบลเมือง... ทางมอญใต้ ๓ ศัพทศาสตร์ คือ ศัพท
 นางสาวเพอง บุตรี นางเจม... พชยญาติ... มารดาพระยาอัครราช... กับ
 นางสุริยาอุบล... มคนไปมากมาช... แต่ไปขอเปิดาเกือบหมคน... เจ้าภาพ
 กอดลำหแจกอุปเทชนให้เผ่าทอกัน... ในงานนั้นเจ้าพมพพระราชพงศาจารย์
 รัชกาลที่ ๓ แจก... ออกคือเป็นประโยชน์มาก

ขอใต้ทรงพระเมตตาโปรด... ในสมเด็จพระราชพงศาจารย์รัชกาลที่ ๔
 เด่มใหญ่... ซึ่งได้โปรดประทานให้อาหนักหาคใหญ่... ในนั้นตอนกต่าง
 ดวยบรมราชาภิเศกปางขมพระที่นั่งภทรมัฐ... มระบุถึงตั้งทถวายและทรง
 รบอยโดยละเอียดหรือไม... ถ้ามิได้โปรดให้คัดความตรงทกต่างดวยถวาย
 ตั้งของนส่งไปประทานให้ทราบดวย... จะเปนพระเดชพระคุณณเกิด
 ธรรมสมควรแต่จะโปรด

พรหม

x x x

บ้านจีนนามอน บึง

วันที่ ๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล... ส้มเตจกรมพระนริศรฯ

หม่อมฉันได้รบตายพระหัตถ์ฉบับลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายนแล้ว
 ในงานปลงศพพระยาไพฑูริย์สมบัติ... ทเจ้าภาพพมพพงศาจารย์รัชกาล
 ที่ ๓ แจก... ก็ควรนับว่าเป็นการดีอย่าง ๓... ทรักษาหนังสือเรื่องนหมให้
 คุ้มเสีย... หม่อมฉันมีเรื่องเล่าที่จะทูลให้ทรงสั่งเกิดปรกรอกบัลลังก์ให้ท่าน

ทรงพงศาวดารที่เรียกกันโดยย่อว่า หนังสือที่เรียกกันว่าพงศาวดารของเราที่
 แต่งขึ้นมาแล้ว นับแต่พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา มาจนพงศาวดารกรุง
 รตนโกสินทร์ที่เจ้าพระยาทพากรวงศ์แต่ง ๆ ตามรูปจดหมายเหตุ หรือ
 เรียกตามภาษาอังกฤษว่า Chronicle คือเอาจนคนตั้งเบเนนหด กวนได้
 มีเหตุอย่างใดเล่าไปตามลำดับวัน ในที่เรียกกันโดยย่อของประวัติศาสตร์ คือ
 History หดกของประวัติศาสตร์นั้น แม้จะเอากาตกำหนดตั้งเบเนนหด
 เรื่องที่จะลำดับก่อนและหลังกันมาขอลำดับเหตุการณ์ของเบเนนหด ๓ ส่วน คือ

- ส่วนที่ ๑ เกิดเหตุการณ์อย่างไร
- ส่วนที่ ๒ ทำไมจึงได้เกิดเหตุการณ์อย่างนั้น
- ส่วนที่ ๓ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ได้อย่างไร

อนนเบเนนหดกของประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์เป็นวิชา
 วิชาตัวอย่าง Science of Example เมื่อหม่อมฉันแต่งพงศาวดาร
 รัชกาลที่ ๑ ยังไม่รหด กจึงแต่งตามทางเก่า ครั้นมาแต่งพงศาวดาร
 รัชกาลที่ ๒ รหดแล้ว จึงเปิดย่นกระบวนแต่งตามหดกที่ทอดมา กิด
 เหมือนมีคนชอบกันมาก หม่อมฉันได้เคยคิดจะแต่งพงศาวดารรัชกาล
 ที่ ๓ ต่อมาเมื่อในรัชกาลที่ ๒ แต่ไปเกิดรู้สึกขัดข้องชน ๓ ข้อ คือ

ข้อ ๑ ตามหนังสือที่เจ้าพระยาทพากรวงศ์แต่งไว้ ชาติเรองตอน
 ลำคัญในรัชกาลที่ ๓ เดี่ยหดายตอน เช่นตอนยกกองทัพไปช่วยอังกฤษ
 ตเมืองพม่าเบเนนคน เพราะเรองตอนทชาตินั้นไม่มีในจดหมายเหตุของไทย
 ไปปรากฏในจดหมายเหตุของต่างประเทศ จะต้องค้นหาหดกฐานทาง
 ต่างประเทศมารวบรวมให้พอก่อนจึงจะแต่งได้ หม่อมฉันได้ดองรวบรวม
 รวบรวมมาเบเนนคน ๆ ดังเช่นตอนไปตเมืองพม่า หม่อมฉันได้แต่งพิมพ์ไว้

ในหนังสืออันหลายตอน ทั้งกรณีการกบฏกษัตริย์อันยังไม่เสร็จจึงค้าง
 มา ความชัดของที ๒ เมื่อไปเห็นเรื่องรบญวนและการโต้ตอบกับญวน
 นักธรรมาจารย์ทาง Diplomacy ของไทยเราในสมัยนั้นราว ฝ่ายของ
 ญวนของเขาฉลาดกว่า เพียงถนุเพื่อกฎการเรื่อง ข้อที่ ๓ อันเป็นข้อ
 ชัดของตัวคุณแก่การที่จะแต่งในรัชกาลที่ ๖ โดยอาศัยเรื่องหม่อมไกรสร
 ในสมัยนั้นหม่อมไกรสรภักดีหม่อมไกรสร หม่อมฉนนภกรประเวจรวงแตงอชบาย
 เรื่องหม่อมไกรสรอาจเขียนยกแก่หอพระสมุดฯ จึงได้ทรงรับความคิดนึก
 เมตตาเขาเอาฉบับของเจ้าพระยาท้าวพระยารองศ์พิมพ์กราบทูลเกล้าฯ ไม่มผล
 เสียหายอย่างไร ด้วยเชื่อว่าคงจะอันแต่บุคคลที่เข้าใจได้ศึกษาพงศาวดาร
 แต่บางคน ส่วนมหาชนโดยมกคนเห็นจะไม่ใครอ่านในสมัยนั้น

ทนน หม่อมไม่ล้มชาวคราวอะไรที่เห็นแก่แล้วสำหรับทูตบริวาร
 แล้วตราจารยัคคตเด่นเพดวนเดารนคยงไปตั้งคไปร์ ค้อวนเดารหน้าจ
 จะมาหาได้ตามเคย เมื่อตรงมาไม่ช้านัก Lord Baden Powell ซึ่งเปน
 ผู้คิดตั้งลูกเสือมาเที่ยวตรวจลูกเสือในประเทศต่าง ๆ มาถึงบงนงมีการ
 ประชุมลูกเสือทวนองเคยกบตเราประชุม ไม่ตองทูตอชบาย มจันวน
 ลูกเสือและเด็กหญิงที่เปน Girl-guide รวมกันสัก ๓,๕๐๐ หม่อมฉน
 เชนแต่แอบไปดูต่าง ๆ แต่เจ้าเมืองเขาได้เชิญไปเที่ยงกลางวนเพื่อใหพบ
 กับ Lord Baden Powell ซึ่งหม่อมฉนได้รู้จักมาแต่เวแต่พบกนทตอนตอน
 แกกยงจาใด ๆ พดจาต้นทนาทนด

อนึ่ง เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม น หม่อมฉนมาอยู่ Cinnamon Hall
 ครอบรอบบ ได้มีการเลี้ยงเกาเหตาทนตามประดำเพื่อนบ้านโกตเคยงทมา
 อยครษนดอยคณ ฮาดนตพดลลมเคจกรมพระลลลลล ๗ ดวยยงประชา
 ประชวรไม่ปรกค จึงมิได้เชิญแต่คจมา

หม่อมฉันนบเกล้าฯ กรณียะเรื่อง ๑ เกี่ยวกับสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
 แต่ไม่อยากจะเขียนจดหมายไปรบกวนท่าน ด้วยเข้าใจว่าจะติดธุระเรื่อง
 บัญชาการคณะสงฆ์มากอยู่ จึงทูลมาเพื่อขอให้ โปรดส่งพระงวให้ช่วย
 ดับสวดดูในเวดามโอกาส คอหม่อมฉันได้รบหนังสือ Journal of the
 Royal Asiatic Society ฉบับประจำเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๘๓๕ ในนั้น
 มีคาถาของพระมหาเถรนาคราช ผู้ตั้งคตมหายาน ถวายโอวาทพระเจ้า
 แผ่นดิน แต่งเป็นคาถาภาษาสันสกฤต หม่อมฉันต้องอ่านคำแปลภาษา
 อังกฤษดูเห็นว่าดีอยู่ จึงส่งไปยังสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ขอให้ท่าน
 ให้ศิษย์องค์ใดองค์หนึ่งถอดเป็นภาษามคธ แล้วแปลเป็นภาษาไทยให้
 หม่อมฉัน ยิงเงียบหายไปเรื่อง ๑ อีกเรื่อง ๑ หม่อมฉันได้รบลิขิตของ
 พระศรีธรรมนนทเถระนายกวดทยาตยบริเวณะ ที่เมืองเกดนิยะในลังกา
 ทวปมมาถึง เขียนเป็นตัวสังหพในภาษามคธ หม่อมฉันส่งไปให้ท่าน
 ช่วยจัดการ ให้เขียนและแปลเป็นภาษาไทยก็เงียบไปอีก หนังสือ
 หม่อมฉันจะได้ไปถึงท่านหรือไม่และจะไปติดขัดอย่างไร หวังใจว่าพระงว
 คงพอดับทราบได้

หม่อมฉันได้เห็นในหนังสือพิมพ์เขาประกาศจะเดินหนังสือขายเรื่อง
 Tazan and His Mate ในกรุงเทพฯ พร้อม ๆ กับเดินทบขงน หม่อมฉัน
 ได้ไปดูแล้วหน้าตุมมาก หวังใจว่าทางกรุงเทพฯ ท่านจะได้เด็ดใจไปทอด
 พระเนตรแล้ว

ควรมีควรแล้วแต่จะ โปรด

ศรี ๒๖ ๒๕๓๖

ตำหนักปลายนีน คลองเตย

วันท & ธันวาคม ๒๕๗๗

กราบทูล ส้มเค็ญกรมพระยาดารง ๗ ทราบฝ่าพระบาท

ตายพระหุดถดงวันท ๒๕ เดือนก่อน ใ้รับประทานแสด

พระตำในเรืองเตาถวดยชาม ทเวียงบ่าเบ้า เวียงกาหดงนห ถูก

คองยงนก ถอยคาพระยจนครพระรามเกดากระหมอมกตั้งดัย เอาเป็น

วาทวพระยจนครพระรามไ้ชนไปถิงเต้า แดทเกบถวดยชามถวอยางมา

ไ้คมากถงถ้ามคณนไมนาเชอ เพราะถาเตานนจะคองมคณกถบอย คอง

ชคคยหาชองถวจะไ้คแตะชนถนเวถานาน นากถวจะไปยกรงชอง

ไ้ครทเขาเกบไวแสดมา ชงเขาบอถวไ้คมาแตะเวียงบ่าเบ้า เวียงกาหด

เทานน

อนคณททาถวดยชามแตะกรงกระโนน เกดากระหมอมไมคิถวเขา

จะหาชาคแตะคางคางบดเอามาผัดมกน เพราะเวถาโนนเครองมออนจะ

ไ้ชทาการยอมไมถมบรณ จะเอาหนพนมามาบนทไ้คแตะคางควครก

เมอไรจะไ้คทนพอทจะทาถวดยชามเป็นจ่านวนมาก เกดากระหมอม

เขาใจวามคณอนประกอบพรอมถวชคคณ จะทาเป็นถวดยชามไ้คถ่าเรจ

แตะชคเอามา อย่างถวจะคองทากเพียงแตะเหยียบยาคคกเคถาให้ชาค

คาง ๗ เข้ากนคเทานน เกดากระหมอมไ้คไปเห็นอางชงเขาทาทบาน

ทาเกวยน มณทถนครรวาชัดมา มเนอเหมอนคณบนถัดเดอดหม ถาม

เขาถวเขาผัดมอย่างไร เขาถวไมไ้คผัดม ชคชนมาบนทเคยว แปะถว

ชรรวมคางผัดมไวให้ถ่เรจแสด คณททานนชเกยจทถัดค อย่าหาถวจะผัดม

คณเคย แม้แตะเตามนทไมกอ จะจอมปลวกไ้คเบนเตว พอทาคราว

หนงชายไ้คเงินแสดกนอน ไ้ครอย่าไปถวชอหรือถวจางให้ทาอะไรถ่ย

ไ้คยากถย ไมถ่าเรจทงนน จนกระทงมกนเงินหมคจจะถุกชน

ทำใหม่... หนึ่งเมื่อตอนที่เกิดข้าก็กระหิมิมไปเที่ยงตั้งขตา... ได้ไปดูโรงทำ
 อัฐิกระเบื้องทเกาะยอ เพราะว่าไม่ใจอยากเห็นมานานแล้วว่าเขาทำ
 อย่างไรกัน จะผลัดดินอย่างไรเขาจึงทำได้เนอดนิก แต่เบตาเดย ชุด
 ขนมาเดอกเก็บรากไม่ออกเลยแเดวกไซไตทเดยว จึงได้ความเข้าใจว่า
 ทไปตงทำ ณ เกาะยอนน เพราะขรรมตาทำดินไว้ให้ดำเรัจเองแเดว ไป
 ดูเตาเผาเห็นรูปคูกตาจนตงอย ถามเขาวานคูกตาอะไร เขาบอกว
 รูปครุ ออกเลยใจว่าक्रमแรกตงทำอัฐิกระเบองนนเบนจน ตามควอย่าง
 ทเคยทราบอยเซนน จึงทำให้เชอวการทากวยชามทศวรรค โดกแเดะ
 ทอน ๆ คงไซตงดำเรัจทขรรมตาทำไว้ให้ ตางเตาเนอดนิจตางกัน
 สัดแต่จะมหาไตในทนน ยงไตเห็นทเมองชดออก เขาชดเอาดินชนิด
 หนึ่งมาผลัดมกกับปนขาวแเดะทราย ไซกอกอนหินเบนผนงคก แเดะบน
 เบนแผ่นอัฐิกอกกาแพงกม ดนชนิดนนเรยกวาดน โคก ว่าชุดหาได้ตาม
 โคก คือซิเมนต์เรานเอง ชิเมนต์ขรรมชาติ ไม่ว่าสิ่งใด ๆ คงจะได้
 ของขรรมชาติมาใช้ก่อน การปรุงผลัดมเบนของเทยมขรรมชาติเกิด
 ภายหดงทงนน

เจ็บปวดมาก ทชอเวียงกาหดงทำให้ทรวงระดกไปถึงแม่นากาหดง
 ในเรองพระดอไต แม่นากาหดงตองอยู่ในระหวางกตาง แตนเมือง
 สรวงอยฟากหนง แตนเมืองสรวงอยฟากหนง เมืองสรวงตองอยทาง
 แตนเซียงใหม่เดยวณ โดยบทว่า "กตางถงขนผุทาว นามทานทาวแมน
 สรวง เบนพระยาหดงผานเผา เจาเมืองสรวงมคคก - - - ทศศระวัน
 ออกหดง แหดงไหดสมา ทานนา" เมืองสรวงตองอยทางแตนเซียงราย
 เดยวณ โดยบทว่า "มีพระยาหนงใหญ่ ชิไซรทรวงนามกร พิมพสาคร-
 ราช พระบาทเจ้าเมืองสรวง สมนบคตองราชา มมทมาเสมอกน ทศ

ตระจนตกไททาอ อคราอครอบครองยศ” ยงเจบปวคอกทเกดากระหม่อม
 ไม่ทราบเคย ว่านายแกวเบนชาวเซียงราย ถ้าคณญาเบนชาวบางกอก
 เมอวานชนเห็นเขาตงหนงลือพมพบางกอกโตม ว่าด้วยเรื่องพบ
 โครงกระตูกคน ยกบรพประวตคำด้ตรุ่งเจ็ดปีต เกรงว่าจะไม่ทอด
 พระเนตรเห็นจตคดั่งมาถวาย

ตามพระดำรัสเดาถงเทวดลถานฮันคทมพมพชตาม โคมไฟ นกชน
 มาได้ว่าโตทุดถามชอเตรชนคทมรูปเบนคว S มา ยังหาได้ทรงพระ
 เมตดาไปรดลือบจตประทานเข้าไปให้ทราบไม

ในบางกอกเวदान เขากำดั่งจันตระเตรียมกันจะถดองรัฐชรมนญ
 เบนการใหญ่ ในวษตระถคพระราชทานรัฐชรมนญ จะถดองทงถบบ
 ตนแตะถบบจาดองชองกรงเทพ ฯ แตะชนบร ตงคอกดั่งกระดตทของ
 ดนามหดวงแตะทงดนามชย เข้าใจว่าในนจะเบนโรงบ่อนการพนัน
 หนงลือพมพเขาตงว่าในงานนจะมตอตเตอรออกทกวน

ในกรงเทพ ฯ เวदानหนาวเคมท แต่ไม่ถงดโน้วคกมิได้
 เกดากระหม่อมรดลคหนาวมากเห็นจะเบนควยกแ และหัวใจอ้อนไม่ถง
 โตหดเดยงวางกายพอดอด้หนาวได้ เมอวานนได้เลอ ๓ ชน ห่มผาห่ม
 นอนอก ๓ ผน แดวยงเบดด้ห้ล้งด้ (เครื่องไฟฟ้าด้งโอรอน) เวา
 แตะกระนนยงนอนหลับไม่ด้นท ผนอะไรเประอะปรังไม่เบนด้า หยงอ
 ไปเทยงหาชอผาห่มทหนาแต่เบนให้เกดากระหม่อม มาเดว่าในรำน
 ชายเครองหนาวมค่นเขาไปแนนวน ดูรารกบว่าเจาชองรำนแจกเครอง
 หนาว พากนเบยคเดยคเขาไปรบ ไม่เบนรูปว่าเบนการชอชาย

ควรมิคกรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

ตามทศทรงพระเมตตาโปรดพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
ชายดีก็ได้เอาไปให้แล้ว เป็นพระเดชพระคุณอันเกล้า

น.

x x x

คำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๗๗

กราบทูล สมเด็จพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

หมิงหยงบอกว่าจะออกมาวันนี้ เป็นเหตุเตือนใจให้รำลึกถึง
ฝ่าพระบาท เป็นโอกาสที่จะฟังฝากของออกมาถวายได้ ได้ขบยงอาหาร
อันจะพึงบริโภคนอกควรแก่ความสดชื่น เป็นหน้าที่แม่โศกจัดตั้ง ถ้วน
เกล้ากระหม่อมมิดมุดจะถวาย จึงได้ฝากเชื้อออกมา เป็นสมุดที่หวง
สรสารกิจพิมพ์ชนแจกในโรตารีคลับ ไม่ใช่ตัวเศษอะไร เขาคิดรูป
และคำประกอบทเกล้ากระหม่อมท่าแจกรดน้ำดังกรานคณนเองพิมพ์ชา
เขารวมเป็นเล่ม มพเศษชนทกรมหมนพทยาตงกรณแปดหนังสือไทย
เป็นค่างอกฤษประกอบเขา และบอกยอเรื่องเป็นภาษาของกฤษไว้ด้วย
เท่านั้น เขามพิมพ์แจกไปแถมเหตุออยเขากดสั่งมาให้ เกล้ากระหม่อม
เห็นว่าเขาทางมด รำลึกถึงฝ่าพระบาทจึงสั่งมาถวายเพื่อทขอพระเนตร
เด่น หวงว่าฝ่าพระบาทจะทรงพระดำริญาณพร้อมด้วยหลาน ๆ

ศกรมควรแล้วแต่จะโปรด

พรช

บ้านชินนามอน ป่านัง

ฉันท ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระบรมชนกนาถ

หม่อมฉันได้รบตายพระหัตถ์ของบรรดาพสกนิกร & ทราบความแค้น

ทูลส่นของความบางข้อในตายพระหัตถ์ก่อน

พระยานคร พระราม นน เขาเคยเป็นศิษย์ของหม่อมฉันมาแต่ครั้ง

ยังอยู่ในโรงเรียนมหาดเล็ก และเมื่อแรกเสวยราชย์ในกระทรวง

มหาดไทย เมื่อเขาจะขึ้นไปเป็นเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลก หม่อมฉันได้

เตือนว่าควรระแวงใจได้ศึกษาโบราณคดี ด้วยมณฑลนั้น นานแล้ว

และมักมีชาวต่างประเทศไปเที่ยวดูโบราณสถาน ถ้าเทศาภิบาลไม่รู้เรื่องอะไร

ของมณฑลเลยเลย จะถูกเขาเดียดหยาม เพราะเหตุนี้เมื่อพระยานคร

พระราม ขึ้นไปเป็นเทศาภิบาล ก็ไปตั้งตนศึกษาโบราณคดี แต่ทางศึกษาได้

แต่อาศัยหนังสือไทยที่มอญแปล เพราะไม่รู้ภาษาต่างประเทศ และความ

รู้งานไม่พอที่จะตัดสินแน่ ในหนังสือไทยเองว่าเรื่องไหนจะถูกและผิดตรง

ไหน หรือถ้าโดยย่อเป็นมูรุษนตหม่อมเจ้าบุญปกิตนาถนนเอง แต่

เขาเริ่มรวบรวมเครื่องตั้งคโศกมานานแล้ว เคยตั้งรูปฉายาอักษรมาให้

หม่อมฉันดู ทว่าของตั้งคโศกนั้นเป็นเครื่องตั้งคโศกทงนน พงจะกล่าว

ถึงเรื่องเครื่องถ้วยชาม ทว่าไทยทำทางมณฑลพายัพทเวียงป่าเป้า

เรื่องนพระยานครพระรามไปได้ความผิดมาจากไหนแห่ง ๑ นานแล้ว ว่า

พวกไทยเดิมตกลงมาจากเมืองจันทราทวยชามมาตั้งทำในประเทศนี้

ก่อนสมัยพระร่วง พระร่วงไปเอาช่างจีนเข้ามาเป็นแต่ช่างหัด แต่

พระยานครพระรามไม่ได้แสดงข้อพิสูจน์ความเห็นให้ปรากฏ หม่อมฉัน

จึงนั่งอยู่

เรื่องขอเมืองในเรื่องพระรถอนัน "เมืองต้อง" ปรางค์แดง เป็น
 เมืองชนของเมืองแพรอยุธยาทางทิศเหนือ เดียวนยงเบนกงอาเภออนนท
 แต่ "เมืองต้อง" นั้น ยังไม่ปรากฏร่องรอยว่าจะอยู่ที่ไหน เมื่อมาได้
 ข้อหอยกาหนดงเบนหงกเพมชน แล้ตั้งวา เมืองต้อง คงจะอยู่ทางฝ่าย
 ตะวันตกของหอยนน ถ้าม ไครทเบนผูมอพนัดยในทางโบราณคดีไป
 เทยวเล้าะคนคงจะหาได้ ดวยเมืองโบราณหรือทเรียกตามคำชาวเมืองวา
 "เวียง" อนนแต่เซ่งเทนเบนเคำ มอญในมณฑลพายัพมากมายแห่ง
 แคมณฑลวาบกอยู่อย่างหนึ่งทคนเราเมอคิดความตามเรื่องทแดงไวเบนบท
 กดอน มกเห็นบ้านเมืองเบนคกรามแแต่มีปราสาทราชมนเทียรใหญ่โต
 ดวคนในเรื่อง ถาเบนเจ้าเบนนายกเห็นได้ชฎายอดแหลม ๆ สะพรงไป
 ดวยเอารูปภาพทเคยเห็นเซ่งตามวัดเบนอารมณ จะบวยกถาวไปโยถึง
 ดงอน แมพระพุททของคกยงมกคตเห็นพระรูปโฉมว่ามพระเกตมาตา
 แแต่พระรศมเบนยอดแหลมอยบนพระเศียรเบนอารมณอยอยงน มน
 จะตองเปิดองอารมณเซ่งวานนเล้ยกอน จงจะคนเมืองต้องได้สะดวก

เรื่องขอ แตรงอน ของพวกฮันดู หม่อมฉนดมดบไป ขอประทาน
 โทษ จะพยายามดบถวาย

ในเวदानทบนงกเรมหนาวจคกว่าปรกตมาหลายวนแแต่ ขอททรง
 ปรารภเรื่องคนแกร์ู้คหนาวกว่าหน่มสาวนน ตรงกบทหม่อมฉนได้เคย
 ดงเกิดตัวเอง แแต่กอนถาปรอทเพยง ๗๗-๗๘ กพอดบาย ไม่คองหม
 ณาหรือหมณาแต่อย่างบาง ๆ มาในบต้องบนปรอทเพยงเทานนรู้คหนาว
 ดงคองหมณา หม่อมฉนได้เคยพุดกบผู้กว่าพงเขาใจคากถาว่า "หนาว
 จนคนแกคตาย" เพราะคนแกกาดง ได้หคเตนอชนกว่าเมอเบนหน่มเบน

เมื่อนท ๗ เขามการเอกซหบเสนวทย หม่อมฉนได้ไปดูเห็น
 กร้อยๆ ไม่มอะไรแปดกประหตาดทจะนำทุดทววยรายงาน ตอนกตางคน
 เชนตจะให้ฟังเดียงจากตอนตอน ในระวางแต่เวตา ๒๑.๓๕ นาทีไป
 จนถงเทยงคน เดิมหม่อมฉนคคิดว่าจะไปฟัง แต่เห็นเขาจตทไหง
 ในตนาม ตอนคตมพดกตาทนาวจตกเดยเชอ ไม่ได้ไป

เมื่อนเดารท ๘ ฉนวน เดิมศำสตรจารย์คตเดนเฟดนควจะมา
 ทา แต่มาไม่ได้ควยเมอกตบจากตงคโปรมาในเรือพดตคกกระตอง
 ตก (ควยแกมน โดเกินขนาดน่นเอง) มีอการยอกชคชางหงยงเดน
 โกตไม่ได้ แกบอออกมาขอเชญหม่อมฉนชนไปกินนาศาทแกอยู่ ณ โฮเตด
 แครก บนเขาตุง จงชนไปกบหญิงพูนเมอบำย ๕ โมง คยงคยได้แจ่มได้
 อการเห็นจะไม่มากมายเท่าใดนีก แกบอกวการชคชมทพยทตาบด
 ควบกกาหยดเดว เพราะทาจนต่นจนวนเงินทรฐบอดองกฤษอนญาค
 ทแกไปตงคโปรนนเพื่อเขาจคตตางๆ ทชคได้ไปตงพพชภณทตถถาน และ
 ชแจงให้ภณศารกษทราบ ควแกจะอยทบนงอก ๒ ตปตาหะ พอชนบ
 ใหม่จะไปเมืองมนิตา ในการประชุมตโมสรบรพประวตศำสตรตาม
 กำหนด ๓ บครงหนง เดิมเขาจะวจะเขาไปประชุมในกรงเทพฯ ใน
 คราวบน แต่มาเปตยนใจไปประชุมกนทเมืองมนิตา แกวาทแกเชญ
 หม่อมฉนชนไปทแกอยู่นน เพราะแกไตของตมยบรพประวตศำสตร
 เขาตงมาให้แกตรวจหตยตง เบนของทชคพบในชวา เขาหบมาเบต
 ให้หม่อมฉนค เบนกอนหนตางๆ ทงนน ถ้าเราไปพบกเห็นจะชวางทง
 เตยโดยมาก แต่เมื่อไตมาเห็นควอยางพอเขาใจไตอยางหนงวามือชค
 พบกอนหนหรือกอนกรวด พจวรณาความรอยคนได้ทาอะไรเตะตองไว
 ให้ผลคบของชรมคบางหรือไม เทานนเบนหตก มชนศตาทแกให้ดู

เมื่อดูภาพเขียนของบรรดาหินงอกหินย้อยในถ้ำงอแง
 ข้างในมอญเป็นรูปปะการังอยู่เต็มไป แถบออกว่าค้ำตากอนนหินเดิมเป็นแต่
 ปะการังอยู่ในท้องทะเลเมื่อราวสัก ๑๒ ล้านปี แล้วยุคไฟในกลางโลกบันดาล
 ให้แผ่นดินในท้องทะเลไหลเข้ามาเป็นภูเขาหินปูน ก้อนปะการังนั้น
 ก็ตายเป็นหินปูนจึงขึ้นมาเป็นภูเขาอยู่บนบก ที่หลังฝนชะหินปูนที่หุ้มห่อ
 ให้อยู่เป็นทรายไหลลงทะเลไปทีละน้อย ปะการังที่เหลืออยู่ ชาติ Fossil
 เขามาจับกลุ่มข้างนอก ในที่สุดจึงกลายเป็นอยู่ในก้อนหินที่เราเห็น
 หม่อมฉันอ่านพบในหนังสือภูมิศาสตร์ศาสตร์ Geology ก็ทราบว่าหินที่มีใน
 โลกนั้นมีมากอยู่ ๓ อย่าง คือ หินทรายอย่าง ๑ หินปูนอย่าง ๑ กับหิน
 Granite (เดียงไผ) อีกอย่าง ๑ อธิบายว่าหินทรายนั้นเกิดแต่ฝนชะ
 ภูเขาและแผ่นดินให้อยู่เป็นทรายลงไปทับถมอยู่ในท้องทะเล หินปูนนั้น
 เกิดแต่เปลือกหอยและปะการังที่ตายทับถมอยู่ในท้องทะเล หินเดียงไผ
 นั้นเกิดแต่ไฟในโลกเผาธาตุให้ละลาย จนกลายเป็นแกวมืดข้นคนปน
 อยู่กับเนื้อหินเช่นเพชรและนิตเบนต์นั้น มาได้ความประหลาดที่มนุษย์เรา
 ใช้สกัดกรามทำด้วยหินปูนอย่าง ๑ เรียกว่าปูนหิน ทำด้วยเปลือกหอย
 อย่าง ๑ เรียกว่าปูนหอย อนึ่งจริงทำด้วยเปลือกหอยทั้ง ๒ อย่าง ผิดกัน
 แต่ว่าเป็นเปลือกหอยบุรพประวัตศาสตร์กับเปลือกหอยในประวัตศาสตร์
 เท่านั้น

กรรมกรรมแต่จะโปรด

ศรี อภินิหาร

บ้านชื่อนามอน ปั้ง

วันที่ ๑๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ถ่อมเต็จกรมพระนริศร ๆ

ชายดื่อกบหญิงหุดยออกมาถึงบงเมอวนอาทิตย์ ๙ ได้เซญตาย
 พระหัดกบถ่มครูปภาพทศชาติ ซึ่งเขาจาดองณพระหัดกของทานพมพ
 ชนใหม่ และไปรดประทานมาแก่ม่อมฉนเดิมหนึ่งมาตั้ง แต่กระบวร
 ตั้งนั้นเชอรวบรวมวางไว้กับจดหมายอน เป็นแต่บอกวา "เล็ดจอาว"
 ฝากตายพระหัดกมาถวายฉบับ ๓ หม่อมฉนยังไม่ทันเบ็ดชองตายพระ-
 หัดก เหลือบเห็นแสงทองหลังถ่มดแวงเข้าตา แปลกใจ นึกวาเป็นถ่มด
 อะไรหญิงมารยาดรตั้งมาจากเมืองญบุน จึงแกหอดถ่มดออกดกอนเห็น
 ตายพระหัดก พอเห็นในถ่มดกหญิงยอมชมวาเขาช่างคิดทาดนกกหนา
 เบนชองนาเก็บไว้มให้ดูญเสย ฉายเขาหญิงดุกสาวกอยากไคบาง แตมรู
 ๓ จะไปชอหาทไเหน หม่อมฉนชอบพระเดชพระคุณทประทานมา และ
 ไครจะทุดวานหาชอหรือชอเขาอย่างไรให้ดุกสาว ๓ คนดวย เพราะเชอ
 ชอบและนบถอจริง ๆ แต่ถาหาไมไคกจไนใจ

เขาหญิงยงมความเห็นเดยไปอกออย่างหนึ่ง วาหญิงอามควรจจะ
 พยายามรวบรวมณพระหัดกททรงประดิษฐรูรูปอน ๆ พมพทานองนคอไป
 ขอไคไปรดบอกหญิงอามดวย

อนงขอไคทรงนำความชอบใจของหม่อมฉนแจ้งแก่คุณ ไคดวยวา
 ปดาแห่งทตั้งมานนคนก เขาแบ่งทอดไคจันอย่างรองถวยนาชา สำหรับ
 แต่ให้หม่อมฉนกิน พอเห็นกักไคไควาเป็นปดาแห่งคุณ ไคอย่างเช่นเคย
 กินมาแต่กอน เมอกนกรรฐชาติอย่างเดยวกัน ชวนให้ใจคิดถึง

ชายดีศกับหญิงหญิงจะกัตบทางเรือกำปั่นยนต์ของห้างอีสต์เอเชีย-
ติก ฝากหนังสือไปถวายจะช้ากว่า จึงส่งมาถวายทางไปรษณีย์
ควรมีควรแต่จะโปรด

ศิริ ๒๖ กรกฎาคม

x x x

ดำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๓๒ ธันวาคม ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเต๋จกรมพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

เมตตจากเหตุนี้จะไม่ใคร่เขียนหนังสือส่งมาถวาย เพราะใครต่อใคร
มากวนอะไรต่ออะไรจกจก เดียดมวนกำหนด เพงนกชนใด จึงรีบเขียน
ถวายตามแต่จะเขียนได้เพื่อไม่ให้ขาดคราว กราบทูลอะไรหวับหวับขอ
ประทานโทษใจเกิดวทหด

ตายพระหุดถดงวันที่ ๒ เดือนนี้ ได้รบประทานแถว กระบวร
แต่งพงศาวดตามทตรัสอธิบายน เป็นแน่อนว่าดองดดาเด็ค แต่จะ
คองเบนเรื่องทตองแถวงาน จนไม่มีใครเกยวของที่จะ โกรชเค้นอบฮาย
แถวจงจะแต่งได้ถนัด

มาคิดถึงคาทเรชชอว่า " พงศาวดดาว " เดิมทเห็นจะหมายถึง
แต่งบอกดาตบกษตรยวองคณนแถวกลององคณน เถวยราชยบไร สวรรคต
บไร อดคไหนดบคตอเป็นพระ โอรสพระอนชองคไหนดานนเอง
ทชชอว่า " จอหมายเหต " นน เบนจตเรองราวทมชน อาจเบน
เรองอะไรกใด แต่เพราะเหตุทเกิดชนน คองจตออาจวาเกิดเมอไร

แผ่นดินใหม่ พงศ์าวดารกับจดหมายเหตุจึงไปรวมกันเข้า เป็นพงศาวดาร
อย่างใหม่ขึ้น

ทศชื่อว่า "พระราชประวัติ" นั้น เป็นเรื่องทกดาวดงพระเจ้าแผ่นดิน
พระองค์เดียว จำเดิมแต่พระราชสมภพจนสวรรคต

ความจริงเป็นหนังสืออย่าง ผู้แต่งไม่ได้คิดแยกเขียนกัน
เดอะเทอะ แดวกเรียกชื่อเป็น โนนบางนบางจึงได้แยกไป คิดเห็น
ด้วยเกล้าดงน

ตามทางที่ทรงพระตำราแต่งนั้น เป็นจดหมายเหตุประกอบด้วย
ความเห็น จดความเป็นหนังสือออกชนิดหนึ่ง จะเรียกว่าอะไรดีก็ยังไม่
ถวายนึก

พระชระเรื่องทประทานหนังสือให้สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ไปจัด
การแปลนั้น ใช้พระงวไปสืบไตความว่าท่านได้รบแดง คาถาภาษา
ตั้งกฤตนั้น ท่านให้พระตำราประเสริฐไปแปล คาถาอักษรตั้งหพท่านตั้งใจ
จะส่งมาพร้อมกับคาถาภาษาตั้งกฤต แต่พระตำราประเสริฐยังไม่ได้นำ
มาส่งท่าน เกิดการหม่อมคิดว่าคาถาตั้งกฤตนั้น ถ้าประทานไปให้
พระพนจเคียวกับตาพราหมณแดงจะดีกว่า เพราะว่าเขาเป็นสระคอดา
ตั้งกฤตจริง ๆ

ขอประทานกราบทูลข่าวกรุงเทพฯ พระยานพิททราชกิจ (ตาอัน)
ตายเสียแล้ว พระยาอัครพนช (ม.ร.ว. ชม) ก็ตายจนเดียวกัน พระยา
โทณวนิก กับ พระยาดำรงราชพลขันธ์ กราบถวายบังคมลาบวชไปแล้ว
บวชนอกวรรษา ไม่ใช่บวชสามเดือนสัก

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

จดหมายเหตุอย่าง ททรงพระดำริแต่ง ควรเรียกว่า "จดหมายเหตุ
วิจารณ์เหตุ"

น.

x x x

บ้านชินนามอน ปันง

วันที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระนริศร ๗

หม่อมฉน ไตรบถายพระหคถณบบถงวันที่ ๑๒ ธันวาคม ทราบ

ความแฉว

ศัพท์ "พงศาวดาร" นั้น ใช้มาแต่กรุงศรีอยุธยา มีในหนังสือ
เกาทัมหม่อมฉนนักไตในเวถฉน แต่ครงแผนคณสัสมเด็จพระนารายณ

มหาราช คือในบานแพนงพงศาวดาร "ฉบับหลวงประเดัรัฐ" หนังสือ

พงศาวดารฉบับหมอบรดเตพมพ ๒ เตม ทจริงกเบนหนังสือแต่งครง

กรุงศรีอยุธยา สัสมเด็จพระวณรต วดพระเชคพน ๗ ในรัชกาลที่ ๓ กับ

สัสมเด็จพระปรมาณชิต ๗ เบนเตเตงคอ เรยกชอตามชองเตม

ชงพเคระหคฉนจะคองฉนตามคคพราหมณ ดวยถอวาพระเจ้าแผนคณ

เบนอวดารชองพระเบนเจาบณสัสมรค ประหลาดอยุทเรองพงศาวดาร

ชองฝรังทเตงเตกอน กเหมอนกบพงศาวดารชองไทย คือเอาพระเจ้า

แผนคณฉนตงบณความตามรัชกาลเบนกำหนด พงศาวดารอยางทเตงเบน

เรองชองชาตหรือประเทศ เบนชองเกดฉนใหม่ ตามความเห็นชอง

หม่อมฉนยงรกกใหเรยก History วาพงศาวดารอยุตามเตม ถาจะ

เปดยณเบนคานอนเห็นควรจะใชวา "ประวต" อนุโตมตามคาประวต

ศาสตร

ว่างคาของหนังสือพงศาวดาร ความจริงกตกรกษัตริย์มา คือ
 พงศาวดารที่แต่งไปคือเหตุการณ์ไม่เหมือนพงศาวดารแต่งเมื่อเหตุ
 การณดวงแดงดวงหงายชวอายุคน พวกนักปราชญ์ประวัตศาสตร์กเห็น
 เช่นนั้นเหมือนกัน ยกตัวอย่างพงศาวดารเรื่องมหาสงครามคราวหงน
 มณแดงดวงแดงกาตงรบกันอยแดงแดงใหม่เรื่อยมาจนทกวนน แดก
 ยอมรบกันวาคอไปภายหน้าอกตั้ง ๓๐๐ ปีจะแดงใดดกวน เพราะ
 พงศาวดารที่แต่งไปคือเหตุการณ์ ความรู้เห็นของมแดงกยงไม่จริง
 เห็นจริง ความคิดทคาคเหตุ บางทคคเองกเห็นวปรตเพราะเป็นพวกโนน
 พวกนี้ ส่วนมแดงกยงเห็นไม่ได้ว่าจะตรายเพียงไร ได้แต่คาคคเนกกว่าไป
 ตามทริฐของตนไม่เป็นแก่นสาร ว่าเฉพาะพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ทพมพ
 แจกในงานศพระยาไพบดย์ฯ หม่อมฉนกกนกออยากได้อยู่ แต่เจ้าภาพ
 เขามได้ส่งมาให้ ยังส่งไปทบ้านให้หาส่งมาให้ตั้งเดิม ๓ เมื่อได้อ่าน
 แดกจึงจะทุดได้วากะบวรทพมพหนังสือเล่มนั้น เห็นเป็นอย่างไร

เรื่องหนังสือภาษานันต์กฤตและภาษามคธ ทหม่อมฉนกวานฉมเด็จพระ
 พระพุทธโฆษาจารย์แปลแดงยงคางอยันน ขอได้โปรดตรัสชอบใจพระ
 ังวทล็บเหตุมาใหควย ทจริงทานกทาทตามทหม่อมฉนขอไปว่าให้ทานตั้ง
 ศษย์คนใดคนหนึ่งของทานให้แปล พระสารประเสริฐกเป็นศษย์แดง
 เป็นมเอาใจใส่เรียนภาษานันต์กฤต ทานเดออกกเหมาะค ถ้าเป็นอย่างไร
 แดกก่อนส่งไปให้พระพนิจฯ กบตาพราหมณแปล ไม่ช้าเท่าใดกคงได้
 แดกหม่อมฉนคคคคเห็นว่าเป็นเวดาคนทเคยใช้สอยให้ววน เดยวณพดค
 เพดคกระจคกระจายไม่รู้วใครไปอยทไหน จึงได้วฉนฉมเด็จพระพุทธ
 โฆษาจารย์ แดกว่าไม่เป็นการเร่งรอนอนใด ถึงจะช้าไปก็ได

ทราบว่าพระยานพพิตภรณถึงแก่กรรม หวนคิดถึงความหลัง
 รุสก็อดยอยบาง แต่คิดไปอกทแก้แค้นหาแต่ทราบตามตทง ๒ ขาง
 แดไม่เห่นอะไรอยู่แเดว ถูกเบ่นพนทุกขไป เรองทพระยกตำรงราชพดชนช
 บกชนน ถ้าเบ่นพระยาดรงราชพดชนช (คอน บุนนาค) ก็ประหลาด
 ออยบาง ด้วยเคยบวชจนได้เบ่นเปรียญ ๗ ประโยคมาครงหนงแเดว แต่
 หม่อมฉนกกนกอ นโมทนาถอย

จากทางขงน เรองทจะทุดบรรเดงในดีปตาหะนุกอยุขางชน เมอ
 เรว ๆ นหนงต่อพมพอก โฆษณาว่าจะเด่นหนงนายอยางพุดได้เรองบตร
 ดบ พวกทมพเด่น พอเห่นคำโฆษณาหญิงเหตอกหมง ปรกษากนว่าจะ
 ควรไปคหรือไม หม่อมฉนไม่ไว้ใจจึงขอให้หญิงเหตอไปคก่อน ถ้า
 เห่นว่าคหม่อมฉนจึงจะไปค หญิงเหตอไปคกดบมาค่นเค่ยร ว่าเดคจ
 พออย่าเดคจไปเดย คูนนเออเคมท มีแต่พวกแซกฮันคไปคเอาบุญเคม
 ไรง ไม่มอะไรนาค

เมื่อ ๒ วันมาน Dr. Wales ที่ลมาคตต่าง ๆ เขาแต่งให้มาตรวจ
 ทางพวกชาวอนเคยไปประเทศสยามแต่ ไบราณ ซึ่งคเหมือนหม่อมฉนจะ
 ได้เคยทให้ทรงทราบแเดวมาถึงบึง มาหาหม่อมฉน ๆ เดยนี้คให้มากน
 นาสกพรอมกนกับคาคศาสตราจารย์คดเด่นเฟดเมอฉานน Dr. Wales ว่าจะ
 เขาไปกรุงเทพ ๆ กอนแเดวจงจะกดบออกตรวจ ในบึงจะตรวจทางแต่
 ตะกวบาไปเมืองไซยา หม่อมฉนนกว่าบางทเขาอาจจะไปเฝ้าทานด้วย
 ถ้าไปเฝ้าทรงสนทนาภาษาไทยได้ไมคองมีตาม ล้วนคาคศาสจารย์
 คดเด่นเฟดนำส่งสำรอย ด้วยคกบนใดคราวหงนเจบมากกว่าครวก่อน
 บอภวบอดทเกดยวหงจนอนไม่หตบคองกิงให้หมอรักษา แกจะมา
 ไคอกวนเด้ารหนง คอนนจะกดบไปประชุมลมาคตประวคคาคศาสทรทเมอง

มณฑล แล้วจะไปรับยศดอกเตอร์กตติมศักดิ์ที่มหาวิทยาลัยเมืองฮ่องกง
จะอยู่ทางตะวันออกนอกใกล้กับเดวิดแล้วจะเดยออกจากตำแหน่งกลับไปอยู่
ฮอแลนด์ ว่าได้มาอยู่ทางตะวันออกกว่า ๓๐ ปีแล้ว

เมื่อนพฤษศยมาส ๑๓ กรมหมื่นเทววงศ์ฯ กลับมาถึงบึง ได้มา
เสวยกลางวันกับเสวยเวลายะนท Cinnamon Hall ได้ไต่ถามทราบประวัติ
การที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จยุโรป พอสำราญใจ รุ่งชนเชือกกลับไปกรุงเทพฯ
พร้อมกับชายดีและหญิงหุดย หม่อมฉันเข้าใจว่าบ้านกรมเทววงศ์ฯ
คงจะได้ไปเฝ้าท่านแล้ว

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

สมเด็จพระเทพฯ

x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๑๗

กราบทูล สำนึกกรมพระยาดาวงฯ ทราบฝ่าพระบาท
ถวายพระหัตถ์ถึงวันที่ ๙ ที่ ๑๑ และที่ ๑๒ เดือนนี้ ไตรบประทาน
แถวทอง ๓ ฉบับ

ขอทูลสนองถวายพระหัตถ์ ในขอทูลครั้งถึงพระพุทธเจ้ามพระเกตุ
มาดามนก่อน เพราะได้รับคำบอกของพระองค์เจ้าประดิษฐวรการมา
เล่าถึงทูลกระหม่อมทรงพระดำริพพิทพวนในเรื่องพระเกตุมาดา นางที่
ฝ่าพระบาทจะยังไม่ทรงทราบเรื่องละเอียด โดยพระราชดำริเห็นว่าไม่ควร
มีพระเกตุมาดา ด้วยท่านพระอรุณกถาจารย์กล่าวความไว้เกินเหตุ ว่า

เพราะทรงอดพระอิสต์ด่าดะบัสด่าดะ บ้าเพญเพยรเพื่อให้ดำเรจพระ โพิ-
 ญาณ ดมจงดนขนไปบนกระหม่อมทำให้เกิดเบนตอมขน ทุดกระหม่อม
 ไม่ทรงเชื่อว่าจะเป็นได้ หากว่าเบนจริงหวัเบนปมกนบว่าเบนดกษณ
 บรุษโทษ หาใช้ลักษณะแห่งมหาบรุษไม้ แต่กเหตุไฉนพระพุทธรูปท
 ทากันมาเก่าก่อน ไม่ว่าจะประเทศไหนยอมทามพระเกตุมาตาทงหน
 ทรงพระราชดำริตั้งตั้งยจนถึงทรง อธิษฐานให้ทรงพระสุบินเห็นองค์พระ
 พุทธเจ้าที่แท้จริง ก็ได้ทรงพระสุบินล้มพระราชประสงค์ แต่ในพระสุบิน
 ก็เห็นพระเกตุมาตาอย่างพระพุทธรูปนั่นเอง ได้ทรงค้นพระสูตรต่าง ๆ
 ก็ไม่ปรากฏความพระเกตุมาตา เช่นในพระสูตรอันหนึ่ง ว่ามีใครต้องการ
 อยากเฝ้าพระพุทธเจ้า หานายหนานาเฝ้า เวदानนพระพุทธเจ้าประทับอยู่
 กับพระสังฆในธรรมสภา ผู้ชายใหญ่อยากเฝ้าเขาใจ ว่าองค์ทงอยู่ข้าง
 เถ้านนแตะคอพระพุทธเจ้า ตามหลักแห่งสูตรนทุดกระหม่อมทรงพระ
 วจนัญว่า พระพุทธเจ้าไม่ใช่แต่ไม่มีพระเกตุมาตาอย่างเดียว ยังปลง
 พระเกศาเหมือนภิกษุสาวกทงหลายด้วย จนรู้ไม่ได้ว่าใครเป็นใคร ถึง
 ต้องนาศ ถ้าหากความพระเกตุมาตาแดงจะต้องชทำไม บอกกนว่าองค์ท
 หวัเบนปมกแดงกน ตกตงในที่สุดจึงทรงตัดสินใจไม่ให้ทาพระเกตุมาตา
 ตามที่ใฝงมาตงน เกตุกระหม่อมใดตองนกกตงว่าจะเขียนเรื่อง
 ปฐมัมโปธิ จะเขียนพระพุทธเจ้าไม่มีพระเกตุมาตาและไม่มีพระเกศา
 จะเป็นอย่างไร ในความคิดเห็นเป็นว่าไม่ได้ จะดูไม่รู้ว่าเป็นใคร แต่
 ภายหลังมาได้เห็นรูปพมพัสมยใหม่ทเขาทามาแต่คนเดียว ทารูปพระ-
 พุทธเจ้าปลงพระเกศา พิจารณาตกเห็นวาใช่ได้ ตูรเหมือนกนว่าเบน
 พระพุทธเจ้า ดวยเขาเขียนมเรื่องประกอบ นอการททำให้ปรากฏอยู่ว่า
 องคพนเบนค้ำดดา

วิชาบรรพประวตชนนถกตบเตมท ยากที่จะเห็นเองได้ แต่เมื่ออาจารย์
อธิบายตามทศรต์เดา กรู้สึกว่าความพิเคราะห์ของเขาสำคัญ ฟังได้
ความรูชนเบนอนมาก

สมดลัษชาติซงหตานล้าวคองการกนหน มอยพรอมแถวทจะให
ได้ แต่จะส่งฝากมาทางไปรษณยเกรงจะยบเล้ยหมด หยิงโล่พค้วจะ
ออกมาปดายเดอนนจะฝากเรอนามา คิดว่าดก้วเพราะไม่ใช้การรอน

เรื่องซอพงศ้าวดารแถะอะไร ๆ หน เป็นแต่คคดแยกแยะกราบทุด
เป็นการเดินเท่านั้น ไม่ใช่ได้เปรียบปรกับโบราณคคิกะบักงอันใดเดย
แถะไม่ตงใจจะเอาจริงเอาจ้งอะไรมิได้

พระราชพงศ้าวดารรัชกาลที่ ๓ ซงพิมพ์ในงานศัพพะยาไพบดัย
เกดากระหม่อมจะจคให้หยิงโล่พค้นำมาถวายพรอมกับสมดลัษชาติ

ตำราประวตศ้าสตรวากรมศคดปากรกาดงเตรยมจะทา มีความตง
หนังสือพิมพ์ ตงได้คคตงมาถวายทอดพระเนตรคราวนควย

พระยาดารงราชพลชนช ทกราบทุดวาชชนน คอมหาคอน ตรง
ตามทเขาพระทยแถว แกมมาดาเกดากระหม่อมกคได้ทก ว่าอะไรบวช
แถวบวชอก แกคอบวาชคราวกอนนบวชเรยน คราวนจะบวชปฏบค

เรื่องคอกเตอรเวดลได้ศรต์บอกมากอนคราวหนังสือแถว แต่จาชอ
แกไคไม่ได้ เมอวานนเขาตากเขาเกดากระหม่อมไปแจกรางวคกรทา
นกเรยน กตบมาถงบานเกอบทุมหนง บ้าวมนเอาสมคเชนชอเยยมา
ทอดไคให้ เบคชนคเห็นชอมล้เตอรแถะมล้ชล้ เวดล้ หมคบัญญัติไม่
รู้ว่าใคร คออ่านดายพระหคถจ้งได้รจก แต่กคดาดไม่ได้พบกัน

ตายกชนนนำส่งล้าว คคกระได้แถวคคอก แกอวนใหญ่เหตอเกิน
ทงแกมมากแถวควย ออภพกจากตำรงานเล้ยทกคดแถว

กรมหมื่นเทววงศ์ฯ เสด็จกระหม่อมได้พบแล้ว ได้ตามข่าวถึง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จแข็งแรงให้ฟังอย่างเบ็ดเสร็จ
 ชวยคิดค้นอย่างไรกัน เดิมทีว่าจะออกมาทางเรือ แดงกกดบ
 ความเห็นว่าจะเข้าไป จะมาทางรถไฟแล้วจะกกดบทางเรือ ในสายพระหัตถ์
 ฝ่าพระบาทกกว่าจะกกดบทางเรือ แต่เมื่อวันเสาร์เห็นหนังสือพิมพ์ลงข่าว
 คนที่มากับรถไฟระหว่างประเทศ มีชื่อชายคิดค้นในนครย เป็นกกดบใจ
 หนักต้อง จะเป็นเพราะเหตุไรยังไม่ได้พบกับตัวเธอ

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

พรหม

x x x

บ้านชินนามอน ปันัง

วันที่ ๒๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สัมเด็จพระบรมชนกนาถ

หม่อมฉันได้รับจดหมายพระหัตถ์ฉบับลงวันที่ ๑๘ ธันวาคม จะทูล

สนองความบางข้อในสายพระหัตถ์

เรื่องพระพุทธรูปนน หม่อมฉันยังไม่เคยได้ยพบพระราชปราวร

ของทูลกระหม่อมถวญถาทาทานทรงพรพรรณนามา นักเสียดายที่ฝรั่งยัง

มิได้ตรวจคนในต้มยเมอียงแต่ดจอย ถ้าทูลกระหม่อมทรงทราบรายการ

ที่ตรวจพบคงคนชั้นหลัง ดกษณพระพุทธรูปที่ทรงสร้างกคงแปลกไปอีก

ส่วนตัวหม่อมฉันตกตงปลงใจยอมว่าคำสัตราจารย์ฟุแซร์ฝรั่งเค็ด

ซึ่งหม่อมฉันได้เคยพบตัวที่ปารด์ เขาคิดค้นนุษฐานถูกเสียดแล้ว ว่า

พระพุทธรูปเป็นของเพงเกิดมชนค่อมือพระพุทธรองคเเด็จจคบชนชปรนพ-
พานแควลง ๕๐๐ ปี เพราะมหตกรฐานทเขาองอนจะคคคานมได คอ

๑. พระพุทธรค้ำนาเพองฟูชนในลัมยพระเจ้าอโศกมหาราช เมอ
พ.ศ. ๓๐๐ เศษ เจคยลถานในพระพุทธรค้ำนาทปรากฏอยู่ในอินเดย ของ
ลรางครงพระเจ้าอโศกมหาราชเบนเกาทลัด ชอบจาหตกรองพุทธรประวด
ทานองเดยอกบเราเขียนเรองปฐมลัมโพชทฝานนงโบสถวหาร แครูป
จําหตกในลัมยพระเจ้าอโศกมหาราชนนไมทําพระพุทธรูปเดย ตรงไหน
คองทมพระพุทธรูปยอमतารูปวคคองนเบนเครองหมาย เช่นเมอยงเบน
พระโพชธคตวทารูปรอยพระบาท เมอเลคจออกมหาภนษกรมณทารูป
มาผูกอานเปดามกตคกน เมอครลฐทารูปพระพุทธรอานอยไตคณโพช
เมอเทคณาชรรมจกรทําเบนรูปวงจกรกบกวาง จนทลัดเมอปรนพพาน
ทําเบนรูปพระลฎูป แทนพระพุทธรูปทกแหง

๒. ถึง พ.ศ. ๕๐๐ ฝรั่งกรก เรียกวําพวกโยนก ไดเบนใหญ่
ชนทางคนชารราชฐรผายเหนอ เขารคถอพระพุทธรค้ำนา ตอมาพวก
กุดานะมาไดปกครองคนชารราชฐรกรบถอพระพุทธรค้ำนาด้วย ม
พระเจ้าแผ่นดินในกุดานะราชวงคองค ๓ ทรงนามวากนษกะ เดอมไล
ในพระพุทธรค้ำนา มีอานภาพมาก จะเจริญรอยพระเจ้าอโศกมหาราช
จึงให้ชางชาวโยนกลรางเจคยลถานคางๆ ชนในคนชารราชฐรเบนอนมาก
แตะชอบจาหตกรองพุทธรประวดเหมอนอยางครงพระเจ้าอโศก ๓ แตะ
ตรงททาวคคองนแทนพระพุทธรูปนน พวกโยนกทําเบนพระพุทธรูป
ทเดยอ ไมทาวคคองนแทนเหมอนเช่นชาวอินเดย เพราะเคยชอบทํา
เทอรูปบูชามาแต่เดมจึงเกิดมพระพุทธรูปในคนชารราชฐรเบนปฐม

ไม่สามารถจะเอาเข้ารูปแบณภามรรคสำหรับเทงพระหฤทัยได้ จึงขอ
 ประทานงด

เรื่องชายดีศกับหญิงหฤทัยเปลี่ยนทางกตบกรุงเทพ ฯ นน เดิมขอ
 ว่าจะกตบไปจากบงดวยเรือกำบนยหนดาทกรมเทวดวงศ ฯ กตบมา แต่
 มาได้ความจากกรมเทวดวงศ ฯ ว่าเรือดำนนจะไปถึงกรุงเทพ ฯ ซากวาท
 คาคไฉแต่เดิมถึง ๕ วัน ประกอบกับได้ข่าวว่าทในอ่าวสยาม ก่าดงคตบ
 ใหญ่ก็เลยท้อใจ จึงกตบไปทางบก

เรื่องแตรงอนของพวกฮินดทใครจะทรงทราบชอทเรียกนน หม่อม
 ฉนให้เทยอตามตาพราหมณคนทเคยพาหม่อมฉนไปดูเทวดสถานอยู่ถึง ๓ วัน
 จึงได้ควมา ถามแกบอกว่าเรียกว่า "กำพู" (Kambo) หม่อมฉน
 กนทชนถงเคยโดยนชาวเราเรียกชางคณแตร ตรงทปากเบ่าว่า "กำพวด"
 คงจะมาจากค่าเคยวกัน ขอให้ทรงพิจารณาต่อไป ท่านคงทราบคักว่า
 หม่อมฉนรุ หม่อมฉนได้ว่าชอยมแตรงอนนนจะเอามาถ่ายรูปฉายา
 ดกษณตั้งไปถวายทอดพระเนตร แกรับว่าจะส่งมาให้ในวันสองวันน
 เวदानทเทวดสถานใหญ่ริมถนนนาคกก่าดงฉาบปุน จะทำพิธีใหญ่เช่นเคย
 ทูตรายงานเมอบก่อน ก่าหนดงานวันไวยังไม่ทราบ หม่อมฉนจะไปดู
 ออก นกวาคงจะหาชองแปดก ๆ ถวายได้ออกบ้าง

ควรมิคกรแล้วแต่จะ โปรด

ศิริ ๒๖ ๒๕๖๓

คำหนักปลายเนิน กลองเตย

วณท ๒๖ ธันวาคม ๒๔๗๗

กราบทูล ถ่มเดจกรมพระยาตารงฯ ทราบฝ่าพระบาท

ถวายพระหัตถ์ถองวณท ๒๓ เดือนนี้ ไตรรับประทานแล้ว

ขอพระเศษพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ททรงพระเมตตาโปรดอธิบาย
ถึงพระพุทธรูป ตามทอาจารย์ทางฝรั่งเขาตรวจตราพิจารณาเห็นให้
ทราบเกล้า เกดากระหม่อมก็ได้ทราบอย่างเหมื่อนกัน แต่กระจัด
กระจายคุมไม่ติด เช่น รูปรอยพระบาท คนโพธิ์ กงจักร รัถูป ได้เคย
เห็นเขาทำแเดวทกอย่าง ทราบว่าเขาทำแทนองค์พระพุทธรเจ้า แต่ไม่
ทราบว่าเขาทำเป็นอทเทตักเจดยส์ลสมย เรืองพระเกศมาดากมาได้ลัด
ทพระพุทธรูปศดา ซงฝ่าพระบาททรงเชิญเขามาเดอนเดยววาเป็นผมอ
กรคคนชารราชฐูร รูปนนเขาทำเป็นหมวดผมอย่างรูปอัปโปโต จึงได้
ความเข้าใจว่า ออกอมวยผมดอกหนอ แเดวกมานักกว่าทำไม่พระพุทธร-
เจ้าจึงไวมไม่ปดงพระเกศาคตามวนยซงทรงบัญญัติไว้ ก็ไห่นลัวบรธา
พระวนยซงทรงบัญญัติไว้นน พระองค์เองกทรงปฏิบัตดวยทกซอมได้
ผาผน นักหาเหตุตอไปกคตเห่นววา เมอพระองค์ทรงบรพชาแเดวได้
ลัดลไปเทยวเบนคัมษยอยู่หตายด้านก เพอศกษาหาธรรมวิเคษ ต่อ
เมอไม่พบแเดวจงพยายามคนหาควยพระองค์เอง ในระหวางลัดลอยู่
ในตำนภษทงหตายนน คงจะทรงถอเอาเพคเบนภษ คอมนุชฐา (มวย
ผมยุง) อย่างพระพุทธรูปทกรคทานน จนกระทั่งได้แม่พระศาดนาม
ล่งสมณทตแเดว พระวนยจงจะเกดชน จะทรงปดงพระศกคกงเบน
คตอนน ตอนแรกคกงเบนมนุชฐา เมอเคยทาพระพุทธรูปมนุชฐามาแเดว

พระเดชพระคุณอย่างยง อยากรูปร่างมาก คำ " ก้าววด " นนไกต
กมปนาทอยมาก แต่มชอปลดาก้าววดพอง ซงรอกกไมเบน รูปร่าง
ไม่เหมือนก้าววดแตร

ชายแอดทาหนงด้อถวย กราบถวยบังคมตามาเทยวประเทศมถาย
ไพนท ๒ เดือนหนามกำหนด ๓๐ วัน เบนอนเข้าใจได้ว่าจะออกมาเฝ้า
เยยมเยนณาพระบาท ได้ตอบอนุญาตไปแล้ว จะได้ฝากหนงด้อต่าง ๆ
ทกราบทูลไฉมาถวยถวย

หม่อมเจ้าพมพภกตรพาด ธิดาองค์ใหญ่ของสมเด็จพระ
เจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระ

พระองค์เจ้าปฤษฎางค์กว่าประชวรมาก

ควรมิควรแล้วแต่จะ โปรด

พรหม

x x x

บ้านชินนามอน ปันัง

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล สมเด็จพระนริศร์ ฯ

ในดปลดาหะทดวงมาหม่อมฉันได้ไปดู " บทวดญช " ซงมอยู่ใน
เกาะบงน เดมกรมหวดงตั้งที่ ฯ ได้ไปทอดพระเนตรนานมาแล้ว มาครัด
บอกหม่อมฉันว่าเบนของนำดู แต่หม่อมฉัน " เซอ " แดงหงมา ใน
ระวางนพเมอเจ้าคุณพระประยรวงศ์มาท่านกได้ไปดู ครนหม่อมฉันเกิด
นกออยากจะไปดูบางก ไปเกิดขดของกต่างทาง เหตุด้วยสะพานแห่งหนง

ถูกนำศพไปในระวางนั้น รถไปไม่ได้ต้องรอมากกว่า ๕ เดือน จนเขา
 ๑. ถมททาสะพานแฉวงได้ไปเมื่อเร็ว ๆ นี้ “บทกวี” ทว่า ยุยมทะเล
 ๑. ทคาบตบาตุมหาชาติ ห่างเมืองบึงดึก ๓๐ ไมล์ ไปรถจนถึงต้นามบิน
 ๑. แฉวงเดยวตงไปสัก ๒ ไมล์ ถึงบ้านชาวประมงตองตงเดินผ่านบ้านบึง
 ๑. กอนหนค่อไปจนถึง ทรอยบทกวีช อยบพหนกอนใหญ่กอนหนง มีแต่
 ๑. กระจ่างรูปจันตงไวกระจ่าง ๑ นอกจากนั้นไม่ได้มีใครทำอะไร แต่คว
 ๑. รอยนนแปดกอย ผดกบรอยพระบาททเคยเห็นอน ๆ เบนรอยเทาชาย
 ๑. เหยยบหนดกตงไป ขนาดเทาเห็นจะเทาขนาดรอยพระบาทพระชนด์ห
 ๑. เบนรอยเกดยงเกดงไม่ส้มกบจะเบนเอง เขาบอกวามรอยเทาชวอย
 ๑. ทเกาะตรงคาบตนาไตในทะเลอกรอยหนง ใจหม่อมฉนฉนพวชาบรพ
 ๑. ประวศคาศัตตรเขาดังอยแฉวง นกฉนษฐานวานาจะเบนของคณฑาชนค
 ๑. ไบราณ เหมือนอยางตวอักษรอาทรบทจารกไวในถาคหาจารก ฉนเกาะ
 ๑. ตรเตาชาเห็นอนไป บางทพวกชาวอนเคยแตกอนเกาทแดนเรอมา
 ๑. คาชายทางนจะไดทำไ

ชายใหม่มาบอกหม่อมฉนฉนว่า เพื่อนนักเรียนในประเทศอังกฤษ
 ๑. คน ๑ ดั่งมาให้ฉนถามว่าคำ “ประจัญบาน” มาแต่อะไร หม่อมฉนฉน
 ๑. ไม่เคยค่นมาแต่กอน ตองเบ็ดอภิชานบาดของอาจารย์จตเคอรรตุ พบคัพท
 ๑. ปจณทติ (Pacandati) แปลว่าความโกรธแค้น (to be furious) กับปดโย
 ๑. (Palayo) แปลว่าทำให้เบนอนตราย (destruction) หรือทาดาย (dessaolu-
 ๑. tion) หรือตาย (death) ดูโกตกับความหมายของคัพทประจัญบานท
 ๑. เราใช้กัน แต่หม่อมฉนฉนฉนไม่กตายนยฉน จึงขอทุดปรักษาหาหรือทานไ
 ๑. เคยทรงฉนษฐานไว้อย่างไรบ้างหรือไม่

มเรื่องทศวรรทุก ๓ เรื่อง เมื่อนท ๒๕ หม่อมฉนทราบว่าฉน
 ประสูติของฉนเดจกรมพระฉนฉน ๑ ๑ จึงไปถวายพรท
 ตาหนัก ตั้งเกิดดูเห็นฉนหมอง กัดบมาปรารภกับฉนฉนได้ความว่า
 เจาชายพรยศยคตฉนชายของเชอทมกบหญิงฉน ฉนส่งไปศึกษา ฉน
 ประเทศเบตเยยมกตบมาถงพาเมยแหมมกตบมาด้วย เชอชดพระทยศด
 รอนแตะห้ามมิให้ใคร ๆ คบ เด็กทง ๒ นนยงคางอยู่ทบง นยวาคดจะ
 กัดบไปหากนทเมืองเบตเยยม แต่หม่อมฉนกยงไม่ได้พบคว อกเรื่อง
 หนึ่ง หดวงฉนฉน ๑ กงฉนฉนยามทเมืองฉนค ไปรมาบง ฉนแะมาหา
 หม่อมฉน หดวงฉนฉน ๑ คนนเบนฉนพระยาอรรรคธาฉนฉน (ภาฉนฉน
 บุฉนฉน) หม่อมฉนคนคยแต่กบบิดาฉน หม่อมฉนไม่คยรู้ฉนฉน
 พงได้พบควฉน เบนฉนได้พบคนคฉนฉนฉนใหม่เบนคฉนฉน แต่หญิงพุน
 กบหญิงเหตอรุฉนคนมาคยงฉน เพราะฉนอยู่ทตาหนักพระฉนมาคมา
 ควฉน ฉนทฉนฉนโดยทางไมคฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉน
 ฉนเบนฉนได้ทราบฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉน
 ปฉน
 ทฉน

อกเรื่อง ๓ ฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉนฉน
 ฉน
 ฉน
 ฉน
 ฉน

ไม่มีความรู้อะไรเป็นทุน นอกจากที่ใครไปจากหม่อมฉัน ก็เอาเรื่อง
หม่อมฉันแต่งไว้ไปแสดง เป็นแต่ไม่กล้าบอกว่าเป็นถ้อยคำของหม่อมฉัน
เรื่องมันเท่านั้นเอง มนายด์มบุญทดาหนักเชิงเหน่ออีกคน ๑ บางทีจะมี
ผู้เชิญให้ไปแสดงเรื่องการช่างในประเทศสยาม ถ้าเช่นนั้นหวังใจว่า
จะระวังไม่ให้พลาดพดงเหมือนอย่างนายด์มบุญ โชติจิตร ของหม่อมฉัน

หม่อมฉันได้รบถวายพระหัตถ์ฉบับลงวันที่ ๒๖ หม่อมฉันรู้สึกยินดี
อนุโมทนาในการที่กรมศัปปากร ช่อมพระที่นั่งศิวโมกชพิมานเดรัจฉาด
ตองยอมให้เป็นที่ความดีของกรมหมื่นพทยาตงกรณ ด้วยเชอเป็น
ชวนชวายเป็นคกตงในการช่อมพระที่นั่งวงหอนาทเป็นพพชกณทตถานตอมา
ชชทเชิญเล็ดจพระองค์เค็ด โฉมไปยกช่อพานน ดูกเป็นการดีสมควร
เพราะเป็นอาวได้อยู่ในเจ้านายวงหน้า หม่อมฉันคิดว่าเขาคงเชิญ
กรมหมื่นพทยาตงกรณ แต่เชอเบียงบายให้เชิญพระองค์เค็ด โฉม

เรื่องช่อเตรงอนนหม หม่อมฉันได้นกแต่แรก ได้ย่นวามันไปพ้อง
กบคากมพตตร แต่จะเอาเขากันไม่ได้ เห็นจะมาแต่กัมโป เช่นทรงพระ
ดาร์ แต่ไม่ใช้มาแต่กมพชนนเบนเน เพราะนตรกคอรรม รมเบนชอง
ชาวเมองรอนหรือแม่ชาวเมองหนาวใช้กันแทบทวทุกประเทศ และ
ชรรมดาร์มกตองม โครง กมพจะเอาเบนชองเขมรไม่ได้ หม่อมฉันยัง
คอยถ่ายรูปเตรงอนนอยู่ ตาพราหมณเรบไปย่มยงไม่ได้มาจนบคน

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

ศิริ ๒๖ พฤษภาคม

ตำหนักปลายเนิน กลองเตย

วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๗๗

กราบทูล สมเด็จพระยาดำรงฯ ทราบฝ่าพระบาท

เมื่อดวงพูน ชายแอกกับหญิงโศภักจะออกมาเฝ้าฝ่าพระบาท เป็นโอกาสที่จะฝากซองมาถวายได้ จึงได้ฝากสมเด็จพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ซึ่งพิมพ์แจกงานศพพระยาไพฑูริย์สมบัตินิมิตต์ กับสมุดลับชาติ ๓ เล่ม ให้นำมาถวายด้วย

กถามรรค จะทูลถวายเรื่องกรมศิลป์ากรเขากาดงบนรูปทำอัฐนารีคือท่านผู้หญิงโมกข์อยู่ในว่าจะห่อเอาไปตั้งบนอนุสาวรีย์พระศุขยโคราช มีขนาดสูง ๔ ศอกเศษ ทำเป็นรูปหญิงสาวตัดผมปัก ย่นถอบตามง่ามหมัดไบเฉียง

อนุสาวรีย์รายน เดิมทพระเทวาเขียนมาปรึกษาเกดากระหม่อมก่อน เป็นรูปผู้หญิงนั่งบนเตียง มีเครื่องยศพานหมากกระ โถนตงข้าง ๆ เกดากระหม่อมถามว่าใครจะทำ เขาว่าผู้แทนราชฐวณครราชดำมาเกดากระหม่อมถามว่าเคยเห็นท่านผู้หญิงโมกข์หรือ หน้าตาอย่างไรหรือได้แต่หัวเราะไม่ได้คำตอบ ถามว่าจะตั้งที่ไหน ว่าตั้งที่พระศุขย เกดากระหม่อมว่าประตูเป็นทางเดินแถวจะเอารูปไปตั้งอยู่เต็มเดินไม่ได้หรือแก้หัวเราะอก แถวหน้าแบบกลับไป

ต่อมาเกดากระหม่อมไปที่ศิลปากรสถาน เห็นนายเพ็โรจน์ดินเป็นรูปผู้หญิงยืนถอบอยู่ตัวเล็ก ๆ หายตัว ทำต่าง ๆ กัน ถามว่าทำอะไร แถบออกว่าทำผู้หญิงโคราช ใครก็ไม่รู้ทวารบกับผู้ชายนน เกดากระหม่อมก็เข้าใจแล้วได้แนะนำว่าเราไม่รู้จักตัว หน้าตาเป็นอย่างไร

ไม่รู้ ทำไมได้ดอก คำ Allegory เป็นนางฟ้าอดตาบอดว่า แก่เห็นด้วย
ดอกมาออกส่องสว่าง เกิดากระหม่อมไปอก เห็นแก่บั้นไวนาเอนดิด เป็น
รูปหญิงสาว ผมหยาวประบ่า ได้มาตา คือพวงดอกไม้สด นุ่งจับ ห่มผ้าใบ
สะพักส่องมา ยนถอดตา เกิดากระหม่อมเห็นกรบรองวาอย่างนด

มาเมือกอนหน้าจะเขียนหนังสือถวายน ไปเห็นบนตวเบือเรืออย่าง
ททุดมา ถามว่าทำไมไม่ทำเป็นรูป Allegory แกบอกว่าเขาไม่เอา
เรื่องท่านผู้หญิงโมนตูกประหตาด ดูในพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ซึ่ง
ถวายมา ไม่เห็นแต่ดงว่าแผลงอิทธิฤทธิ์อะไร เป็นเหตุวาคุมพวกผู้หญิง
เป็นกองหงตงเทานน ทำไมจึงยกย่องกันหนักหนาไม่ทราบ

ควรมีควรแต่จะ ไปรด

พรส

x x x

บ้านชินนมนอน บึง

วันที่ ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

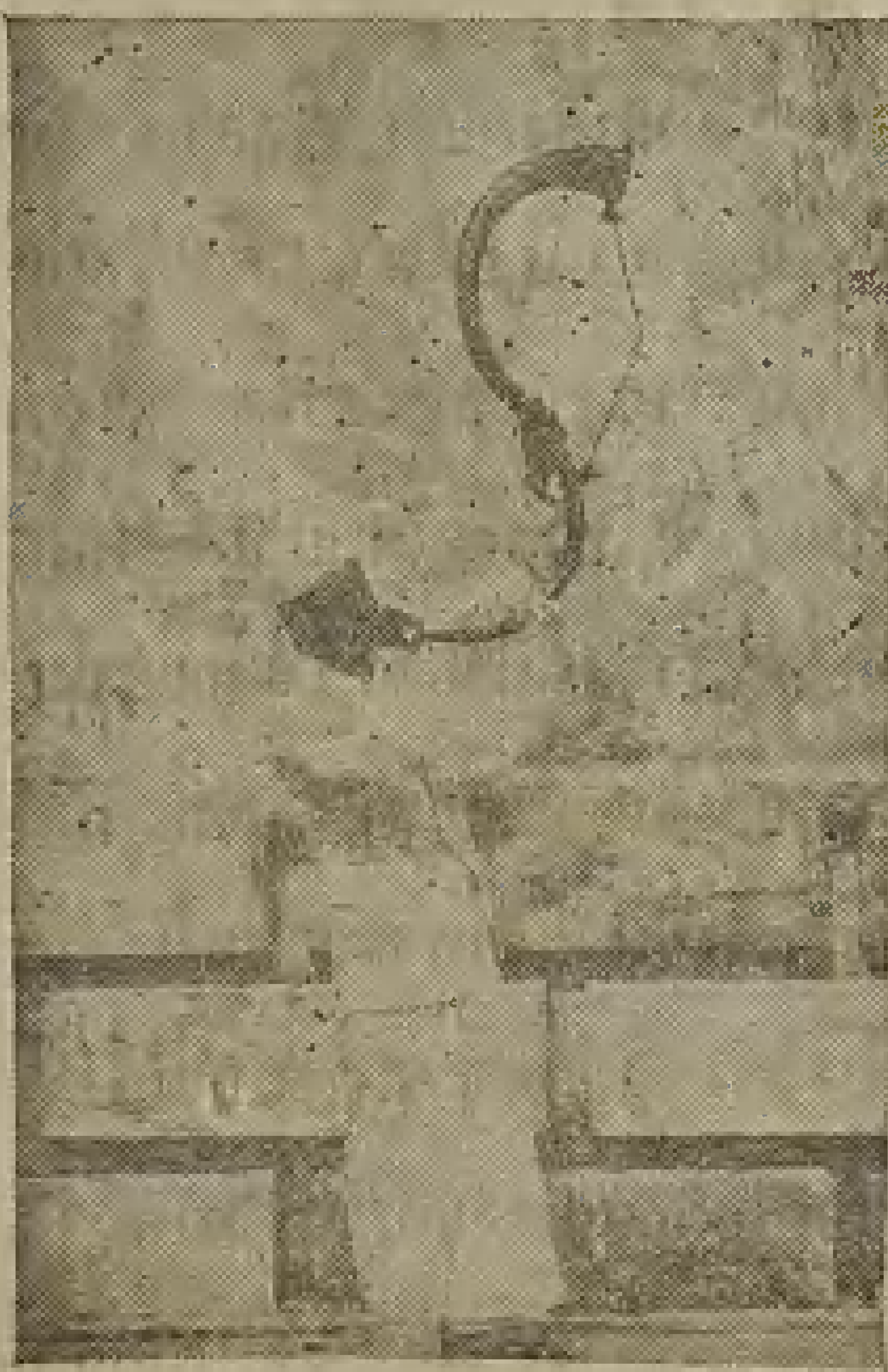
ทูล ส้มเตจกรมพระนริศฯ

หม่อมฉันขอยมเตรกัมพูมาได้ ๆ ถ้ายรูปฉายาตักษณถวายมากับ
จดหมายฉบับตามสัญญา นกควาคงจะทอดพระเนตรเห็นใหญ่โต
ประหตาดอยู่บาง มอชบายทจะทุดประกอบกับรูปว่าเตรกัมพูไม่ใช่แต่
โตใหญ่เทานน หนักมากด้วย หม่อมฉันดองยกขนเบาถึงมอดัน คง
เป็นเพราะนาหนักมากนเอง จึงดองมถ่ายเชือกผูกสำหรับตะพายบ่าพา
เตรไปในกระบวนแห่ คราวนจะทุดวนจนยดอไป รูปเตรงอนอย่างเก่า
ของไทยที่เขียนไว้ในรูปภาพ หม่อมฉันจำได้วารูปมันเป็นอย่างน

แตรเทียบขนาดคืบคณฑเขาแตรในรูป
ภาพดูจะเป็นของเล็กกว่าแตรกัมพูท
หม่อมฉันถ้ายรูปถวามาด้วย เพราะ

ฉะนเห็นว้าแตรกัมพูทน่าจะมเขพ ๒ ขนาดมาแต่เดิม แตรงอนอย่าง
เช่นเราใช้ทกอนน หม่อมฉันได้เคยเห็นรูปภาพในหนังสือฝรั่งเรื่อง ๓
(แต่ในเวदानจำไม่ได้ว่าจะเป็นหนังสือเรื่องอะไร) เคยนึกว่าเราได้มา
จากฝรั่งทงแตรงอนแตรฝรั่ง เมอมาพิจารณาแตรกัมพูทในครงน
จึงเกิดความเห็นว่าเครื่องประ โคมแห่ของไทย เดิมเห็นจะได้แบบมาจาก
อนเคยทงกลองชนะแตรสังข์แต่ริ เดิมคงเป็นแตรกัมพูทขนาดเดกอย่าง ๓
กับแตรกัมพูทขนาดใหญ่อย่าง ๓ ใช้แตรกัมพูทยุคก่อน จนถึงแผ่นดิน

แตรกัมพูทของชาวฮินดู

พระเจ้าทรงธรรม หรือแผ่นดิน
สมเด็จพระนารายณ์ ๑ จึงเปิดย
ใช้แตรฝรั่งแทนแตรกัมพูทส้บมา
บางทจะเปิดยแต่แตรกัมพูทอย่าง
ใหญ่เช่นที่ถ้ายรูปถวามาเป็น
แตรฝรั่งก่อน ยังคงใช้แตรกัมพู
อย่างเดกตอมาอกนาน พวกช่าง
เขียนจึงได้เห็น จะมาเปิดยเป็น
แตรงอนตอเมอปลายสมัยกรุง-
ศรีอยุธยาเป็นได้ ขอให้ทรง
พระคาร์ด หม่อมฉันนึกได้ถง
เครื่องพดูจนเรื่องนมอยู่แห่ง ๓

คือสมุทรรูปภาพแท่งหินดวงในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ฯ ซึ่งเจ้าของ
มาจากเวียงมอ อยู่ในหอพระสมุทรรูปภาพ ถิ่นทรงตรวจตราใน
สมุทรรูปภาพ บางทีจะได้เคาะเงื่อนคนออก

ชายแอกกับหญิงได้พาศอกมาถงเมืองนท ๓ หม่อมฉนได้ไปรับ
ถงเรือ เชอเชญดาวยพระหัตถ์บดงนท ๓ กับหนังสือเรื่องพงศาวดาร
รัชกาลที่ ๓ และสมุทรรูปภาพพระหัตถ์ประทานลูกหญิง ๓ คนมา
มอบแด่ ขอบพระคุณเป็นอนมาก ขอทูลส่งถวายพระหัตถ์ถวการ
สร้างรูปท่านผู้หญิงโมชน เป็นอทาหรณอนหนึ่ง ซึ่งแสดงว่าความคิด
สมัยใหม่ผิดกับสมัยเก่าหมดทุกอยาง ส่วนเรื่องประวัติของท่านผู้หญิงโม
ชน หม่อมฉนได้เคยศึกษาบาง ความดีของแกมอยางนี้ คือเมื่อ
เจ้าอนุยกกองทัพตงมาจากเวียงจันท หลอกถวงพวกหัวเมืองวามทองตรา
ตั้งให้ยกตงมาช่วยรบฝรังทกรุงเทพฯ หัวเมืองรายทางกตงเชอไมม
ผู้ใดขัดขวาง หรือแม่แต่จะรบบอกชาวเขามาขงกรุงเทพฯ ด้วยรอยทว
กนว่าเจ้าอนุเป็นคนไปรบปรานมาแต่ก่อน เวदानนพระยานครราชธมา
กับพระยาปลัดซึ่งเบนสำมทานผู้หญิงโม ก็ไประงบผู้รายอยทางเมือง
สุวรรณท ตั้งชะ เจ้าอนุยกตงมาถงเมืองนครราชธมาแดวจึงเขายคเมือง
แต่ตงคนเบนชบถ แดวแต่ให้เจ้าราชวงศ์ยกกองทัพหน้าตงมาเมือง
สุวรรณท แต่เมื่อมารูวากรุงเทพฯ รุดทนต์เรียมกกองทัพจะยกชนไป เจ้า
อนุเห็นว่าจะตอสูทเมืองนครราชธมาไม่ไหว จึงคิดจะถอยกตบไปตง
ตอสูทเมืองเวียงจันท ตั้งให้กวาดครอบครวผู้คนเมืองนครราชธมาเอาไป
เบนเชดย ท่านผู้หญิงโมถูกกวาดไปด้วย เพราะท่านผู้หญิงโมเบนเมีย
พระยาปลัด จึงได้เบนหัวหน้าในพวกครวกองทัพถูกกวาดไปตงยกน นยว่า

แก่คิดดวงเวดาดำเดินทาง เพื่อจะรอให้กองทัพกรุงเทพฯ ๗ ขนไปแก้ไข จึง
 ทำอธิบายประจบประแจงพวกชาวเมืองเวียงจันทน์ทศกัณฐ์ให้ชอบ บางที
 หาผู้หญิงในพวกครัวให้เบญหมैयाบ้าง กระซิบสั่งให้พวกครัวแกล้งบอก
 บวญให้ตองรอรอบบ้าง ในที่สุดเมื่อถึงทุ่งส้มฤๅษีจากกองทัพกรุงเทพฯ ก็ได้
 จะถึงกับอกให้พวกครัวต่อสู้ ได้ฆ่าฟันพวกชาวเวียงจันทน์ทศกัณฐ์ไปแตก
 หนีมา เจ้าอนต๋องพดให้ยกไปปราบอกกอง ๑ ได้รบพุ่งกัน (ตอนนั้น
 ททานผู้หญิง ไม่นอนของหง) พวกครัวก็พวกเวียงจันทน์แตกถล่มมาอก
 พอกกองทัพกรุงเทพฯ ไปถึง รอดมาได้จึงได้มีความชอบ เรื่องทหม่อม
 ฉนโคตรราบ เค้าความเขนดังจดมาน ส่วนพระยาปดตทเบนตำมทาน
 ผู้หญิง ไม่นอน ตามเรื่องตเถกนว่าเมอกดบมาถางทาง ทราบว่าพวก
 เวียงจันทน์กวาดต้อนเอาครอบครัวไป ก็อธิบายเข้าหาพวกเวียงจันทน์โดยด
 แดวตามททานผู้หญิงไม่ไปได้ช่วยกันรบพวกเวียงจันทน์ ทานองเคยกนกับ
 พระยามหาอำมาตย์ (บ๋อม) คั้นสกัด "อมาตย์กุด" เวดามัน เบนพระ
 ด้รยภักดี เบนชาติต้องขนไปราชการอยู่ที่เมืองนครพนม พอทราบเหตุ
 ว่าเวียงจันทน์เบนชนบถรบกตข หมายจะมาแจ้งราชการในกรุงเทพฯ
 มาพบเจ้าอนนอยุทเมืองนครราชสีมาเข้าหาโดยด แต่จึงอธิบายหลบหลีก
 ดงมากรุงเทพฯ ถูกพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรังเกียจใน
 ขอบตเข้าหาพวกชนบถ ทงพระยามหาอำมาตย์ (บ๋อม) และพระยาปดต
 ไม่ได้รับบำเหน็จในการสงครามครั้งนั้น พระยามหาอำมาตย์ (บ๋อม)
 รอดตอกอน แต่พระยาปดตอบมาจนถงรัชกาลที่ ๕ จึงได้เบนเจ้าพระยา
 มหิศราธิบดี ทานผู้หญิงไม่ หม่อมฉนนักเขาใจว่าได้เบนท้าวสุรนารี ตอ
 เมอรัชกาลที่ ๕

หม่อมฉันได้ฟังชายแฉกกับหญิงโศภิตมาเล่า ว่าพระองค์หญิง
ชาวประจวบอากาศอยู่ข้างมากออกวัดก้อย แดกฉายหนึ่งได้รบจดหมาย
จากหญิงใหญ่ ว่าอากาศค้อยคตายชนกค้อยคตายวัดก หม่อมฉันหวังใจ
ว่าดีมาชกทตาหนักเซ่งเนน จะดีบายค้อยคตายกนหมด

เมื่อนท ๓๑ ธันวาคม ค่ำตราจารย์คตเลนเฟดมาตาหม่อมฉัน
แกบอกวาดงแตมาหาหม่อมฉันกรงกอนอากาศบวชของแกกาเรบชน ถึง
คองนอนอยกบเคยงหตายวัน ไม่ได้ตงมาจากบนเขาถึง ๓ ด้ปตาหะ
เคยวนอากาศยงชวพอจะเดินทางได้ แกได้รบเครื่องราชอิศรยาภรณ์

British Empire
ชนท & เบนบา-
เหน็จในการที่มา
ชวยตรวจชม-
ทรพยบรพประวด
ค้ำศร์ในแหตม
มตาย กตบไป
นจะเดินทางบก
ควยรถยนคเทยว

ศาสตราจารย์คตเลนเฟด กับ
สมเด็จพระบารายราชานภาพ และ พระธิดา
ตรวจการเรื่องชุดชมทรพยเบนระยะไปจนถึงเมืองสิงคโปร์ แด้วจะไป
เมืองมณฑาเพอการ ประชุมส่ากตในเรื่องบรพประวดค้ำศร์ แด้วจะ
เคยชามไปเมืองฮองกงไปรบเกยรตยศ กตคตมคกต ซึ่งมหาวิทยาลัย
ในฮองกงเขาจะตงแก ด้ญญาว่าอกราว & เดือนจะมาหาหม่อมฉันอก
กายงอยบนงกจะมาบงน ถากตบเขาไปกรุงเทพฯ ก็จะทำตามเขาไปเพื่อจะ
ไปดาเบนครงสุดท้าย ควยแกจะออกจากตำแหน่งกตบไปอยู่บ้านเดิมใน

ขอเดชะ นายใหม่ ได้ถวายรูปฉายาถกษณเมธาคำสดราราชยกตเดณเฟด
 มาดา หม่อมมณีนั่งมาถายทอดพระเนตรพร้อมกบเจดหมายฉบับน
 รัชหมทถายควยกน ออกชนคคถายกบรูปภาพเรื่องรามเกียรติ์ ส่วน
 ยกษกบมนุษย์ในสมัยนั้นก็จะเบณฑกนของนเอง เมอด้มเดจพระเจ้าอยหอด
 ด้คจประพาดชวา แกเบนผู้นำด้คจ ครด้เรียกแกวากุมภกรรณ แก
 ชอบใจถงมาอดหม่อมมณ

คกรมคกรด้วด้จจะโปรด

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์

x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๕ มกราคม ๒๔๗๗

กราบทูล ด้มเดจกรมพระยาดาวง ๗ ทราบฝ่าพระบาท

ถายพระหัตถ์ถงวันที่ ๓๐ เดือนกอน ด้รบประทาดด้ว มเรื่อง
 ทจบใจหถายเรื่อง

เรื่องบทถดถุชนนประหถาดหนกหนา ด้ฝ่าพระบาททอดพระ-
 เนตรพบถกษณอย่าง ด้ชนเบณฑถงเกดด้หรือไม ด้เบณฑถดถุช
 ทางพระพุทชคำด้นาหรือทาง ด้ยคำด้คร ถาเบณฑถงพระพุทชคำด้นาผู้ทก
 กถงนททาให้ประกอบกบถวนานพวกพระพุทชบาทเหยยบหาดทราย

อกษรอาหรับจารกทเกาะครุเตานน พดตามภาษาคำด้ราราจารย์
 คตเดณเฟดด้ว กคองวาเบณฑงใหม่ จารกชนถายถงเมอคำด้นา
 มะหะหมอด ด้มาถงชนนในประกศอนเดยแนนแพน ด้จจงแผชานมาถง
 หนุเกาะชวามถาย

เรื่องศัพท์ "ประจัญบาน" ตามที่ทรงเลือกก็พบบาดขนเทยบ
ต้องศัพท์น่น ศัพท์แรก "ปัจจนฺต" เดียงโกต "ประจัญ" แต่ตัวอักษร
โกตกน ส่วนศัพท์หลัง "ปดโย" นน เราเอามาเขียนเป็น "ประตย"
แบบดัดจริต เป็นคนละศัพท์กับ "ประจัญ" แน่

เกดากระหม่อมดั่งดียวว่าศัพท์ "ประจัญ" นน จะเป็นคำเขมร จึง
ได้อองพดิกคอกิธานเขมรพบในนหมดองศัพท์ คือ "ประจัน" เขาแปลว่า
หังต และอธิบายไว้ในวงเดบว่า ความหังตในระหวางผวเมยอนเกดด้วย
ความรัก อักศัพท์หนึ่งเป็น "ผจัญ" เขาแปลได้ว่าเอาชนะแกมอได

เบ็ดคปทานุกรมของกระทรวงธรรมการ "ประจัญ" เขาแปลได้ว่า
สู้รบ คอด้ ดานทาน "ประจัญบาน" วารบตะดุมบอน

ทนจะกราบทูลตามความเห็นส่วนตัว อนุค้ำ "ผจัญ" "ประจัญ"
"ประจัญ" "ประจัน" และ "ประชัน" คิดดวยเกดว่าเบนค้ำเตยวกน
เดิมจะเป็นภาษาอะไรก็ตาม หากพูดเพยนและเขียนตามใจจึงไดตางกน
ไปเป็นหลายอย่าง แต่ในภาษาไทยทุกค้ำยอมไซ้ในทางบริบทคอด้ต่าน
ทานอะไรเทอกน "ประจัญบาน" เป็นดองค้ำประกอบกน "บาน" ภาษา
ไทยแปลได้ว่าเบ็ด ว่าชยาย ภาษาเขมรแปลว่า ได้ (พู้บาน ว่าไม่ได้)
เพราะฉะนนถาจะแปลค้ำ "ประจัญบาน" ในภาษาไทยกจะเป็นว่าคอด้
หนาบานประทบาน คือ Defence ถ้าในภาษาเขมรกจะเป็นว่าสู้ได เบน
Defence เหมือนกน อยางไรกดี "ประจัญบาน" จะแปลว่า Defence
เห็นจะไม่ผิด การแปลค้ำแม่จะเอาจริงจกนแถวเบนดั่งทยากนกหนา
ทงนกไดแต่จะทรงพิจารณาเดอกเอาทพอพระทยเทานน

เรื่องนายดัมบุญ โชติจิตร พดวิทยกระจายเสียงนน ขอประทาน
เบนทนายเกดตางนายดัมบุญ โดยเขาใจว่าถอยค้ำทนายดัมบุญไปพุดน

นายต้มบุญไม่ได้คิดคดคิดตั้งรับด้วยตนเอง มีผู้ทดกมใหญ่เขาเอา
หนังสือสั่งให้ไปอ่านกระจายเดียง เล่มออกด้วยพระเทคนหนังสือดำเรจ
เทานน

เรื่องที่เขาเชิญพระองค์เจ้าเนคโถมไปยกช่อฟ้า ทรงพระดำริคาด
ว่า เขาคงเชิญกรมหมื่นพทยาตงกรณก่อน แต่เธอเบี่ยงบายให้เชิญ
พระองค์เจ้าเนคโถมนน ทรงท่านายถูกเบ่งทเดียว ความจริงเบนเซนน
เมื่อนานนได้รับตายพระหัตถ์สมเด็จพระด้วดี ว่าจะแต่งงาน
ต้มรดชายนนทกบหญิงด้วภาพทบบน ให้เจคเจาพนกงานนำต้มรดทะเลเบียน
ต้มรดตงมาบนง เกดากระหม่อมจะแต่งให้มากบรดควนวนนเดาร

องค์หญิงชาวประชวรมาตงแต่เดือนชนวาคม ว่าเป็นโรคไคอิกเดบ
เจ้าพระยาจรรพงค์ หนักมาปรกษาเกดากระหม่อม ตกตงกนว่าเจ้าพระยา
จรรพงค์จะไปเยี่ยมก่อน ถ้าเห็นพระอาการหนักหนาจะมาบอกรายงาน
เกดากระหม่อมจะตั้งให้หมอดีๆ ไปตรวจพระอาการ แต่เจ้าพระยาจรรพงค์
ก็เจียบไป แบดว่าพระอาการคดายตง แต่มาเมื่อนานนเกดโกดาทดกนชน
มพระอาการมาก คอเบนไซหวดใหญ่ซาเขา ส้มเดจพระพนวดีดำเดัดจ
ไปเยี่ยมตรดีให้กรมชุนชยนาทจตการในเรื่องหม่อ กเบนการตเดว เธอ
ซาใจในเรื่องมดหม่ออย่มาก เกดากระหม่อมได้ให้จตกรมวังไปอยู่ประจำ
ฟังพระอาการตั้งชาวมา หรือวาเมอตองการตั้งโตจะโตจงเตนให้ดำเรจ
ไปโดยฉบับพดนคด้วย

คุณหญิงเหมประยทชการ พิดาวนางเด่นหามนตรี เข้าไปบางกอก
เวียนไปมาทบานคตองเคยบอยๆ ตามประดำทคั้นเคยกนมาแต่หาดใหญ่
เมอคนนหญิงอพาไปคูนงท โรงเนคตมกรง แดวพาไปกนเดียงทราชจงค์

แค้นกริ้วใจมาก ทงนทำให้เกิดกรรมหนักยิ่ง อนได้เคย
ไปอาศัยยอยเบนด์ชทนน และระดกถึงผาพระบาทกับหาดาน ๆ ซึ่งไปรวม
ชดกชดกอยดวยกนทนนดวย หวงวามาพระบาทจะทรงพระดำราญพร้อม
ดวยหาดาน ๆ ทุกคน

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

พร

x x x

บ้านชินนามอน ปันัง

วันที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

ทูล ส้มเต๋จกรมพระนริศร ๆ

หม่อมฉันได้รบตายพระหัตถ์ถบบดงวันที่ ๕ แล้ว บทวดญชท

คาบตมาตมาในเกาะปันังนน รูปเป็นอย่างน

ไม่เข้าเค้ารอยพระพุทชบาท ไปคล้ายกับรอยวิษณ-

บาททเขาคล้ายระ โกดกับพุทชคยา หม่อมฉันจึงตั้งนชฐาน พวกททา
เห็นจะถือค่านาพราหมณ

ทโปรดทรงช่วยคนอธิบายศัพท์ ประจัญบาน หม่อมฉันชอบพระ
คุณมาก ได้บอกให้ชายใหม่คิดเอาไปแล้ว หม่อมฉันเคยคิดต่อไปถึง

ศัพท์ภาษาอนทเอามาใช้เป็นภาษาไทย เห็นจะมีหตกอยดงกดาวต่อไปน

๑. ศัพท์ภาษาไทยเป็นคำพยางคเดียวเป็นพน ถากวาพยางคเดียว
มักเอาต้องศัพท์เขาคอบกน

๒. ศัพท์ทเบนด์องพยางคหรือกวานนมาแต่ภาษาอน คอภาษา
เขมรและภาษาสันสกฤตเป็นพน

๓. คำภาษาอินทเอามาใช้ปนกับภาษาไทยแต่โบราณ เดิมมี
 แต่คำภาษาจีน ต่อมาคำภาษาล้านช้างกฤต ภาษาเขมร ภาษามลายู เข้า
 มา แต่คำภาษามคธนั้นดูเหมือนจะฟังมาชอบใช้ปนกับภาษาไทยแพร่
 หดายเป็นล้นมือกรุงรัตน โกสินทรนเอง ขอนพวงเห็นได้ในหนังสือเก่า แม่
 พระนพนรเจ้าฟ้ากรุงฯ ซึ่งแต่งตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็ยังชอบใช้คำ
 ภาษาล้านช้างกฤต และมีอิทธิพลในกรุงรัตน โกสินทรนทพระบาทศัพทวา
 ลีตถา ว่าพระคำศัพท์ดังน เหตุที่มากเกิดขึ้นใช้ศัพท์ภาษามคธปนภาษา
 ไทยในสมัยกรุงรัตน โกสินทรน คงเป็นเพราะหมดตัวพวกพราหมณ์ที่
 ภาษาล้านช้างกฤตครั้งเสียกรุง มีแต่ผู้รู้ภาษามคธเพราะเคยบวชเรียนพระ
 ปริยตธรรม เพราะฉะนั้นจึงคงท่านพวกนั้นเป็นดุกขุนและราชบัณฑิต
 ท่านเหล่านั้นไม่รู้ภาษาล้านช้างกฤต มนุษย์เคยยุ่งแต่เคยมีผลมาให้ใช้กันตาม
 เคยสืบมา

พวกผู้หญิงที่หาดีใหญ่ บางทีเขามาบ่นงเขากมแกใจมาหาหม่อม
 ฉันเหมือนนก บางคราวก็มาค้างอยู่ Cinnamon Hall แต่หม่อมหาย
 ไปนาน บางทีจะเบียดด้วยโดยนว่าเกิดจบกมกนในเรื่องตลกของผานด้าน
 ภาษทปาดังเบซาช ใครจะถูกลูกบ้าง และพวกนั้นจะมชอแต่ยงเข้าไปเกยอ
 ของบางอย่างไรหม่อมฉันไม่ทราบ ในลายพระหัตถ์ถึงทเคยอยู่หาดี
 ใหญ่ด้วยกัน ชวนให้หม่อมฉันคิดว่าท่านเบนรียนต ดูไม่มโอกาส
 ที่จะได้เสด็จเที่ยวเตร่เสียเลย ถ้าเสด็จลงมาเที่ยวทางหาดีใหญ่ได้บ้างจะ
 ดี เพราะอาจจะเสด็จเลยมาถึงบ่นงได้โดยง่าย จะทำให้หม่อมฉันสนใจ
 หาน้อยไม่

เมื่อต้นปีด่าหะก่อน หม่อมฉันได้รับบัตรอ่านวยพระบีใหม่ของ
 คำศัพท์จารย์ ยอช เซเต้ แก่งส้มคูรูปศัฎาจาหตุกณมอจามแต่โบราณ

ซึ่งชดพบในฝันมาให้เต็ม ๑ พิจารณาต้อออก " หิมง " เกิดราดตดงทาพ
 ชนมาในทนต์ ชายแหวจะกตบกรงเทพฯ หม่อมฉันจึงให้เชื่อนามาถวาย
 ทอดพระเนตรดวย รูปในส่มตนนเขาช่างเดอก มรูปคชส์ห รูปพระ
 มชายแควรงเห็นถนต (อยากจะถันนษฐานว่าไอทเบนนารายณ ชาย
 ตงตงอยตอกบผาคาคตนนเองจะเบนนชายไหว) นอกจากนหมรูปครุท รูป
 นาค รูปสังห และมตายประกอบฐาน ดูเหมอนจะทาเบนนมคณอยแหว
 ขอให้ทรงสังเกตรูปยักษอกรูป ๑ กนาค เบนนกษโดนโวมมวยชาง
 ทายทอย มีผาโปกมวย ชวนให้ถันนษฐานว่าหวัชชนยกษโดนชองเรา
 จะมาแต่พวกโวมมวยททายทอย จึงเขียนเบนนตายผาโวกชางหตง ถ่มค
 รูปนทานทอดพระเนตรคงจะ โปรด และบางทจะทรงพิจารณาหาจนจณย
 ให้แปลกออกไปได้ออก

เรื่องแต่งงานเจ้าชายนนทยาวตกกับเจ้าหญิงส้วภาพเพราพรรณน
 แต่เดิมเมอหมนไตตกตงกนวาจะแต่งงานเมอพระเจาอยหวัเตจกตบ คือเขา
 ไปทาพิชในกรงเทพฯ ตามแบบการเคกส์มรด์เจานาย ถ่มเตจกรมพระ
 ส้วสดีฯ มารบเรงให้แต่งงานในบงน ดวยทรงปรารภพระอาการชองเชอ
 ทประชวรทรตโทรมตงเรอยมา นยวาเวदानถงทรงพระดำเนนไตดวยยาก
 อยแหว จะแต่งงานเตยให้ถันหวัง ไปว่าเขาเรอนแห่งหนงรมถน
 กาดาวาย ไม่ห่างกบตาหนกกรมตงหและบานทหม่อมฉันอยนก ให้เบนน
 ทอยชองบาวสาว หม่อมฉันไตรบบครเชญ ดูเหมอนนพชทจะทานน
 วนท ๑๕ เวดาเข้า ๑๑ นาพกา จะไปตงชอกนทตาหนกถ่มเตจกรมพระ
 ส้วสดีฯ ซึ่งอยถนพมา และเวดาจาจะมการเดยงหมุญาตทเรอนหอ
 ถนนกาดาวาย หม่อมฉันคคิว่าจะไปไตคองตงชอตามเชญ แต่จะขอ
 คัวไม่ไปไตคองเตยง

ชายแคว้นหญิงโสฬศออกมาบงมอการผดกัน ด้วยหญิงโสฬศ
 เคยมาบงมอวง ๑ ครั้งออกมาบงมอผดกันเมอกดบจากยุโรป แต่
 ชายแคว้นทางข้างใตยงไม่ได้เคยดงมาเกินหวน และยังไม่เคยดงเรือ
 แด่นในทะเลดวยซาไป การรบชายแคว้นออกสู้กอยางวารบซารเวอช
 พาเชอให้เทยวตุมมัตถานทตาง ๆ ในบงน ยอมว่าสู้กและสู้บายน่าอยู่
 จริง จะกดับไปกรุงเทพ ฯ ในวบท ๑๔ นทงชายแคว้นและหญิงโสฬศ ชาย
 ใหม่บงมอผดกันจะให้เข้าโรงเรียน Government Commercial school
 ทบบงน ในวบท ๑๔ น เรียนวิชาพาณชยกรรมเพอรบประกาศนยบตร
 ของ Board of Trade ประเทศองกฤษเดี่ยกอน แดวจิงจะคิดให้ทำงาน
 เบนอาชีพ กำหนดของโรงเรียนน โดยปรกตเขาว่าตองเรียนบหนงกับ
 ๕ เดือน แต่ชายใหม่ได้เรียนวิชาบางอย่างในประเทศองกฤษ มีความรู้
 สูงกว่ากำหนดในโรงเรียนอยู่แล้ว หวังใจว่าจะไม่ต้องใช้เวตาเรียนนาน
 เทาทเขากำหนดเบนปรกตสำหรับโรงเรียน

ควรมิดวแล้วแต่จะโปรด

ตั้ง ๒๖ มกราคม

x x x

ตำหนักปลายเนิน คลองเตย

วันที่ ๑๖ มกราคม ๒๔๗๗

กราบทูล ส้มเตจกรมพระยาดาวง ฯ ทราบฝ่าพระบาท

ดวยพระหตถดงวบท ๕ ประทานไปพรอมทงรูปฉายาตฤษณอก

๓ รูป ได้รบประทานแล้ว เบนพระเดชพระคุณตงนเกด

พอเห็นรูปแตรกัมพเด่นเอาตั้งแตรตั้งปลในใจว่าตายโหง ไม่ได้
 คิดเลยวามันจะใหญ่กว้างถึงปานนั้น เครื่องเข้าโดยดำดองทเขากระบวน
 แห่งของเรามา ๓ อย่าง คือ ๑. ตั้งขเบนแบบรับมาแต่อนเคยเบนแน
 ๒. แตรงอน ตรีปเห็นได้วามาแต่เขา (งัวควาย) ซึ่งใช้กันอยู่ทุก
 ประเทศ เห็นจะเบนของเราเอง ไม่ได้รับอย่างใครมา ๓. แตรฝรั่ง
 ในชื่อของม่นเองก็บอกอยู่ในตัวแตรวรับอย่างมาจากฝรั่ง ตามททรง
 กะว่าจะมาในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรมหรือพระนารายณ์นั้น ควรจะถูก
 ตองเบนอย่างงแตร แตรจะเบนของรับมาเดิมเข้าใหม่หรือจะใช้เป็ดย่น
 แตรชนิดใดนั้น ยังมีตมหนักไม่ออก แต่อย่างไรก็ดี รูปแตรกัมพตาม
 ทปรากฏในรูปฉายาถกษณซึ่งประทานไปนั้น แต่เกิดมายังไม่เคยเห็น
 เคยเบนแน ไม่เคยเห็นทงของจริงแตรของเขย่น ไม่ว่าในรูปของไทย
 ของจีน ของแขก ฝรั่งชาติใด ๆ เลย ประหลาดอย่างงี้ จะได้พยายาม
 ตรวจตราตั้งเกตหนงส์อหนงหาแตรรูปเขย่นค้อไป ถ้าได้ค้ออย่างไรก็จจะ
 กราบทูล พิจารณาตรูปแตรกัมพเห็นวาคความคิดจะเอาอย่างมาแต่เดียง
 ช่างรอง แตรรูปแตรททางอชชุนไปก็เอาแบบช่างชุงวงเมอตั้งเดียงรอง
 นนเอง

รูปค้ำศตราจารย์คตเงินเฟดถายกบผาพระบาทพรอมดวยพระชดา
 นนงไม่เดว เห็นเขารุดังใจเบนอย่างไรทุดไม่ถูก แตมไดนกกถยกษ
 กบมมนุษย์อย่างทตรัสไป ไปนงเดียงถงพระประธานกบพระด้าวก อย่างไร
 กเบนรูปทหน้าคไม่เดวเลย

ขอบพระเดชพระคุณเบนอนมาก ททรงพระเมตตาคตรัสเดาประวค
 ของทานผู้หนุงไม่ไหทราบเกตา แกกมส์คตบญญารูประมาณการค้อยมมาก

มเหศวรทศเจดีย์ถวาย จนหนังกษัตริย์พระยาตากวางราชพลชอง
 มาหารองชอวกให้ชอยคบวปปฏิธำระของเจ้าคุณอุปชฌาย์ (พระพรหม
 มุนี) สักทเกิด เหตุเกิดชนดวยพระยาตากวางสัตราประณมาภรณ์มงกุฏ
 สยาม บุษษาพระพุทธรเจ้าไวทพระประชนในพระอุโบสถวัดบรมนิภาส ทำ
 ให้เจ้าคุณพรหมตกใจสัถวอะไรไปร่อยแฉดประการตามประธำอิน
 พระยาตากวางจะอธิบายแก้ไขสัถกเท่าใดท่านก็ไมเชอ จะถอนตราถบก็ไม
 ได้ เพราะได้อุทศแฉด เกิดจักรหม่อมมกัรบชระ จึงไปหาเจ้าคุณพรหม
 ชแฉงให้ท่านเข้าใจว่าตราหนมกัฎหมายบงคบอยแฉดเพียงวาผู้ไทรบพระ-
 ราชทานตายแฉด ทายาทคองสัถคนคอง ตามทเคยมมาตราเบนอนตราช
 ไป ทายาทสัถไมได้ คัดเงินไซให้เจ้าพนักงานชอดวงตราเขาคองแทน
 กได้ ยงกวานนแม่ผู้ไทรบพระราชทานแฉงไปคกหาย เขากไปชอจาก
 คองมาใช้แทนได้ เพราะฉนั้นในเรองนคไมมอะไรทพงวดก ให้ทายาท
 ของพระยาตากวางไปชอมาไวทบานใหม่อกคองหนง เมอพระยาตากวางตาย
 ทายาทกเอาสัถแทนกแฉดกน แฉดเกดจกรหม่อมมกชวยสัถนบสัถน พุด
 กบพระยาตากวางว่า จงบอกคูกชายให้ไปหาเกดจกรหม่อม จะชวยจค
 การให้สัถเวจไป เจ้าคุณพรหมท่านทวงว่าราคามากอยุ เกดจกรหม่อม
 แกวาดงมากเท่าไรเขากมเงินพอชอได้ ท่านทวงอกว่าเอาตรามาถวาย
 พระจะมฉดคอกกระมง เกดจกรหม่อมแกวาไมมี ชคดอย่างให้ท่าน
 เห็น มเรองคดายกนเชนน คอพระองคเจ้าปฤษฎำงค ออกไปบวชท
 เมืองดงกา ไปสัถวางพระเจดย เอาเครื่องยศทไทรบพระราชทานทกอย่าง
 ประจุบษาไวไนนน ครนเชอกถบเขามาเชอกมาหาชอไซแทนใหม่ เชออยุ
 ได้จนทุกวณนไมเห็นมฉดอะไร ตามคำสัถนทนาคนนคทท่านจะพอ แฉดพา

ไปตโนพระชโยธม เห็นสายสระพายตของนอพระหัตถ์พระพุทธรูปห้อยอยู่
 กคออพระยาดวงเขาอย่างพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงทรงตั้งสาย
 สระพายนพรตนบชาพระชนนราชนนเอง แต่สายนพรตนทพระชนนราชเป็น
 แต่ฝาเปตา นมดวงตราแตกคดอยู่กับสายสระพายด้วย ก็ไม่ประหตาด
 ะไร เพราะตราแตกมงกุดขามไม่วาตาแพงเหมือนตราพรตนทซึ่งมี
 เพชรพดอยฝัง

พระองค์หญิงชาวทรงประชวรพระอาการมากนำวิตก เกิด
 กระหม่อมไปพึ่งพระอาการก็พบพวกคคกุดคน ไหนบ้างคนนบาง ซอด
 มีไตทอดทง

ควรมิควรแก้วแต่จะโปรด

Handwritten signature

[Faint, mostly illegible text in the background, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

ลำดับสกุลขุนยวม

ฉบับพระยาศรีธรรมราช (เจิม ขุนยวม) เรียบเรียง

พระยามณฑลราช (บุญศรี) ครั้งกรุงเก่า มบุตรธิดา คือ

๑. เจ้าพระยาศรีธรรมราช (บุญรอด) จางวางกรมวัง (๑)
๒. ศรี ภรรยาพระยาอุไทยธรรม แผ่นดินกรุงธนบุรี

เจ้าพระยาศรีธรรมราช (บุญรอด) มบุตรธิดาคับท้าวหญิง
บุณนาค ๕ คน คือ

๑. เจ้าพระยาอภัยภูธร (น้อย) ทัดมณฑลยกเด่นาธิบดี กรม
มหาดไทย
๒. พระยาอนุชิตราชา (๒) (ขุนทอง) จางวางกรมพระ-
ตำบอง

(๑) ในหนังสือลำดับสกุลเก่าบางสกุลภาค ๑ (ของพระยารัตนกุลอดุลยภักดี
จรัส รัตนกุล เรียบเรียง) กล่าวว่า เจ้าพระยาศรีธรรมราช บุญรอด เป็นสกุล
พราหมณ์พฤตยาศ ได้รับราชการในกรมวังครั้งกรุงเก่า บ้านเดิมอยู่เหนือคลองวัดพร้าว
ตรงหน้าวัดสามวิหารข้าม เจ้าพระยาภรรยาผู้เป็นหลานได้ไปซื้อที่ดินกลับคืนมาไว้ใน
สกุล ได้ปลูกจวนไว้ ณ ที่นั้นครั้งหนึ่ง ครั้งกรุงธนบุรี (เจ้าพระยาศรีธรรมราช
บุญรอด) ได้เป็นที่พระยาธรรมมาฯ ถึงรัชกาลที่ ๑ โปรดให้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยา
ธรรมมาฯ แล้วไปมีความผิดเมื่อคุมกองทัพไปตั้งอยู่ที่เมืองราชบุรี คราวรบศึกพม่า
ที่ลาดหญ้า ถูกตลอดยศบรรดาศักดิ์ครวหนึ่ง แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้เป็น
เจ้าพระยาศรีธรรมราช เมื่อในรัชกาลที่ ๑ นั้น

(๒) ในลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาค ๑ ว่า พระยาอนุชิตราชาไชย

(๒)

๓. เจ้าจอมมารดาตรี (เจ้าจอมมารดา) พระเจ้าลูกเธอ
พระองค์เจ้าหญิงใหญ่^(๑) พระองค์ ๓ พระองค์
(เจ้าหญิง) บุบผาพระองค์ ๓ ในรัชกาลที่ ๒ ท่านขุน
ค่อมมีนามขี้ปากชื่อว่า "เจ้าคุณพ"

๔. นายจันทมธอ (ปาน) หุ้มแพรคนเชื้อกเวรศักดิ์
บุตรของเจ้าพระยาจักรีบรมราช (บุญรอด) มหาดยภรรยา
ต่างเจ้าอุปราชเมืองเวียงจันทน์ ๓ คือ

๕. หลวงเด่นพิทักษ์ (บัว) กรมหมื่นมหาดไทย
บุตรต่างของเจ้าพระยาจักรีบรมราช (บุญรอด) มหาดยภรรยา
ที่ ๒ รวม ๕ คน คือ

๖. พระอนุชิตพิทักษ์ (ฉิม) กรมหมื่นมหาดไทย

๗. หยวก ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๒

๘. นายช่าง ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๒

๙. เจ้าจอมมารดาแก้ว (เจ้าจอมมารดา) กรมหมื่นภูบด-
ราชหฤทัย ในรัชกาลที่ ๓

บุตรต่างของเจ้าพระยาจักรีบรมราช (บุญรอด) มหาดยภรรยา
อื่น ๆ อีก คือ

๓๐. หวัง ภรรยาชายเส้นนี้ (พ่วง) หุ้มแพรเจเรเดช

๓๑. นายฉิม ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓

๓๒. ขา ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓

๓๓. กา ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓

(๑) ในหนังสือราชสกุลวงศ์ว่า พระองค์เจ้าหญิงจกกรม

(๓)

๓๕. เขม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓
๓๕. พรอม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓
๓๖. จาค ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓ มาในรัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นเสนาบดี
๓๗. เขมพ
๓๘. นายค้าย
๓๙. หน
๔๐. จค
๔๑. นายทองด้วง ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓

บุตรและธิดาของเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช (บุญรอด) มีบุตรธิดา
ดังต่อไปนี้

เจ้าพระยาอภัยภูธร (น้อย) มีบุตรธิดา คือ

๑. จมื่นทพรักษา^(๑) (เผือก) ปลัดกรมพระตำรวจนอกขวา
๒. นายครุฑ ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๒
๓. เจ้าพระยาภูธราภัย (นุช) ทัดมุนายก อัครมหาเสนาบดี กรมมหาดไทย
๔. นายเกด ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๒
๕. นายดำคร ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓
๖. พระยาภคตาโหมราชเสนา (กรับ) ฝ่ายพระราชวังบวรฯ
๗. พระยารามกำแหง (สิงห์) เจ้ากรมอาสารักษา

(๑) ลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาค ๑ ว่า จมื่นทิพเสนา เผือก ในรัชกาลที่ ๔

(๔)

๘. นายแสง ถวายตวเบนมหาดเด็กในรัชกาลที่ ๓
๙. หลวงบุรีพิจร (ทองด้ง) กรมเมือง
๑๐. จมมนมณเทียรพทกษ (สวดัด) ปลัดกรมสนมชาย ฝ่ายพระราชวงบวร ฯ
๑๑. หลวงจรณนทร (เนียม) เจ้ากรมตำรวจภูธร
๑๒. หลวงอนุชิตพิทกษ (วงศ์) กรมมหาดไทย
๑๓. พระยาตรีนทรราชเดณี (เมฆ) ปลัดทูลฉลองกรมพระกตาทิหม ฝ่ายพระราชวงบวร ฯ
๑๔. นายพน ถวายตวเบนมหาดเด็กในรัชกาลที่ ๓
๑๕. นายศรี ถวายตวเบนมหาดเด็กในรัชกาลที่ ๓
๑๖. นายช้าง ถวายตวเบนมหาดเด็กในรัชกาลที่ ๓
๑๗. นายศิษ ถวายตวเบนมหาดเด็กในรัชกาลที่ ๓
๑๘. ทม ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
๑๙. เกรอวด ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
(ผู้ทสร่างวดเกรอวดวรวิหาร)
๒๐. เทียร ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
๒๑. ส่มจน ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
๒๒. ดกอน ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
๒๓. ดกจน ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
๒๔. ปก ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓
๒๕. จว ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓

(๕)

๒๖. มอญ ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓ ใน
รัชกาลที่ ๕ ได้เป็นคุณท้าว

พระยาอนุชิตราชา (ขุนทอง) มีบุตรธิดากับคุณหญิงเรือน ๖
คน คือ

๑. กงดา เป็นภรรยาพระยากำแพงเพชร (บัว)

๒. พระยาอนุชิตชาญไชย (หนู) เจ้าวงกรมพระตำรวจ
ขวา

๓. จมื่นไชยภษา (ดวง) ปลัดกรมพระตำรวจใหญ่ขวา

๔. ทรพย ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓ ใน
รัชกาลที่ ๕ เป็นเตมาแก่

๕. น้อย ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓ ใน
รัชกาลที่ ๕ เป็นเตมาแก่

๖. พระพิเรนทรเทพ (เปี่ยม หันแกว) เจ้ากรมตำรวจใหญ่
ซ้าย

บุตรธิดาของพระยาอนุชิตราชา (ขุนทอง) มีด้วยภรรยา น้อย คือ

๗. นายพุก ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓

๘. นายนวม ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓

๙. นายทวม ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๓

๓๐. แพ ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓

๓๑. นวม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๓ มาใน
รัชกาลที่ ๕ เป็นพนักงานเครื่องนมัสการ

(๖)

เจ้าจอมมารคำศรี มีพระองค์เจ้า ๒ พระองค์ คือ

๑. พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงใหญ่ ในรัชกาลที่ ๒
๒. พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าหญิงบุษมา ในรัชกาลที่ ๒

หลวงเด่นพทกษ (บัว) มีบุตรธิดา คือ

๑. สุดใจ ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓
๒. นายสุดจิต โปรดให้รับราชการวงหน้าเป็นนายจูงใจกกด
ครนในรัชกาลที่ ๕ โปรดให้เป็นหลวงเด่นพทกษ กรม
มหาดไทย

พระอนุชิตพทกษ (ฉิม) มีบุตรธิดา ๘ คน คือ

๑. หลวงชาติเด่น (แดง) เจ้ากรมทหารชายฝ่ายพระราช-
วงบวร ฯ
๒. สุ่ม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓
๓. กบ ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓ มาใน
รัชกาลที่ ๕ เป็นเฒ่าแต่
๔. สันท ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓
๕. นายสุด ถวายตัวเป็นมหาดเล็กฝ่ายพระราชวงบวร ฯ
๖. หลวงชาติสร้อย (เกษ) กรมพระกตาทิพย์ ฝ่ายพระ
ราชวงบวร ฯ
๗. นายเอี่ยม เป็นเจ้ากรมในกรมหมื่นภูมิตราชหฤทัย
๘. นายอน ถวายตัวเป็นมหาดเล็กฝ่ายพระราชวงบวร ฯ

(๓)

๑. เอ็ม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓ มาใน
รัชกาลที่ ๔ เป็นแม่นม

นายช่าง มชดา ๒ คน คือ

๑. หนาน ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓
๒. ปัด ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓

เจ้าจอมมารดาแก้ว มพระองค์เจ้า ๓ พระองค์ คือ

๑. พระเจ้าตุ๊กตาเธอ พระองค์เจ้าอมฤต กรมหมื่นนฤพต-
ราชหฤทัย

ทรง ชงเป็นภรรยานายเด่นห์ (พวงหรือม่วง) หุ้มแพรเวรเดช
มบุตรชดา คือ

๑. จางิตรนุกด (เอี่ยม) มหาตเด็กฝ่ายพระราชวังบวร ฯ
๒. อิม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอย่างงานในรัชกาลที่ ๓
๓. นายตาย เป็นเจ้ากรมในกรมหมื่นนฤพตราชหฤทัย
๔. ตายแต่ยังไม่ได้รับราชการแต่ไม่มชอปรากฏ

นายนิม มหาตเด็ก มบุตรชดา คือ

๑. นายคต้าย อยู่ในกรมพระกตาใหม่ ฝ่ายพระราชวัง
บวร ฯ
๒. เกลอย (?) เป็นภรรยาพระด้วรรคบุรี

(๕)

เจ้าพระยาภูธราภัย (นุช) มุบตรีศา ๕๖ คน เด็ยแต่ยงเด็ก
๒๓ คน คองมชอ ๓๕ คน คอ

๑. พระชาติหราชฤทธิไกร (แย้ม) เจ้ากรมอาต่าใหญ่ซ้าย
๒. จมื่นทพรักษา (พัง) ปลัดกรมพระตำรวจนอกขวา
๓. พระยามหานภาพ (พดอย) ปลัดพดพันขวา
๔. ท้าวตมศักดิ์ (โหมต) ในรัชกาลที่ ๕
๕. เจ้าจอมมารดาตบ ในรัชกาลที่ ๕
๖. หม่อม รับราชธารในรัชกาลที่ ๕
๗. เทศ รับราชการในรัชกาลที่ ๕
๘. เจ้าพระยาศรีธรรมมาชิราช (เวก) ที่ปรึกษาราชการ
กระทรวงวัง ในรัชกาลที่ ๕
๙. แจ่ม ถวายตวเบนเจ้าจอมอย่งานในรัชกาลที่ ๕ แดว
ดาออก
๑๐. นายพิณยราชกิจ (วัน) หม่อมแพรวเวรศักดิ์
๑๑. พระสถถรัฐยาภิบาล (นัย) กรมพระนครบาล
๑๒. นวน ถวายตวเบนเจ้าจอมอย่งานในรัชกาลที่ ๕ แดว
ดาออก
๑๓. นายจ่าง (กดิน) มหาตเด็กเวรเดช
๑๔. อิม ถวายตวเบนเจ้าจอมอย่งานในรัชกาลที่ ๕ ครัน
ตวงแดวมาเบนภรรยาพระชาติหราชฤทธิไกร (แย้ม)
๑๕. หลวงเสนาภักดี (จัน) กรมมหาดไทย
๑๖. หม่อม ไมได้รบราชการ แต่ได้รบพระราชทานเบยหวัด

๓๗. คราม ไม่ได้รับราชการ แต่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
๓๘. ดอช ถึงแก่กรรมก่อน ไม่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
๓๙. ฉ้าย ถึงแก่กรรมก่อน ไม่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
๔๐. พระยาอภัยรณฤทธิ์ (บุษย์) เจ้ากรมพระตำรวจ
ในซ้าย
๔๑. เด็ก เป็นภรรยาพระยาสุรินทรราชเสนี (ศุข) ใต้เบี้ยหวัด
๔๒. เตอน ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๕ แล้ว
ดาออก
๔๓. เยอน ไม่ได้รับราชการ แต่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
๔๔. ถ้วน ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๕
๔๕. ชุ่ม ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๕ แล้ว
ดาออก
๔๖. เคตอบ ไม่ได้รับราชการ แต่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด
๔๗. พระพรหมภักดี (โป๊ะ) เจ้ากรมตำรวจในขวา ฝ่าย
พระราชวังบวร ฯ
๔๘. จมหนอทรเสนา (แสง) ปลัดกรมพระตำรวจในขวา
๔๙. นายเฉย ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕
๕๐. โย ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่ในรัชกาลที่ ๕
๕๑. ปุก เป็นภรรยา นายร้อยโท เออนหรือเตอน (ต่อมาเป็น
ภรรยาปลัดกรมโต) แล้วมาเป็นภรรยา นายฉา
๕๒. นายควน ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕
๕๓. นายยวง ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕

(๑๑)

๓๔. ถนอม เบนภรรยาหลวงผจงดชต (ทวน)

๓๕. นายเยยม ถวายตวเบนมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕

นายเกิด มหาดเล็ก มบุตรธิดา ๓ คน คือ

๑. เอ็ม เบนภรรยาชนอนทรวเชยรชาติ กรมพระสร้อยรัต

๒. เจ้าจอมมารดาเอยม เจ้าจอมมารดาพระเจ้าลูกเธอ

พระองค์เจ้าศรีพมณา ในรัชกาลที่ ๕

๓. นายชวน ถวายตวเบนมหาดเล็กฝ่ายพระราชวงบวร ฯ

พระยากตาโหมราชเสนา (กรบ) มบุตรธิดา คือ

๑. ทรพย์ (หรือพตบ)

๒. พระฤทธิเดช (พง)

๓. แดง

๔. พระยาลุนทรราชเสนา (ต้อย) ปลัดทูลฉลอง ฝ่าย

พระราชวงบวร ฯ

๕. เตอม (หรือเตอน) ไม่ได้รับราชการ

๖. พระชนะวณชต (พวง) กรมดอมพระราชวัง ฝ่าย

พระราชวงบวร ฯ

๗. แหว

๘. นายขาว มหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕

๙. จำแค้นผจญผดายุ (ชุ่ม) กรมใหญ่ขวา (?) ฝ่าย

พระราชวงบวร ฯ

๓๐. โต้ ไม่ได้รับราชการ

๓๑. แต้ ไม่ได้รับราชการ

๓๒. เจริญ ไม่ได้รับราชการ^(๑)

พระยารามกำแหง (สิงห์) มีบุตรธิดา ๕ คน คือ

๑. คุณ

๒. นายชน ถวายตวเบนมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕

๓. ทรพย

๔. นายคศ เบนมหาดเล็กกรมหมื่นภูษเรศธำรงศักดิ์

๕. นายจณ ถวายตวเบนมหาดเล็กถวายพระราชวงบวร ฯ

หดวงบรัฐพจร (ทองด้ง) มีบุตร ๓ คน คือ

๑. นายแดง ไม่ได้รับราชการ

จมนมณเทยรพทกษ (สวดดี) มีบุตรธิดา ๕ คน คือ

๑. วาศ ถวายตวเบนมเจ้าจอมอย่างานในรัชกาลที่ ๕ ดวง

แดงมาเป็นภรรยาเจ้าพระยาศรีธรรมมาชิราช (แดง)

(๑) ลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาค ๑ ระบุชื่อบุตรธิดาของพระยากลาโหมราชเสนา (กรับ) ว่ามี ๑๖ คน ที่ไม่ปรากฏชื่อในฉบับนี้ ๔ คน คือ

๑. นายพันโท พระพิณังสารา ทับทิม (ต่อมาเป็นพระยา)

๒. นายเนตร

๓. นายภ

๔. ธิดาชื่อแหวด

(๑๓)

๒. เชย ^๒ เบนภรรยา ^๓ นาย ^๔ ชนม ^๕ หาด ^๖ เดก
๓. ตะ ^๒ มาย ^๓ เบนภรรยา ^๔ นาย ^๕ พน
๔. หดวง ^๒ อา ^๓ หา ^๔ ญ ^๕ ณ ^๖ ร ^๗ ก (^๘ ด ^๙ ว ^{๑๐} ค) ^{๑๑} กรม ^{๑๒} ย ^{๑๓} ท ^{๑๔} ท ^{๑๕} น ^{๑๖} า ^{๑๗} ช ^{๑๘} น ^{๑๙} า ^{๒๐} ช ^{๒๑} ก ^{๒๒} า ^{๒๓} ร

หดวง ^๒ ฐ ^๓ เณ ^๔ น ^๕ ทร ^๖ (^๗ เนิ ^๘ ย ^๙ ม) ^{๑๐} ม ^{๑๑} บ ^{๑๒} ทร ^{๑๓} ฐ ^{๑๔} ต ^{๑๕} ๗ ^{๑๖} ค ^{๑๗} น ^{๑๘} ค ^{๑๙} อ

๑. นาย ^๒ แดง ^๓ เบน ^๔ ทร ^๕ ม ^๖ ก ^๗ ำ ^๘ ร ^๙ เม ^{๑๐} อ ^{๑๑} ง ^{๑๒} ด ^{๑๓} บ ^{๑๔} แ ^{๑๕} ด ^{๑๖} เ ^{๑๗} ช ^{๑๘} น ^{๑๙} เม ^{๒๐} อ ^{๒๑} ง ^{๒๒} พ ^{๒๓} ใ ^{๒๔} ช ^{๒๕} ย
๒. ห ^๒ ญ ^๓ ิง ^๔ ไ ^๕ ม ^๖ ร ^๗ ุ ^๘ จ ^๙ ก ^{๑๐} ช ^{๑๑} อ ^{๑๒} ม ^{๑๓} า ^{๑๔} ร ^{๑๕} ต ^{๑๖} า ^{๑๗} อ ^{๑๘} ย ^{๑๙} จ ^{๒๐} ง ^{๒๑} ห ^{๒๒} ว ^{๒๓} ด ^{๒๔} อ ^{๒๕} ุ ^{๒๖} ต ^{๒๗} ร ^{๒๘} ต ^{๒๙} ค ^{๓๐} ค ^{๓๑} ค ^{๓๒} ค
๓. นาย ^๒ แอ ^๓ ก
๔. นาย ^๒ เด ^๓ ก
๕. นาย ^๒ ห ^๓ ว ^๔ ง (^๕ ม ^๖ บ ^๗ ทร ^๘ ค ^๙ อ ^{๑๐} นาย ^{๑๑} ห ^{๑๒} อ ^{๑๓} ย ^{๑๔} กรม ^{๑๕} ค ^{๑๖} ุ ^{๑๗} ช ^{๑๘} า ^{๑๙} ภ ^{๒๐} ิ ^{๒๑} บ ^{๒๒} ำ ^{๒๓} ต ^{๒๔} ั ^{๒๕} ทร ^{๒๖} ว ^{๒๗} ง ^{๒๘} ม ^{๒๙} ห ^{๓๐} า ^{๓๑} ด ^{๓๒} ไ ^{๓๓} ท ^{๓๔} ย , ^{๓๕} นาย ^{๓๖} ร ^{๓๗} อ ^{๓๘} ย ^{๓๙} ไ ^{๔๐} ท ^{๔๑} ไ ^{๔๒} ด้ ^{๔๓} ว ^{๔๔} ั ^{๔๕} ทร ^{๔๖} ทร ^{๔๗} ว ^{๔๘} ง ^{๔๙} ก ^{๕๐} ต ^{๕๑} า ^{๕๒} ไ ^{๕๓} ห ^{๕๔} ม , ^{๕๕} นาย ^{๕๖} เ ^{๕๗} ห ^{๕๘} ม)
๖. เท ^๒ ย ^๓ น ^๔ ห ^๕ ร ^๖ อ ^๗ อ ^๘ อ ^๙ ค ^{๑๐} ค
๗. ท ^๒ ย ^๓

หดวง ^๒ อ ^๓ น ^๔ ฐ ^๕ ต ^๖ พ ^๗ ท ^๘ ก ^๙ ษ ^{๑๐} (^{๑๑} ว ^{๑๒} ง ^{๑๓} ค ^{๑๔}) ^{๑๕} ม ^{๑๖} บ ^{๑๗} ทร ^{๑๘} ฐ ^{๑๙} ต ^{๒๐} ๕ ^{๒๑} ค ^{๒๒} น ^{๒๓} ค ^{๒๔} อ

๑. ก ^๒ ด ^๓ บ ^๔ ถ ^๕ ว ^๖ ย ^๗ ต ^๘ ว ^๙ เ ^{๑๐} น ^{๑๑} เ ^{๑๒} จ ^{๑๓} อ ^{๑๔} จ ^{๑๕} อ ^{๑๖} ม ^{๑๗} อ ^{๑๘} ย ^{๑๙} ง ^{๒๐} ำ ^{๒๑} น ^{๒๒} ไ ^{๒๓} ร ^{๒๔} ช ^{๒๕} ก ^{๒๖} ำ ^{๒๗} ต ^{๒๘} ๕ ^{๒๙} เ ^{๓๐} น ^{๓๑} ม ^{๓๒} ไ ^{๓๓} ห ^{๓๔} ร
 ๒. บ ^๒ ว ^๓ ไ ^๔ ม ^๕ ไ ^๖ ต ^๗ ร ^๘ บ ^๙ ร ^{๑๐} ำ ^{๑๑} ช ^{๑๒} ก ^{๑๓} ำ ^{๑๔} ร
 ๓. ค ^๒ ค ^๓ ไ ^๔ ม ^๕ ไ ^๖ ต ^๗ ร ^๘ บ ^๙ ร ^{๑๐} ำ ^{๑๑} ช ^{๑๒} ก ^{๑๓} ำ ^{๑๔} ร ^{๑๕} เ ^{๑๖} น ^{๑๗} ภ ^{๑๘} ร ^{๑๙} ร ^{๒๐} ย ^{๒๑} ำ ^{๒๒} จ ^{๒๓} ม ^{๒๔} น ^{๒๕} ค ^{๒๖} ก ^{๒๗} ค ^{๒๘} แ ^{๒๙} ด้ ^{๓๐} น ^{๓๑} ย ^{๓๒} ำ ^{๓๓} ก ^{๓๔} ร
- (^{๓๕} จ ^{๓๖} ร)
๔. นาย ^๒ เ ^๓ น ^๔ อ ^๕ ย
 ๕. ฐ ^๒ ม ^๓ ถ ^๔ ว ^๕ ย ^๖ ต ^๗ ว ^๘ เ ^๙ น ^{๑๐} เ ^{๑๑} จ ^{๑๒} อ ^{๑๓} จ ^{๑๔} อ ^{๑๕} ม ^{๑๖} อ ^{๑๗} ย ^{๑๘} ง ^{๑๙} ำ ^{๒๐} น ^{๒๑} ไ ^{๒๒} ร ^{๒๓} ช ^{๒๔} ก ^{๒๕} ำ ^{๒๖} ต ^{๒๗} ๕ ^{๒๘} เ ^{๒๙} น ^{๓๐} ม ^{๓๑} ไ ^{๓๒} ห ^{๓๓} ร

(๑๔)

พระยาศรีสุนทรราชสีมา (เมฆ) มีบุตรธิดา คือ

๑. พระยาอภัยสงคราม (วร) เจ้ากรมอาตาใหญ่ขวา ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ
๒. จมื่นศักดิ์แก่นยากร (จร) ปลัดกรมพระตำรวจใหญ่ซ้าย ฝ่ายพระราชวังบวร ฯ
๓. แฉ เป็นภรรยาหม่อมราชวงศ์ โฉมในกรมหมื่นเทวานุรักษ์
๔. พรอม ไม่ได้รับราชการ
๕. พรัง เป็นภรรยาหม่อมเจ้าปรีดาในกรมขุนจิเบศร์บวร
๖. นายบัว ถวายตัวเป็นมหาดเล็กฝ่ายพระราชวังบวร ฯ
๗. เผื่อน ถวายตัวเป็นหม่อมอย่างนางฝ่ายพระราชวังบวร ฯ

นายพน มหาตเด็ก มธิดา ๓ คน คือ

๑. เตย ไม่ได้รับราชการ

นายช่าง (กระอมหนุช่าง) มหาตเด็ก มีบุตรธิดา ๓ คน คือ

๑. นายสาย ไม่ได้รับราชการ
๒. นายแยม ไม่ได้รับราชการ
๓. พวง ไม่ได้รับราชการ

บุตรและธิดาของพระยาอนุชิตราชา (ขุนทอง) มีบุตรธิดาดังคือ

ไปน

(๒๕)

กต่า ภรรยาพระยากำแพงเพชร (บัว) มีบุตร ๓ คน คือ

๑. นายคต่าย ไม่ได้รับราชการ
๒. พระพดสังคราม (เพื่อน) เมืองกำแพงเพชร
๓. นายหมา ไม่ได้รับราชการ

พระยาอนุชิตชาวยุไซย (หนู) มีบุตรธิดาด้วยท่านผู้หญิงนิม
๕ คน คือ

๑. ไมจน์ ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓ ใน
รัชกาลที่ ๕ ได้เป็นเฒ่าแก่
๒. ขุนรักษ์โยธา (ล้วน)^(๑) ปลัดกรมตำรวจภูบาลขวา
กรมมหาดไทย
๓. นายพุก ตายแต่ยังไม่ได้รับราชการ
๔. นายดาว
๕. ขุนรักษ์โยธา (สุด) ปลัดกรมตำรวจภูบาลขวา กรม
มหาดไทย

บุตรธิดาของพระยาอนุชิตชาวยุไซย (หนู) มีด้วยภรรยาอื่น
๘ คน คือ

๖. กัตน ถวายตัวเป็นเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๓ ใน
รัชกาลที่ ๕ ได้เป็นเฒ่าแก่
๗. นายมยุ ตายแต่ยังไม่ได้รับราชการ
๘. นายควาย ตายแต่ยังไม่ได้รับราชการ

(๑) ในลำดับสกุลเก่าอย่างสกุล ภาค ๑ ว่า เป็นจมีนทิพเสนา

(๑๖)

๙. เจ้าแม่ตงฤทธิรอนภรรยา (โย) กรมตำรวจใหญ่ซ้าย
๓๐. หลวงยศรักษา (เทศ) กรมพระกตาทิโหม
๓๑. กตบ เบนภรรยาเจ้าพระยาภูธรราชย์ (นช)
๓๒. นายร้อยตรี เฉย กรมทหารมหาดเล็ก
๓๓. แดง ไม่ได้รับราชการ

นายหม่อม มหาดเล็ก มุบตรชิตา ๒ คน คือ

๑. นายแดง ไม่ได้รับราชการ
๒. นกแก้ว ไม่ได้รับราชการ

บุตรและชิตาของจมนทพรักษา (เผือก) มุบตรชิตาดังต่อไปนี้

นายหม่อม มหาดเล็ก มุบตร ๒ คน คือ

๑. นายเอม
๒. นายพร้อม

นายเม่น มหาดเล็ก มุบตร ๒ คน คือ

๑. มอญ เบนพระเพดียงกรมหมื่นภูษเรศข้าราชการ
๒. เวก ไม่ได้รับราชการ

บุตรและชิตาของเจ้าพระยาภูธรราชย์ (นช) มุบตรชิตาดังต่อไปนี้

พระยาดุรราชฤทธิไกร (แย้ม) มุบตรชิตาด้วยคุณหญิงกตาง

๓๖ คน ถึงแก่กรรมแต่เด็ก ๙ คน คงปรากฏชื่อ ๒๗ คน คือ

(๑๓.)

๑. พรอม ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๔ ครน
ตวงรัชกาลแหวเบนภรรยาพระยาประดการวงค์ (?)
(ชาย) ที่ ๒ พระสตรฐยาภิบาล (นัย)
 ๒. เพย เบนภรรยาพระยามหาเทพเสพกษตรัย (บุตร)
(คอประยาอภยรัตนฤทธิ)
 ๓. เนอง ถวายตวเบนเจ้าจอมอยู่งานในรัชกาลที่ ๕
 ๔. จมณฑพรกษา (เนตร) ปลัดกรมนอกขวาในรัชกาล
ที่ ๕
 ๕. จมณฑพเสนา (เนียน) ปลัดกรมในขวา (คนร่างสกด)
 ๖. นอม เบนภรรยาพระยาอมรัตนภาไชย (ใหญ่)
 ๗. นน ถวายตวเบนมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕
- บุตรธิดาของพระยาสหัสราชฤทธิไกร (แย้ม) เกิดตวยภรรยาอื่น คือ
๘. เจอน เบนภรรยานายเของ แหวไปเบนภรรยาหลวง
พพร ๗
 ๙. นายร้อยโท เของ (หลวงองคณิศรพดาร์กษ) กอง
โรงเรียนนายร้อยทหารบก
 ๑๐. วอน
 ๑๑. นายเด็ก ถวายตวเบนมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕
 ๑๒. นายตวน ถวายตวเบนมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕
 ๑๓. นายบาเรอบรมบาท (ถนอม) หุ้มแพรนายยามเวรฤทธิ
 ๑๔. เขอม
 ๑๕. มรกต

(๑๘)

๑๖. ศึกษาศาสตราจารย์ ดร. วิชาญ วัฒนศิริ (วิชาญ) ศึกษาศาสตราจารย์ ดร. วิชาญ วัฒนศิริ
๑๗. นายดี
๑๘. นายยม
๑๙. นายเยี่ยม
๒๐. นายดำ (หลวงเด่นพิทักษ์)

เจ้าหน้าที่ (ฟัง) มีบุตรธิดา คือ

๑. พัน ไมตรี
๒. นายเกิด วิชาญ วัฒนศิริ (วิชาญ) วิชาญ วัฒนศิริ

พระยามหาเทพ (พดอย) มีธิดา ๓ คน คือ

๑. เมื่อน
๒. ห่วง
๓. ปุ้ย

เจ้าจอมมารดาตติยา มพระองค์เจ้า ๒ พระองค์ คือ

๑. พระองค์เจ้าทวณนดิยา (กรมหมื่นนฤมิตรราชวงศ์ถนัด)
๒. พระองค์เจ้ากาพย์กนกรัตน์

เจ้าพระยาศรีธรรมราช (เวก) มีบุตรธิดา (เกิดด้วยภรรยาหลวง) คือ

(๑๕)

๑. พระสุริยราชภักดี (อ๋ม)^(๑) กรมราชองครักษ์มหาดไทย

๒. ตำเนียง

๓. ตำอาง

๔. นายผดุง

บุตรธิดาของเจ้าพระยาจักรีบรมราช (เวก) มีตยภรรยาอัน คือ

๕. นายร้อยโท สามไชย ภัทรวงศกตาไหม

๖. พุ่มมาศ

๗. หดวงประมาณมนุชธรรม (เหมือน) ภัทรวงษยติธรรม

๘. นายพันเอก พระยารามจักรงค์ (เพชร) ภัทรวง
กตาไหม

๙. นายหม่อม ภัทรวงษมหาดไทย

๓๐. โดสมภ์

๓๑. จันทรงสุภกิจ (พราว) ข้าหลวงเดิมในรัชกาลที่ ๖
ภัทรวงษ

๓๒. นายพราย

นายพันยราชกิจ (วัน) มีบุตรธิดา คือ

๑. วอน

๒. นายร้อยโท วง ทหารมหาดเล็ก

๓. วัน

(๑) ลำดับสกุลเก่าบางสกุล ภาควิชา ๖ ว่าเป็นพระยาประทุมเทพภักดี

(๒๐)

พระดัดกรุณาภิบาล (น้อย) มับุตรชิตา คือ

๑. นายทองชัยชรรค์ (นิด)^(๑) มหาตเด็กเวรศักดิ์
๒. นายหอม ถวายตัวเป็นมหาตเด็กในรัชกาลที่ ๕
๓. นายร้อยเอกพร^(๒) ทหารบก กองทัพ
๔. นายด้อย
๕. นายเจริญ (ต่อมาเป็นหน่วยร้อยโท)
๖. นายบัพ
๗. เตือน (พระนม)

นายจ่างรงค์ (กดิน) มับุตรชิตา คือ

๑. ดะม้าย เป็นภรรยานายหอมมหาตเด็ก
๒. นายพลตรีพระยาราชวงศ์จรงค์ (เต็ม) กระทรวง
ทหารเรือ
๓. บัญ
๔. นายเพม^(๓)
๕. เปยม
๖. พยอม
๗. ปาน

(๑) ลำดับสกุลเก่าบางสกุลภาค • ว่าเป็น หลวงสกุลดีสุขารมย์

(๒) ลำดับสกุลเก่าบางสกุลภาค • ว่าเป็น พระยาพิพิธเดชะ

(๓) ลำดับสกุลเก่าบางสกุลภาค • ว่าเป็น ขุนสมิท ฯ

(๒๒)

พระพรหมภักดี (โป๊ะ) มุขมนตรี คือ

๑. เปตัง
๒. น้อม
๓. เรียม เบนภรรยา นายศรีสวัสดิ์ อุ่นคำ

จมนอินทรเสนา (แสง) มุขมนตรี คือ

๑. นายแจ่ม กรมพระตำรวจรักษาที่ ๒ กระทรวงวัง
๒. นายฤกษ์ กรมมหาดพิ
๓. นายวิรุณ
๔. นายเตยม
๕. นายแสงยม

ปลุก มุขตรกับนายร้อยโท เออน หรือ เดือน ๓ คน คือ

๑. นายตาบ

มุขตรกับปลัดกรมโต ๒ คน คือ

๒. นายเตม

๓. นายเตม

มุขตรกับนายฉา ๓ คน คือ

๔. ชูป (บุค) มุขตรกรมมหาดพิกรมมหาดพิ

นายควน มหาตเดก มุขตรชดา คือ

๑. นายเตม

(๒๓)

๒. (ผาด)
๓. นายโต๊ะ
๔. นายตุ้ม
-

ถนน ภรรยาหลวงผางดัด (ทวน) มีบิดา ๓ คน คือ

๑. ทบ
๒. แท
๓. ประเทือง
-

บุตรและธิดาของนายเกิด มหาเด็ก มีบุตรและธิดาดังต่อไปนี้

เอ็ม ภรรยาขุนอินทรวชิรชาติ มีบุตรธิดา คือ

๑. นายชุ่ม
๒. เชอ
๓. จมหนักพรกษา (เจือ)
-

เจ้าจอมมารดาเอี่ยมในรัชกาลที่ ๔ มีพระองค์เจ้า ๓ คือ

๑. พระองค์เจ้าศรีพดมนา
-

นายชวน มหาเด็ก มีบิดา ๓ คน คือ

๑. เทียบ
๒. ทพย
๓. ดัน
-

(๒๕)

บุตรและธิดาของพระยาภคตาโหมราชเดชะ (ศรีษ) มีบุตรธิดา
ดงต่อไปนี้

พระฤทธิเดช (พิ่ง) มีบุตร ๓ คน คือ

๑. นายชวญ ไม่ได้รับราชการ

พระยาดุรินทรราชเดชะ (ต๋ย) มีบุตร ๓ คน คือ

๑. นายดวน ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕

พระชนะรัตนชาติ (พวง) มีบุตร คือ

๑. นายชวง ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในรัชกาลที่ ๕

๒. นายเนน

๓. นายเนียน

๔. นายจัน

นายขาว มหาดเล็ก มีบุตรธิดา คือ

๑. นายหม

๒. แป๊ะ

เจ้าเด่นผจญผลดาญ (ชุ่ม) มีบุตรธิดา คือ

๑. เชอ เป็นภรรยา นายดวน บุตรพระยาดุรินทรราชเดชะ

(ต๋ย)

(๒๕)

๒. ชิต

๓. ชม

บุตรพระยารามกำแหง (สิงห์) มุบุตรธิดาตั้งต่อไป
นายชน มหาเดก มุบุตร คือ

๑. ฉาย

๒. นายดวง ฤทายศกแบบมหาเดกในรัชกาลที่ ๕

๓. นายฉา รัชการในโรงเรียนนายร้อยทหารบก

๔. วงศ์

นายดีศ มุชดา คือ

๑. แยม

๒. เด็ก (ยม)

๓. ปิว

บุตรเดชะธิดาของหลวงปู่พิจร (ทองสุก) มุบุตรธิดาตั้งต่อไป
วาศ ภรรยาเจ้าพระยาจักรีบรมราช (เวก) มุบุตร คือ

๑. นายแบน ถึงแก่กรรมแต่ยังเด็ก

ดะมาย ภรรยานายพน มหาเดกกรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ ม

บุตรธิดา คือ

(๒๖)

๑. ธรรมนูญ เป็นภรรยา นายชม
๒. นายไฟ

หลวงอากาศหาญณรงค์ (สว่าง) มีบุตรธิดา คือ

๑. ไท
๒. ดำรง
๓. พูน เป็นภรรยา พระพุดผัดจวนจวน
๔. หลวงแสงดิษฐ์ (ทอง) ภัทรภรรยา มหาตไทย
๕. นายบวช

บุตรของหลวงอนุชิตพิทักษ์ (วงศ์) มีบุตรธิดา ดังต่อไปนี้
นายเชอ มีบุตรธิดา คือ

๑. นายแถม
๒. อป
๓. นายเตย
๔. นายสว่าง

บุตรและธิดาของพระสุนทรราชเสถียร (เมฆ) มีบุตรธิดา ดังต่อไปนี้
พระยาอภัยสงคราม (จร) มีบุตร คือ

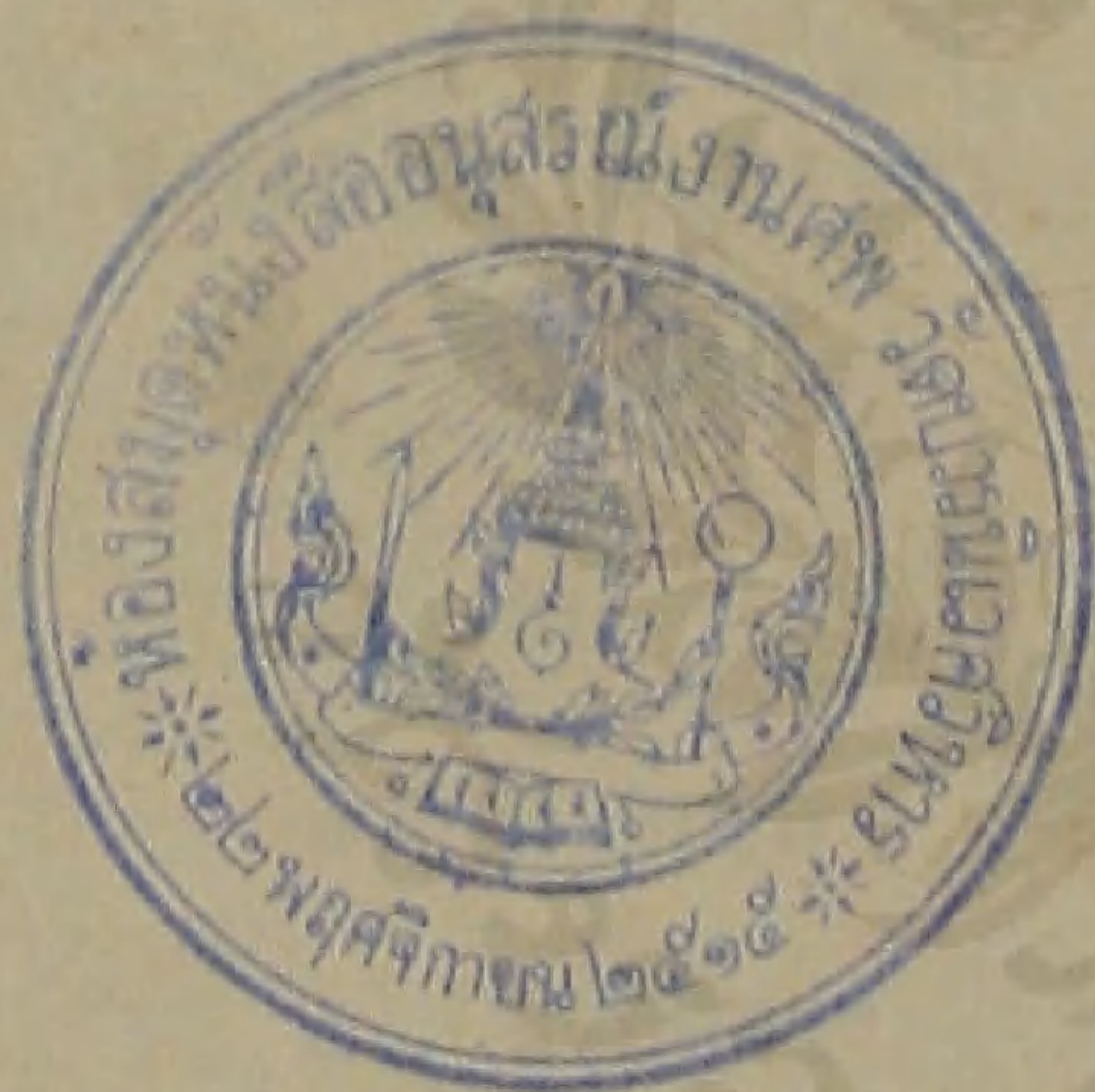
๑. นายเชอ
-

(๒๘)

บุตรของพระยาอนุกิตชาญชัย (หนู) มีบุตรธิดาดังต่อไปนี้
ขุนรักษโยธา (ตู่) มีบุตรธิดา คือ

๑. เขียว
๒. ต้า เป็นภรรยานายก กรมทหารมหาดเล็ก
๓. นายเจริญ

(หมดฉบับเท่านี้)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์ พระนคร
นายสนั่น บุณยศิริพันธ์ุ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์
ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๔๖๓

